

На основу члана 40. став 1. тачка 4. Статута града Зајечара („Службени лист града Зајечара“, бр. 4/2019 и 67/2021), Скупштина града Зајечара, на седници одржаној _____ године, донела је

О Д Л У К У

**о усвајању Стратегије развоја урбаног подручја града Зајечара и општина
Књажевац, Сокобања и Бољевац**

Члан 1.

Овом Одлуком, усваја се Стратегија развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац

Члан 2.

Стратегија развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац је саставни део ове Одлуке.

Члан 3.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном листу града Зајечара".

И број: _____
У Зајечару, _____ године

СКУПШТИНА ГРАДА ЗАЈЕЧАРА

**ПРЕДСЕДНИК
Стефан Занков**

Образложење

Чланом 40. став 1. тачка 4. Статута града Зајечара („Службени лист града Зајечара“, бр.4/19 и 67/2021) прописано је да Скупштина града доноси План развоја Града, планске документе јавних политика, средњорочне планове и друге планске документе у складу са законом. Стратегије развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац израђена је на основу Одлуке о приступању изради Стратегије развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац („Сл. лист града Зајечара“, бр. 23/2022, „Сл. лист општине Књажевац“, бр. 24/2022, „Сл. лист општине Сокобања“, бр. 34/22, „Сл. лист општине Бољевац“ бр. 13/2022)

Стратегије развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац заснива на одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи, Закона о територијалној организацији Републике Србије, Закона о регионалном развоју, као и на Стратегији одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године.

Такође, усвајање Стратегије урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац подржано је и Меморандумом о разумевању закљученим између носиоца израде Стратегије, града Зајечара и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, којим се обезбеђује техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије.

Узимајући у обзир све наведено, Одлука о усвајању Стратегије представља законску, регулативну и структуралну основу за развој урбаних подручја у наведеним општинама и граду, с обзиром на одређене потребе, ресурсе и стратешке циљеве општинских и градских власти, а у синхронизацији са стратешким документима националног и међународног карактера.

Градско веће града Зајечара је утврдило Нацрт стратегије развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац и предлаже Скупштини града Зајечара да исти усвоји.

ГРАДСКО ВЕЋЕ ГРАДА ЗАЈЕЧАРА

ПРЕДСЕДНИК

Бошко Ничић

**СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА
УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА
ЗАЈЕЧАРА И ОПШТИНА
КЊАЖЕВАЦ, СОКОБАЊА И
БОЉЕВАЦ**

СПИСАК УЧЕСНИКА

Градоначелник

Бошко Ничић

Савет за развој урбаног подручја

Бошко Ничић, градоначелник града Зајечара, члан

Владимир Виденовић, заменик градоначелника, заменик члана

Мр. Милан Ђокић, председник општине Књажевац, члан

Марија В. Јеленковић, заменица председника општине, заменица члана

Миодраг Николић, председник општине Сокобања, члан

Владимир Миловановић, заменик председника општине, заменик члана

Др Небојша Марјановић, председник општине Бољевац, члан

Слађана Ђимиш, заменица председника општине, заменица члана

Владан Јеремић, директор Агенције за регионални развој источне Србије - РАРИС

Драган Милутиновић, Агенција за регионални развој источне Србије - РАРИС, заменик члана

Радна група за израду Стратегије развоја урбаног подручја

Саша Матијевић, помоћник градоначелника

Срђан Голубовић, начелник Одељења за урбанизам, грађевинске и стамбено комуналне послове

Иван Стојановић, главни урбаниста града Зајечара

Јасмина Стевић Јовић, Служба за заштиту животне средине

Драган Манзаловић, саобраћајни инжењер

Владимир Николић, ЈП Путеви Србије

Драган Милутиновић, Регионална агенције за развој источне Србије - РАРИС

Зоран Алексић, Регионална привредна комора

Никола Јовановић, Завод за јавно здравље

Раде Дошеновић, Ветеринарски институт

Елена Васић Петровић, Завод за заштиту споменика културе

Нинослав Јовановић, Министарство унутрашњих послова Зајечар

Михајло Жикић, Пољопривредна стручна служба

Бранислав Васиљевић, Национална служба за запошљавање

Снежана Јовановић, Центар за социјални рад

Вујадин Милошевић, Народни музеј "Зајечар"

Горан Радисављевић, ПОМАК

Дејан Томић, Регионални центар за стручно усавршавање, Књажевац

Марко Јанковић, Тел Кабел

Марина Васић, ЛАГ Бољевац - Сокобања

Славиша Крстић, ЛАГ Бољевац - Сокобања

Милутин Мијушковић, Србијаводе Неготин

Драгана Гогич Рајковић, Туристичка организација града Зајечара

Марија Жикић, Општина Сокобања

Никола Ристић, Општина Сокобања

Ружица Јоцић, Општина Сокобања

Јелена Цветановска Коцић, шеф одсека за ЛЕР

Марија Зец, Општина Бољевац

Никола Зец, Општина Бољевац

Зоран Ђорђевић, Општина Књажевац

Марија Јеленковић, Општина Књажевац

Милан Јеленковић, Општина Књажевац

Ивана Живић, ГУ Зајечар - координаторка радне групе

УНОПС / ЕУ ПРО Плус програм

Марко Вујачић, шеф програма, УНОПС

Оливера Костић, менаџерка, ЕУ ПРО Плус

Виктор Вељовић, менаџер сектора за развијање капацитета и руководилац процеса израде стратегија развоја урбаних подручја, ЕУ ПРО Плус

Ратка Чолић, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Велимир Шећеров, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Марија Максин, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Урош Радосављевић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Ана Граовац, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Милена Зиндовић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Александар Ђукић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Предраг Цветковић, стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Штефан Ках, саветник за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Николаос Карадимитриу, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Мартејн де Бројн, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Лорис Сервило, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Александра Радивојевић, сарадница сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Марија Косић, виша асистенткиња сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Маја Тања, виша асистенткиња сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Садржај

1	УВОД.....	1
2	ПРИСТУП И КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ.....	3
2.1	ОПИС ИНТЕГРАЛНОГ ПРИСТУПА.....	4
2.2	ОПИС УКЉУЧИВАЊА ПАРТНЕРА.....	5
2.3	ПРИСТУП У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ.....	8
2.4	КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ.....	9
3	ОПИС ТЕРИТОРИЈЕ.....	12
4	ТЕРИТОРИЈАЛНИ КОНТЕКСТ.....	14
5	КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА.....	19
5.1	ДРУШТВО.....	19
5.1.1	Демографија.....	19
5.1.2	Социјално укључивање и социјална заштита.....	20
5.1.3	Становање.....	21
5.1.4	Објекти друштвеног стандарда.....	22
5.2	ЕКОНОМИЈА.....	26
5.2.1	Општа економска кретања и тржиште рада.....	26
5.2.2	Привреда и пословно окружење.....	28
5.2.3	Туризам и култура.....	29
5.3	УРБАНО ОКРУЖЕЊЕ.....	33
5.3.1	Историјски приказ просторног и урбаног развоја града.....	33
5.3.2	Урбано подручје.....	34
5.3.3	Природно окружење.....	38
5.3.4	Квалитет чинилаца животне средине, изложеност еколошким ризицима и ризицима климатских промена.....	40
5.3.5	Примарна комунална инфраструктура.....	44
5.3.6	Примарна саобраћајна инфраструктура и саобраћај.....	47
5.4	УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ / ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ.....	50
5.4.1	Пристап управљању.....	50
5.4.2	Извори финансирања.....	53
5.4.3	Транспарентност и информисање.....	53
6	SWOT АНАЛИЗА И ПОТРЕБЕ.....	55
6.1	ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА.....	55
6.2	ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ.....	57

6.3	ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА.....	59
6.4	ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ.....	60
6.5	УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	62
7	ВИЗИЈА, ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ	64
7.1	ВИЗИЈА	64
7.2	ТЕМАТСКИ ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ	64
8	ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ.....	73
8.1	СТРАТЕШКИ ПРИСТУП И ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА.....	73
8.2	ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ	75
8.3	СПИСАК СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТА.....	77
8.3.1	Идентитет урбаног подручја	77
8.3.2	Зелена и енергетска транзиција и урбана мобилност.....	77
8.3.3	Иновативна и паметна економија.....	77
8.3.4	Друштвено благостање	77
8.3.5	Управљање урбаним/територијалним развојем.....	78
8.4	СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ	79
9	ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА.....	81
10	МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА	87
11	ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	95
12	ИЗВОРИ	98
13	АНЕКСИ	102
	АНЕКС 1 – ОДЛУКЕ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	103
	АНЕКС 2 - СПИСАК ПРОЈЕКТНИХ ИДЕЈА	116
	АНЕКС 3 – УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	119
	АНЕКС 4 - НАЦИОНАЛНИ И МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА.....	120

1 УВОД

Програм Европске уније за локални развој – ЕУ ПРО Плус доприноси уравнотеженијем друштвено-економском развоју јачањем управљања урбаним и територијалним развојем, подршком економском расту и унапређењем социјалне кохезије у 99 локалних самоуправа у два региона: Шумадије и Западне Србије и Јужне и Источне Србије. Европска унија (ЕУ) је определила 40 милиона евра посредством Инструмента за претприступну помоћ (ИПА) 2020 за финансирање овог Програма, који води Министарство за европске интеграције Републике Србије а спроводи Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС).

Ослањајући се на резултате три претходна развојна програма, Програм у свим својим активностима посебну пажњу усмерава на добро управљање, дигитализацију и иновације, еколошке и аспекте климатских промена, као и родну равноправност. Поред тога, ЕУ ПРО Плус ће делом својих активности, где је релевантно и могуће, доприносити отклањању неких од негативних последица пандемије КОВИДА-19.

Директни корисници Програма ЕУ ПРО Плус су Министарство за европске интеграције, 99 јединица локалних самоуправа (ЈЛС), структуре локалне управе, регионалне развојне агенције (РРА), друге организације за подршку пословању, микро, мала и средња предузећа (ММСП) и организације цивилног друштва (ОЦД), док су крајњи корисници програма становници 99 градова и општина. Све програмске активности су предузете у партнерству са Владом Републике Србије, уз поштовање националних политика и приоритета, како би се обезбедило национално „власништво“ над њима и допринело развоју националних капацитета. ЕУ ПРО Плус програм је заснован на Националним приоритетима за међународну помоћ до 2025. године Републике Србије, који је од кључног значаја за привредни и друштвени развој и процес европских интеграција, при чему ће нарочито да допринесе припремама за испуњење захтева из Поглавља 22 преговора о приступању ЕУ – Регионална политика и координација структурних инструмената.

Непосредна техничка помоћ је пружена са циљем унапређења компетенција ЈЛС да уведу и спроводе интегрални приступ територијалном развоју, у складу са политикама територијалног развоја ЕУ. Како би се применио интегрални и одржив приступ планирању развоја, Програм је пружио подршку локалним самоуправа кроз израду територијалних стратегија. Путем Јавног позива за подношење пријава за израду територијалних стратегија, одабрано је укупно 12 територија - урбаних подручја које у свом саставу укључују 31 ЈЛС¹. Активности Програма су обухватиле следеће: а) подршку интердисциплинарним радним групама формираним за израду стратегија, у виду саветодавне помоћи и организације обуке и радионица за израду стратегија, б) организацију и фасилитацију укључивања стејкхолдера (тематски округли столови и радионице са стручњацима и широм јавношћу) и партиципацију грађана (анкетирање, јавни форуми и јавне расправе), в) пружање техничке подршке за консолидацију материјала и

---

¹ Урбана подручја града Бора, Крушевца Лесковца, Лознице, Новог Пазара, Смедерева, Шапца; Урбано подручје града Крагујевца и општина Аранђеловац, Баточина, Кнић, Лапово, Рача и Топола; Урбано подручје Града Зајечара и општина Бољевац, Књажевац и Сокобања, Урбано подручје града Ниша и општина Гаџин Хан, Мерошина и Сврљиг; Урбано подручје града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград и Урбано подручје града Ужица и општина Бајина Башта, Чајетина, Пожега и Прибој.

формулацију стратегија, г) припрему за штампу и штампање стратегија, и подршку јачању транспарентности кроз израду веб странице стратегије са приказом процеса израде стратегије.

Временски хоризонт предвиђен за реализацију територијалних стратегија је 2034. година, односно период који обухвата два програмска периода Кохезионе политике ЕУ.

2 ПРИСТУП И КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју урбаног подручја заснованом на подстицању:

- примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачању урбано-руралних веза;
- прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, одрживе и мултимодалне урбане мобилности;
- иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије, уз боље коришћење потенцијала дигиталних технологија у иновационе сврхе;
- јачања социјалне компоненте спровођењем европског стуба социјалних права у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, културе, спорта и рекреације, стварања подстицајног окружења за иницијативе и активности младих, и социјалних иновација.

Стратегија поставља приоритете одрживог и интегралног територијалног развоја, доприноси ефикаснијем удруживању извора финансирања и ефективнијем коришћењу финансијских средстава и развијању веза унутар и изван окружења.

Разлози за израду Стратегије развоја урбаног подручја су:

- подстицање одрживог и интегралног развоја урбаног подручја;
- идентификовање кључних потреба развоја урбаног подручја;
- подстицање ефективног коришћења и унапређење управљања урбаним/територијалним капиталом;
- примена ЕУ инструмената управљања развојем, која омогућава успостављање оквира за одрживи и интегрални урбани и територијални развој урбаног подручја повезивањем традиционалног система просторно-урбанистичког планирања, планског система јавних политика, унапређења финансирања урбаног развоја и управљања локалним јавним финансијама;
- побољшање услова за урбани развој у складу са Новом Кохезионом политиком ЕУ, Париским споразумом, Урбаном агендом ЕУ, Новом Лајпцишком повељом о одрживим европским градовима, Зеленим договором за Западни Балкан и другим документима ЕУ;
- имплементација Стратегије одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године: Мера 5.2.3 Примена инструмената Кохезионе политике ЕУ - интегралних територијалних инвестиција (*ITI – Integrated Territorial Investment*), у оквиру Пакета мера 5.2 - Унапређење управљања јавним финансијама за одрживи и интегрални урбани развој, и мера 5.3.3 Локалне стратегије интегралног урбаног развоја у оквиру Пакета мера 5.3 - Интегрално планирање одрживог урбаног развоја у оквиру Стратешког правца Управљање урбаним развојем;
- дефинисање стратешког оквира за пројекте урбаног развоја;
- подстицање управљања развојем на више нивоа и примене различитих управљачких инструмената (колаборативних, командних, хибридних); подстицање приступа са више

- актера (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор); унапређење међуопштинске сарадње; подстицање партиципативног приступа и укључивања локалних актера; подстицање мешања (енг: *blending*) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних); јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја;
- унапређење институционалних и кадровских капацитета и управљачких механизма за спровођење Стратегије.

2.1 ОПИС ИНТЕГРАЛНОГ ПРИСТУПА

Интеграција је један од четири кључна елемента приступа планирању интегралног и одрживог територијалног развоја (ИОТР) тестираног у оквиру програма ЕУ ПРО Плус. Интеграција има две главне димензије: просторну и тематску интеграцију. Просторна димензија интеграције, иако је важна за све типове урбаних подручја, посебно је релевантна за оне који су припремали стратегије интегралних територијалних инвестиција (ИТИ), односно урбана подручја која покривају више од једне ЈЛС.

Тематски аспект интегралног приступа је кључна карактеристика територијалних стратегија који подразумева интегрални приступ међу различитим секторским политикама. Стратегије могу да покривају широк спектар политика, од различитих типова инфраструктуре, до пословне подршке, социјалних мера или инвестиција у животну средину. Инструменти тестирани у ЕУ ПРО Плус програму примењују мултисекторски приступ који превазилази традиционалне секторске политике, при томе, подржавајући предлоге решења, која су заснована на месту (енг. *place-based*) и интегрална, чиме се омогућавају међусобно повезани и међусекторски одговори на урбане изазове.

У оквиру Кохезионе политике ЕУ 2021-27, интегрални приступ је један од четири обавезна елемента територијалних стратегија, с прописима који траже „опис интегралног приступа за решавање препознатих развојних потреба и потенцијала подручја“². У ствари, интеграција је кључна димензија Кохезионе политике у ширем смислу, што подразумева не само интеграцију између различитих нивоа управљање (вертикално) и различитих просторних нивоа и области (територијално), већ, што је најважније, и координацију између различитих области политике (хоризонтално).

Међусекторски приступ има за циљ превазилажење „структура силоса“, односно традиционалне поделе функција према секторима или областима политике, која је типично присутна у јавној управи. Постоји и хоризонтална и вертикална димензија међусекторског приступа: хоризонтална се односи на однос између одељења у истој управи (нпр. у ЈЛС), а вертикална се односи на однос између одељења у различитим управама, одељењима државне управе или другим пружаоцима услуга. Према Приручнику о стратегијама одрживог урбаног развоја Заједничког истраживачког центра Европске комисије, међусекторска интеграција може се постићи: 1) обезбеђивањем доследности принципа и циљева креирања политика међу различитим секторима политике у јавној управи, усклађивањем приоритета и временских

² Видети члан 29 Уредбе о заједничким одредбама: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1060&from=EN>

оквира; и 2) сарадњом између различитих одељења на свим нивоима, како би се заједнички креирале политике³.

Баш као и у кохезионој политици ЕУ, стратегије развијене у контексту ЕУ ПРО Плус су мултисекторске, организоване у оквиру пет циљева који представљају различите тематске области, и стога захтевају међусекторску интеграцију. У пракси, ово може бити подржано јаким структурама за координацију које укључују актере и друге организације у свим фазама, чиме се обезбеђује подршка за спровођење међусекторске стратегије. Пројекти који се подржавају треба да допринесу циљевима стратегије и да буду међусекторски повезани. То захтева адекватне процедуре, као што су подобност пројекта и критеријуми одабира, јер ће они имати велики утицај на то колико ће пројекти бити интегрисани и како ће бити повезани са стратегијом⁴.

2.2 ОПИС УКЉУЧИВАЊА ПАРТНЕРА

У динамичном окружењу одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја, креирање и спровођење ефикасних стратегија је од кључног значаја за обезбеђивање просперитета и одрживости градова и ширих урбаних подручја. Територијална стратегија трасира путању за развој, обухватајући различите секторе као што су: инфраструктура, привреда, животна средина, услуге социјалне заштите и др. Међутим, сложеност савремених изазова захтева колаборативни приступ који превазилази ЈЛС. Укључивање партнера - различитих нивоа управе, непрофитних организација, приватних предузећа, друштвених група, универзитета, института, развојних и истраживачких организација, игра кључну улогу у обликовању и спровођењу успешне територијалне стратегије.

Партнери у територијалној стратегији:

Израда и спровођење територијалне стратегије имају огромну корист јер укључују различита виђења, експертизе и ресурсе које уносе различити партнери. Свеобухватна територијална стратегија укључује следеће врсте партнера:

- Управе: Општински (градски) и републички органи управе су одлучујући партнери због својих регулаторних овлашћења, финансијских ресурса и компетенција за креирање политике. Њихово учешће обезбеђује усклађеност са ширим развојним циљевима и ефикасну координацију напора.
- Непрофитне организације: Организације цивилног друштва често блиско сарађују са заједницама, бавећи се друштвеним и еколошким изазовима. Њихово познавање окружења може помоћи у идентификацији конкретних потреба, места бриге и приоритета локалног становништва.
- Приватна предузећа: Учешће приватног сектора је од виталног значаја за развој инфраструктуре, иновација и привредног раста. Сарадња с предузећима може довести до улагања у некретнине, саобраћај, енергију и технологију, чиме се подстиче напредак у урбаним подручјима.

³ Fioretti C, Pertoldi M, Busti M and Van Heerden S (2020) Handbook of Sustainable Urban Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја),

<https://publications.irc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC118841>

⁴ Pertoldi M, Fioretti C, Guzzo F, Testori G, De Bruijn M, Ferry M, Kah S, Servillo L A and Windisch S (2022) Handbook of Territorial and Local Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.irc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130788>

- Академске и истраживачке институције: Универзитети и истраживачке организације доприносе интелектуалном капиталу тако што спроводе студије, анализирају податке и предлажу решења заснована на доказима. Њихово истраживање може водити формулисању стратегије засноване на здравим принципима.
- Групе у заједници и грађани: Локално становништво и организације у заједници обезбеђују да се узму у обзир стварне потребе грађана, чиме се ствара основ да се стратегије развијају на локалном знању. Партиципација локалног становништва подстиче осећај власништва, обезбеђује инклузивност и повећава вероватноћу успешне имплементације стратегија.
- Међународне организације: Сарадња са међународним организацијама и градовима омогућава учење на примерима из најбољих светских пракси, приступ финансијама и размену искустава. Ова партнерства могу олакшати размену знања и прекограничну сарадњу.

Укључивање партнера у територијалне стратегије има неколико предности, оно ће унапредити квалитет израде стратегије и подржати њено делотворно спровођење. Стога су партнерство и партиципација важни предуслови за развијање територијалне стратегије у оквиру кохезионе политике ЕУ. Такође, иницијатива Нови европски Баухаус наглашава додатну вредност комбиновања локалног знања са интердисциплинарним приступом у остваривању креативних решења за друштвене проблеме - решења која су инклузивна, одржива и лепа.

Укључивање партнера у фази израде стратегије помоћи ће у:

- Идентификацији проблема: Партнери доприносе својом стручношћу како би свеобухватно проценили изазове и могућности развоја. Овај заједнички напор обезбеђује "нијансираније" разумевање урбаног подручја.
- Прикупљању и анализи података: Академске и истраживачке институције, заједно с невладиним организацијама, могу помоћи у прикупљању и анализи података како би се идентификовали трендови, недостаци и потенцијална решења.
- Укључивању стејхолдера: Групе у заједници, невладине организације, управа и јавне организације раде заједно на укључивању грађана - на састанцима, радионицама и у истраживањима. Овај партиципативни приступ гарантује да је стратегија усклађена с потребама оних којима служи.
- Успостављању стратешке визије: Колаборативне радионице које укључују различите актере омогућавају креирање заједничке визије развоја урбаног подручја. Овај процес обезбеђује да стратегија одражава различита виђења.
- Формулисању решења: Црпећи знања из различитих сектора, својим идејама приватна предузећа, невладине организације и академске институције доприносе предлагању иновативних решења.

Подједнако је важно и ангажовање партнера у фази спровођења територијалне стратегије. То често преставља изазов јер је лакше дати мишљење или доставити податке него се упустити у конкретне активности. Уобичајена замка у развоју територијалне стратегије је да се очекују активности од партнера који нису били укључени у развој стратегије и који се не осећају ангажовано. Или обрнуто, партнери који су ангажовали ресурсе и знање у фази израде стратегије касније нису били укључени у реализацију активности, што доводи до разочарења. Територијалне стратегије ЕУ ПРО Плус програма овоме посвећују посебну пажњу.

Улоге које партнери могу играти у спровођењу стратегије су следеће:

- **Подршка путем ресурса:** Партнери играју кључну улогу у обезбеђивању финансијских средстава неопходних за успешно спровођење различитих аспеката стратегије одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја. Национална и локална управа, њихове агенције и предузећа, приватна предузећа и међународне организације издвајају средства која омогућавају реализацију инфраструктурних пројеката, програма у заједници и одрживих иницијатива. Ови ресурси су од виталног значаја за унапређење система саобраћаја, унапређење водовода и канализације, подстицање примене обновљивих извора енергије и привредног раста унутар ширег урбаног подручја.
- **Технологија и иновације:** Партнери, укључујући академске институције и приватна предузећа, у први план постављају своју стручност у технологијама и иновацијама. За суочавање са ургентним изазовима урбаног развоја они предлажу иновативна решења. Примена технологије “паметних градова” омогућава оптимизацију градских услуга, а решења која укључују обновљиву енергију смањују емисије угљеника. Платформе дигиталног управљања и системи за анализу података, на пример ГИС, побољшавају ефикасност деловања. Ова инфузија иновација помаже у стварању одрживог и напредног урбаног подручја.
- **Партиципација заједнице:** Партнери се активно ангажују са локалним заједницама како би обезбедили да стратегија одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја буде прилагођена конкретним потребама и аспирацијама становника. Овај процес партиципације не подстиче само осећај власништва (над процесом и одлукама) и инклузивности, већ помаже и у реализацији циљаних друштвених и еколошких пројеката и унапређује, на пример, еколошку свест, смањење количине отпада или увођење нових зелених површина. Организације цивилног друштва и групе за заговарање могу да сарађују с јавним сектором како би се залагале за промене политика које су у складу са стратегијом одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја, тиме обезбеђујући да су принципи стратегије уграде и у легални оквир.
- **Доношење одлука засновано на подацима:** Академске институције и истраживачке групе доприносе реализацији стратегије прикупљањем, анализом и коришћењем података. Овај приступ, заснован на подацима, усмерава процес доношења одлука и омогућава свим заинтересованим странама да прате напредак, идентификују области где је неопходно унапређење, и доносе одлуке на основу информација. Анализа података пружа увид у делотворност различитих иницијатива, помажући урбанистима/планерима и креаторима политике да стратегије прилагоде и унапреде у реалном времену. Овај аналитички приступ обезбеђује да територијална стратегија остане релевантна и да одговара на потребе урбаног подручја које се мења и еволуира.
- **Развијање капацитета и сарадња:** Партнери сарађују како би развили капацитете међу стејкхолдерима укљученим у имплементацију стратегије. То се одвија кроз програме обуке, радионице и иницијативе за размену знања које за циљ имају унапређење компетенција запослених у јавној управи, локалних лидера у заједници и других кључних учесника. Овај напор на развијању капацитета обезбеђује да су они који су одговорни за спровођење стратегије стекли разумевање, знање и вештине о примени

различитих инструмената, неопходних за успешну имплементацију. Штавише, међусекторска сарадња међу партнерима подстиче културу заједничког решавања проблема, ослањајући се на снаге различитих актера да се суоче са сложеним урбаним изазовима и промовишу инклузивни развој.

Шире урбано подручје је сложени миље који захтева заједнички приступ да би се створила трајна позитивна промена. Укључивање партнера у припрему и реализацију територијалне стратегије обогаћује тај процес различитим виђењима, ресурсима и стручним знањима. Подстицањем успостављања партнерства између управе, непрофитних организација, приватних предузећа, академије и истраживачких институција и различитих група у заједници, урбана подручја у ЕУ ПРО Плус програму имају прилику да развијају и спроводе висококвалитетне територијалне стратегије које ће довести до одрживе и инклузивне трансформације урбаних подручја.

2.3 ПРИСТУП У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

У изради Стратегије примењени су партиципативни и интегрални приступ уз сагледавање просторне димензије урбаног и територијалног развоја и организацију процеса којом се обезбеђује координација и сарадња.

Стратегија полази од тема садржаних у међународним и националним политикама интегралног и одрживог урбаног и територијалног развоја, које су прилагођене локалном контексту урбаног и територијалног развоја у Републици Србији. То је остварено применом партиципативног приступа кроз јавни дијалог и интер и трансдисциплинарну сарадњу широког круга актера из различитих сектора, професионалних поља и нивоа управе. Примењени партиципативни поступак одликују диверзитет (заступљених институција/учесника, нивоа управе, политика, дисциплина, и др.), интеракција применом метода консултација и активне партиципације и постојање механизма за селекцију (приоритизацију). Сврха је да се:

- идентификују кључне потребе урбаног и територијалног развоја и унапреди коришћење урбаног/територијалног капитала;
- дефинише стратешки оквир (за временски хоризонт до 2034. год., тј. два програмска периода кохезионе политике Европске уније), који је заснован на управљачким инструментима и оријентисан ка ефикасној и ефективној имплементацији;
- омогући отворен и флексибилан приступ темама управљања урбаним и територијалним развојем у локалном контексту имајући у виду административни, правни, институционални оквир, капацитете и др.;
- омогући интер и трансдисциплинарна дискусија о пресечним (енг. *cross-cutting*) темама урбаног развоја како би се превазишла ограничења секторског приступа;
- обезбеди учешће заинтересованих актера у решавању кључних проблема и изазова, идентификацији подручја интервенције и приоритизацији пројеката урбаног развоја, као и да се омогући оптимално комбиновање ресурса.

Формулисање Стратегије је спроведено у складу са Законом о родној равноправности ("Службени гласник РС", бр. 52/2021) кроз примену принципа родне перспективе у планирању и доношењу јавних политика у областима планирања, саобраћаја и инфраструктуре (члан 40. Закона). Интеграција родне перспективе у процес израде Стратегија је подржана партиципативним приступом и комуникацијом као инструментима за репрезентацију

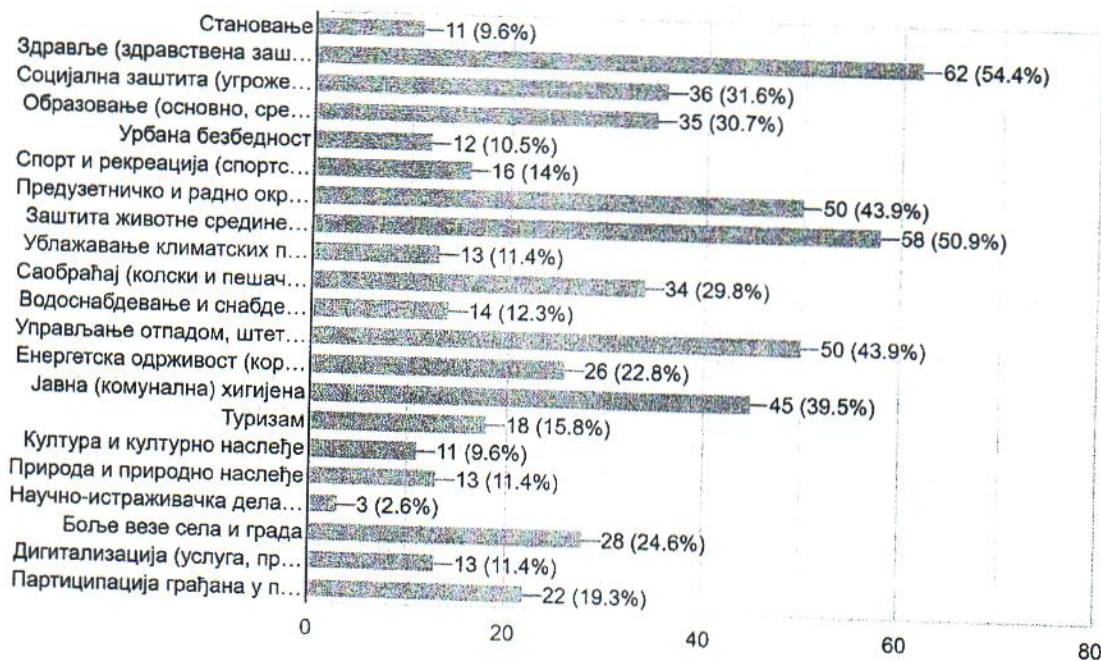

јавних простора, квалитет урбаног окружења, изложеност еколошким ризицима и климатским ризицима, примарна инфраструктура, инфраструктура за мобилност и интернетску повезаност, урбани превоз, управљање урбаним развојем). Анализу стања је пратило и онлајн анкета грађана, чији су резултати посебно приказани на тематским округлим столовима (Прилог 1).

Прилог 1 Резултати анкета грађана

6. У којим од следећих области Ваша локална управа треба нешто да предузме? (наведите пет)

114 responses

Након овог корака припремљена је прелиминарна SWOT анализа, која је на тематским округлим столовима презентована, дискутована и допуњена. Тематски кругли столови су одржани на следеће теме: 1) Економски развој (иновативна, паметна, нискоугљенична и циркуларна економија); 2) Енергија (чиста и праведна), зелена и плава улагања; ублажавање и прилагођавање климатским променама, спречавање и управљање ризицима; 3) Одржива и мултимодална урбана мобилност; 4) Друштвено благостање - запошљавање, образовање, становање, социјална и здравствена заштита, култура, социо-економска укљученост и интеграције, социјалне иновације; 5) Урбана обнова и регенерација (урбане структуре, јавни простори, и др.), развој предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачање урбано-руралних веза; и 6) Управљање урбаним и територијалним развојем. Уједно, на тематским округлим столовима су почеле да се евидентирају и прве идеје за пројекте и приоритетна подручја интервенције, за шта је коришћена техника мапирања.

У наредном кораку, након уношења свих коментара учесника и консолидације материјала, припремљена је финална SWOT анализа са проценом потреба, као и предлог циљева и мера, што је дискутовано и верификовано на првој радионици са члановима Савета за развој и Радне групе.

Сумирани резултати су приказани на Форуму грађана, који је следио. Том приликом учесници форума су давали предлоге за формулацију визије развоја урбаног подручја, допуне и преформулације мера и циљева. На форуму је дискутован предлог подручја интервенције и дати су додатни предлози идеја за пројекте. Скуп је отворен изложбом дечијих цртежа ученика основних школа на тему "Мој град/територија у будућности", а учесници су оцењивали дечије радове. На крају форума најбољи дечији радови су награђени признањима и пригодним књигама.

На наредној радионици о изворима финансирања урбаног и територијалног развоја детаљно су приказани национални и међународни извори финансирања урбаног и територијалног развоја у Србији. Учесници радионице су указали на још неке од националних извора финансирања, и исказали задовољство најновијим прегледом могућности за коришћење различитих фондова, донација, кредита и др. Припремљени материјал у широј верзији достављен је свим локалним и регионалним партнерима ЕУ ПРО Плус програма у свих 99 ЈЛС.

На трећој по реду радионици, представљена су мапирана приоритетна подручја интервенције и консолидовани стратешки пројекти. И овде су након дискусије са локалним партнерима материјали кориговани и допуњени.

Последња у низу радионица одржана је на тему мониторинга, евалуације, имплементације стратегије и управљачким механизмима. Протекла је уз живу дискусију о неопходном развоју институционалних капацитета и сагледавању могућности за успостављање јединице за координацију пројеката.

Припремљен је Нацрт Стратегије који ће бити представљен јавности.

3 ОПИС ТЕРИТОРИЈЕ

Урбана подручја у Републици Србији дефинисана су кроз систем урбаних центара у Нацрту просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године и извештају о стратешкој процени утицаја просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину. Градови - центри урбаних подручја који могу успоставити урбана подручја за потребе тестирања примене механизма интегралних територијалних инвестиција (ИТИ) дефинисани су Смерницама за подносиоце пријава у оквиру Јавног позива за подношење пријава за израду територијалних стратегија у оквиру ЕУ ПРО Плус програма кроз два сета критеријума:

Основни критеријуми

- а) Да су јединице локалне самоуправе (ЈЛС) класификоване као урбано подручје - центар интеграције више од 100.000 становника, или урбано подручје - центар интеграције више од 40.000 становника као што је дефинисано у систему урбаних центара у Нацрту просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године и извештају о стратешкој процени утицаја просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину и у случају шире територије,
- б) додатно у случају шире територије,
- в) Испуњавају услов просторног континуитета територије,
- г) Обезбеђују партнерство са најмање три (3) ЈЛС што је потврдјено потписивањем изјаве о партнерству за аплицирање и партнерског споразума између ЈЛС, и
- д) Обезбеђују партнерство са Регионалном развојном агенцијом (РРА) која обухвата територију о којој је реч.

Додатни критеријуми

- а) Капацитети подносиоца пријаве да примењује инструменте територијалног развоја,
  - 1) Постојање интерних институционалних капацитета односно капацитета за урбанистичко планирање у оквиру одељења, завода или јавног предузећа ЈЛС; локалних канцеларија за економски развој или других сличних капацитета; одељења/институције за социјална и питања заштите животне средине, итд.
  - 2) Искуство у сличним акцијама – у спровођењу партиципативних процеса, примени нових метода и иновативних приступа у урбаном развоју и повезаним пројектима које је финансирала ЕУ
- б) Друштвено-економске и просторне карактеристике
  - 1) у случају уже територије: индустријско/пословне и комерцијалне зоне и браунфилд локације: бесправно изграђене и неразвијене периферне градске зоне (подручја неконтролисаног ширења урбаних насеља) и деградација руралног подручја; угрожене урбане структуре и централне градске зоне; делови урбаних насеља са концентрацијом социјалних проблема – социјално укључивање и смањење сиромаштва; насеља или делови насеља изложени проблемима заштите животне средине и климатским променама; просторне целине са културним и градитељским наслеђем, важним

обележјима културног и историјског развоја урбаног насеља/групације урбаних насеља
и

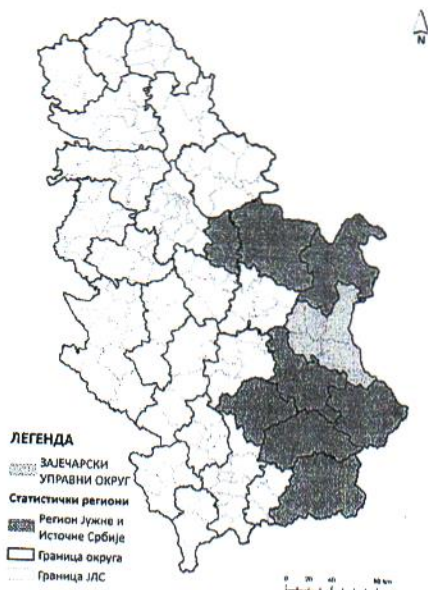
2) у случају шире територије: заједничке карактеристике – важни инфраструктурни коридори, географија, морфологија, индустријски капацитети; ендогени потенцијал; заједничке потребе, проблеми и изазови и заједнички развојни планови и иницијативе.

в) Искуство у партнерствима (у случају шире територије)

1) Релевантна партнерства успостављена ради спровођења сличних или повезаних иницијатива у претходном периоду а која могу представљати темеље за успостављање управљачких механизма који ће обезбедити спровођење територијалне стратегије.

4 ТЕРИТОРИЈАЛНИ КОНТЕКСТ

У физичко-географском погледу Зајечарска област, тј. Урбано подручје Зајечара обухвата већи део басена Тимока, зону његовог брдско-планинског залеђа и горњи и средњи део слива Сокобањске Моравице. Смештено је између Борске области на северу, Републике Бугарске на истоку, Нишке и Пиротске области на југу и Поморавске области на западу (Графички приказ 2). Овај простор одликује се великом висинском амплитудом, односно простира се у висинским зонама од 108 m.n.v. (излаз Великог Тимока са територије ЈЛС Зајечар) до 2070 m.n.v. (Књажевачки део Старе планине).

Графички приказ 2 Положај Урбаног подручја

Посматрано подручје административно припада Централној Србији, односно Источној и Јужној Србији (NUTS 2 регион). Урбано насеље Зајечар представља географски, административни, привредни, политички и културни центар Зајечарске области. Функционално-хијерархијска структура центара дефинисана важећим Просторним планом Републике Србије⁵ одређује Зајечар као центар регионалног значаја, са функционалним урбаним подручјем регионалног значаја, које обухвата читаву територију ЈЛС. Према Нацрту Просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године⁶ сврстано је у урбано подручје са утицајном зоном са више од 40.000 становника. Мрежа урбаних насеља у источној Србији указује на приоритетну улогу Зајечара и Бора, али и на могућу већу улогу Неготина, Кладова, Мајданпека или Књажевца у случају њихове јасније привредне оријентације усмерене ка модернијим облицима одрживе индустријске производње, туризму и другим компатибилним активностима. Функционално умрежавање ових урбаних центара у развојне регионе, ради веће могућности остварења регионалних пројеката треба да привуче људе и средства у овај део Републике Србије богат ресурсима и културним и биолошким диверзитетом.

У економско-географском смислу има релативно неповољан положај, односно одликује се знатном удаљеношћу од већих центара у нашој земљи. Подразумева се директна упућеност на

⁵ Просторни план Републике Србије од 2010. до 2020. године (Службени гласник РС, бр. 88/2010)

⁶ Нацрт Просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године (2021)

само урбано насеље Зајечар, које је од Београда удаљено 251 km, од Ниша, као најближег популационо већег града од Зајечара 99 km, од Параћина, као најближег центра у долини Велике Мораве 90 km. Погранични положај ка Бугарском (близина граничног прелаза Вршка Чука), као и близина тремеђе Бугарске, Румуније (обе земље су чланице ЕУ) и Србије значајне су компоненте положаја посматраног подручја. Државни путеви IБ реда и деонице једноколосечних пруга чине основу саобраћајно-географског положаја и са регионалног аспекта чине га повољним (Графички приказ 3).

Графички приказ 3 Саобраћајна повезаност Урбаног подручја

Природне карактеристике Урбаног подручја су веома специфичне и опредељују положај насеља, структуру делатности, али и доступност блиским или даљим центрима развоја. Између планина формирана је мрежа речних долина са сталним водотоцима, док су стране речних долина и планинске падине дисециране сплетом плићких долинских облика (јаруга, вододерина и др.) који су створени радом повремених или периодичних водотока. Веће реке (Велики, Бели и Црни Тимок) имају пространа долинска дна са алувијалним равницама које достижу ширину преко 1.000m, осим на деоницама клисурастих сужења тих долина (Јабланичка клисура и клисура Баба Јона у долини Црног Тимока, Вратарничка клисура Белог Тимока, клисура Великог Тимока низводно од Зајечара). Од посебног значаја је карстни комплекс морфо-хидролошких појава заступљен на Кучају, Ртњу и Тупжници. Специфичан постанак и сложени геолошки састав овог простора условио је и постојање значајних хидрогеолошких својстава на територији Урбаног подручја. Степен уређености и искоришћености капацитета термоминералних извора креће се у широком опсегу. Од високог степена уређености, искоришћености и туристичке валоризације (Сокобања и делимично Гамзиградска бања којима су уредбама Владе Републике Србије признати званични статуси бањских места) до готово потпуно запуштених (Николичевски извор). Хидролошке појаве од значаја за привреду, али и стање животне средине свакако представљају четири вештачке акумулације (Протско језеро, Грлишко језеро, Совинско језеро – Совинац, Бованско језеро, као и планирана акумулација Боговина) и ток Беле реке (са Борском реком као једном од река - саставница).

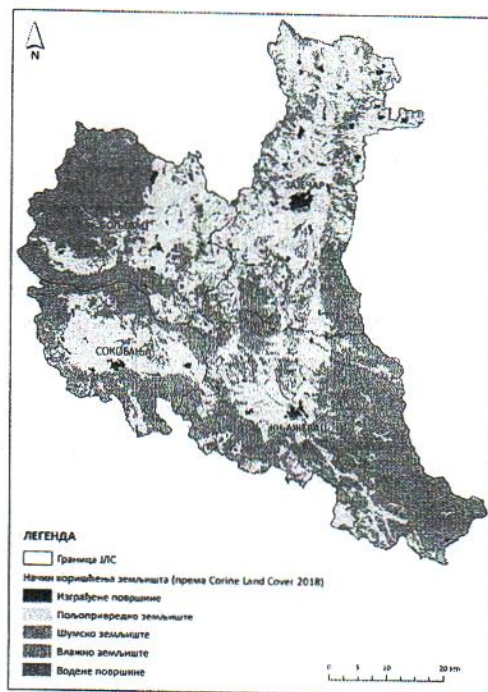
Специфичности климе Урбаног подручја су веома видљиве. Овде се издвајају два климатска рејона: Крајински рејон, који обухвата Тимочки басен и Неготинску крајину и који се одликује највећом континенталношћу климата у Србији. У њему су најизразитије просечне годишње амплитуде и највеће честине антициклонских временских ситуација, поготово у зимским месецима. Зато је зими у њему хладније, а дужина трајања снежног покривача већа него у осталим равничарским (долинским и котлинским) деловима Србије; и Сокобањско-књажевачки климатски рејон који обухвата Сокобањску, Сврљишку и Књажевачку котлину. Он представља зону умерено континенталне климе са топлијим летима и блажим зимама, као и мањом количином падавина у односу на поднебља карпатског и старопланинског климатског рејона. У последњој деценији клима се знатно изменила. Присутне су њене варијације које указују да више нема прецизног временског периода у којем траје зима или лето, као што је то било раније. Сада су летњи месеци изузетно жарки са дневним температурама које достижу и до 40°C, док су ноћи у просеку свеже. По тој разлици дневне и ноћне температуре у току лета, сувим и жарким летима клима у овом крају све више поприма обележја пустињске климе. Зиме су благе и са мало падавина, али у појединим периодима температура силази и преко 15°C испод нуле. На Урбаном подручју дувају ветрови слични кошави, најчешће североисточни, док повремено дувају ветрови са правца Карпата и Старе планине. Ветрови су најчешћи у пролеће и јесен. Град се јавља ретко. Током године укупне падавине у просеку износе 560 mm.

Веће котлине (Зајечарска, Књажевачка, Сокобањска итд.) и долине највећих водотокова (систем Тимока и Сокобањска Моравица) покривене су плодним земљиштем акумулативног порекла, и управо ту су се формирали повољни услови за развој различитих грана пољопривреде, што је у знатној мери и остварено. Шумско земљиште у највећој мери окружује пољопривредне делове на територији ове области, односно најзаступљеније је у ободним деловима (на већим надморским висинама) јединица локалних самоуправа. У одређеној мери могу се и препознати делови јужног Кучаја (западни део ЈЛС Бољевац), Ртањ и Тупижница (централни делови Урбаног подручја), као и крајњи северни део венца Старе Планине (југоисток ЈЛС Зајечар и исток ЈЛС Књажевац).

На територији Урбаног подручја постоји 173 насеља (Бољевац 20, Зајечар 42, Књажевац 86, Сокобања 21). По попису 2011. степен урбанизације Урбаног подручја у целини бележи раст (56,3 %) углавном захваљујући смањењу укупног броја становника (у међупописном периоду 2001-2011). Број патуљастих насеља бележи нагли раст (чак 20 нових патуљастих насеља, укупно 51 патуљасто насеље или готово трећина укупног броја насеља која концентришу свега 2,1 % укупног становништва), уз чињеницу да се готово сва налазе на територији ЈЛС општине Књажевац. Категорији врло великих села према подацима Пописа становништва спроведеног 2011. године не припада ни једно насеље Урбаног подручја. Велика сеоска насеља по подацима пописа 2011. налазе се само на територији ЈЛС Зајечар, у непосредној околини урбаног насеља (Велики Извор и Грљан). Сва насеља осим центара ЈЛС су фактички сеоска, у званичној статистици сврстана под остала. Сеоска насеља настала су спонтано (слободно, без административног и планског утицаја) на теренима различите топографије, и у зависности од тога формирала су и различите морфолошке типове разбијених и збијених насеља. Подаци из 2002. године указују на релативно интензиван процес функционалне трансформације већег броја сеоских насеља. Ова насеља у највећој мери ипак су концентрисана у централним деловима ЈЛС (у околини центара ЈЛС), као и дуж главних саобраћајница, што указује на њихов велики развојни значај. Насеља крајњег западног и југоисточног дела Урбаног подручја остају

највећој мери искључена из овог процеса, као и средишњи простор који се поклапа са масивом планине Тупижнице и њеним падинама. Функционална трансформација у већини насеља се не одвија „на правила начин”, односно стварним преласком одређеног броја становника из примарних у секундарне или терцијарноквартарне делатности. Подаци пописа спроведеног 2011. године указују у великој мери на супротан тренд, односно трансформацију великог броја насеља ка аграрном типу или неком од његових подтипова.

Просечна површина пољопривредног земљишта по пољопривредном газдинству на Урбаном подручју мања је за 0,37 хектара од вредности републичког просека, док највећи број домаћинстава поседује између 2 и 5 хектара пољопривредног земљишта. ЈЛС Бољевац и Сокобања у позитивном смислу одступају од просека Урбаног подручја и Републике, јер највећи број пољопривредних домаћинстава поседује између 5 и 10 хектара пољопривредног земљишта. Просечна површина земљишта по пољопривредном газдинству ЈЛС Зајечар износи приближно 5 хектара. Најуситњенији посед заступљен је на територији ЈЛС Књажевац, за готово два хектара мањом од републичког просека. Укупне површине под ораницама и баштама су 61,17 % на Урбаном подручју. Нешто преко половине површине ораница и башти на територији ЈЛС Бољевац налази се под различитим врстама житарица (51,86 %), док предњачи ЈЛС Књажевац са 64,91%. Удео површина под воћњацима у укупној површини пољопривредног земљишта Урбаног подручја (4,26 %) незнатно је мањи од републичког просека (4,75%). На територији ЈЛС Бољевац овај удео износи свега 1,99 %, док на територији ЈЛС Зајечар и Сокобања износи 3,2 %, односно 3,06 %. У односу на Републику (0,64 %) овај удео је на Урбаном подручју готово дупло већи (1,17%). Виноградарство је великим делом концентрисана у источним деловима Урбаног подручја (долине Белог и Великог Тимока). Са 0,3 %, односно 0,36 % ЈЛС Бољевац и Сокобања налазе се далеко испод републичког просека и просека Урбаног подручја. С друге стране, овај удео на територији ЈЛС Зајечар износи 1,5 %, а у ЈЛС Књажевац (која се налази на римском винском путу) овај удео износи чак 2,3 % (Графички приказ 4).

Графички приказ 4 Основна намена земљишта

Привреду Урбаног подручја оптерећују бројни проблеми који су последица процеса транзицијске рецесије и промена у ширем окружењу, и који се одражавају на поларизацију и концентрацију процеса развоја. Кључни проблеми проистекли су из недовољно конкурентне привреде, нетрансформисане постојеће привредне структуре, спорости транзицијског процеса у приватизацији, реструктурирању и реорганизацији државних предузећа. Посебно су изражени следећи проблеми: релативно низак ниво укупне привредне активности; успоравање привредног раста; знатне унутаррегионалне просторне неравномерности у нивоу развијености и размештају привредних капацитета; низак ниво инвестиција; висок степен незапослености (33,1 %) и социјалних тензија; низак образовни ниво, низак ниво конкурентности привреде; заостајање у примени фактора техничког прогреса (иновација, know-how, нових технологија); неефикасност коришћења материјалних инпута (сировина, енергената, технолошке воде, грађевинског земљишта, и сл.) и др. У кључне проблеме привредног развоја могу се сврстати и екстремна депопулација, дисбаланс између старосне, миграционе, квалификационе, образовне и структуре радно-способног становништва, као и проблеми недовољне инфраструктурне опремљености привредних локација и простора, и друго.

5 КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА

5.1 ДРУШТВО

5.1.1 Демографија

Према подацима из пописа обављеног 2022. године, на територији Урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Бољевац и Сокобања (у даљем тексту: Урбано подручје) живи укупно 97.748 становника, од тога у Зајечару живи 48.621 становника, у Књажевцу 25.429, у Бољевцу 10.373 и у Сокобањи 13.325 становника. Посматрајући податке из пописа из 2011. године, када је на Урбаном подручју живело 119.967 становника, евидентан је пад броја од чак 18.52 % за протеклих 11 година. Најизраженији пад броја становника је у Бољевцу у износу од 20,17% (2011. год - 12.994 становника), затим Књажевцу, где је пад 19.24% (2011. године - 31.491 становника), Зајечару пад 18,23% (2011. године - 59.461 становника) и Сокобањи где је пад 16, 83% (2011. године - 16.021 становника). По питању етничког састава на Урбаном подручју, према Попису из 2011. године највише је било Срба 87,72%, затим Влаха, 5.21 %, Рома, 1,7% и осталих 4.73%.

На смањење броја становништва утиче наталитет, негативни природни прираштај, као и изражена миграција становништва. Према процени за 2021. годину, на Урбаном подручју стопа живорођених износи 6, стопа умрлих 29, док је стопа природног прираштаја -23. Миграција становништва на целом Урбаном подручју, а посебно у ЈЛС Зајечар је веома изражена. Разлози за одласком становништва су углавном економске природе. Део становништва чини емигрирану радну снагу на привременом раду у иностранству (тзв. економска емиграција), поред које је, на жалост, присутно и трајно исељавање у друге крајеве државе, нарочито веће урбане центре Београд, Ниш и Нови Сад. Постоји још једна димензија мигрирања – из села у град, које траје дуги низ година. Резултат оваквих мигрирања су опустела и остарела сеоска домаћинства, чак и у селима која имају изванредан положај и добре предуслове за развој. У 2021. години, процењен број досељеног становништва износи 1.685, док број одсељених износи 1.753.

Површина Урбаног подручја износи 3.624 км², са укупно 175 насеља, док је просечна густина насељености 28 становника на км². Међутим, изразита је разлика у проценту насељености урбаних и руралних подручја у Зајечару, Књажевцу и Бољевцу. У урбаном насељу Зајечару је настањено 64.1% од укупног броја становника, у селима тај проценат износи свега 35.81 %. Густина насељености у урбаном насељу Зајечару износи чак 393 становника на км², док је у селима свега 22 становника по км². Са друге стране 45,3% свих становника ЈЛС Сокобања живи у урбаном насељу, док у 24 села живи преосталих 54,7% укупног становништва. Просечна густина насељености у ЈЛС Сокобањи износи 35,4 становника по км². Укупан број домаћинстава према попису из 2022. године на Урбаном подручју износи 37.922, од чега је у ЈЛС Зајечар 18.789, Бољевац 4.229, Сокобања 5.209, и Књажевац 9.695 домаћинстава.

У старосној структури становништва од 18-64 година преовладава радно способно становништво са 57%. Забрињава учешће од чак 29% становништва са преко 65 година и дупло мањи број, само 14% становништва до 17 година старости. Старосна структура становништва је посебно лоша у сеоским срединама, у којима је изразито изражен процес старења села. Поједина, удаљена, планинска села су на путу изумирања, а у појединим селима више нема становника. Постојећи социјални показатељи су, такође, негативни и указују да је највећи број

домаћинства са два члана (26%) у градским/урбаним насељима, односно 29% у сеоским и са три члана домаћинства 29% у урбаним и 15% у сеоским, а посебно забрињава број једночланих домаћинства којих у урбаним од 21% а у сеоским чак 28%. Највећи број породица имају једно дете, укупно 59.5% од укупног броја, док је број породица са двоје деце 35,7%. Број закључених бракова у 2021. години износи 373, а посебно забрињава број разведених бракова који је готово упола мањи и износи 152.

5.1.2 Социјално укључивање и социјална заштита

Просечна зарада становника

Просечна зарада запослених без пореза и доприноса на Урбаном подручју у 2021. години износила је 54.258 РСД, што је око 82% у односу на републички просек, који је износио 65.864 РСД, иако се бележи константно повећање зарада у задње три године: 2019. године - 45.971 РСД, 2020. године - 50.255 РСД. Посебно је изражена разлика у зарадама између урбаних насеља где су веће зараде и сеоских насеља у којима су зараде знатно мање. Такође су приметне разлике у зарадама између ЈЛС на Урбаном подручју. Највећа просечна зарада је у Зајечару и износи 56.615 РСД, затим у Бољевцу 55.670 РСД, Сокобањи 52.990 РСД, а најмања просечна зарада је у Књажевцу и износи 49.462 РСД.

Услуге социјалне помоћи

Услуге социјалне помоћи које се пружају корисницима су разноврсне, али нису истоветне на целокупном Урбаном подручју. Највише се пружају услуге помоћи у кући, остваривања права на материјалну подршку, остваривања права на услуге социјалне заштите и друга права. Поред ових услуга које пружа Центар за социјални рад, корисницима се обезбеђују и друге врсте помоћи и подршке преко Народне кухиње, Црвеног крста и невладиног сектора. У 2020. години укупни расходи корисника буџетских средстава за социјалну заштиту на Урбаном подручју износили су 611.025.000 РСД, односно 5% од укупног буџета, што по становнику износи 5.855 РСД. Износ по становнику је мањи од републичког просека, који износи 6.238 РСД. Укупан број корисника социјалне заштите на евиденцији Центра за социјални рад у 2021. години износи 11.641, од чега су жене више заступљене од мушкараца, 5.868 жена и 5.773 мушкараца. Удео корисника социјалне заштите у укупној популацији износи 11,4% и већи је у односу на републички просек који износи 10%.

Највећи број услуга са највећим бројем корисника обавља се у ЈЛС Зајечар, где се највећа буџетска средства издвајају за помоћ у кући, становање у заштићеним условима и клуб за стара лица. Потреба становника ЈЛС Зајечар за услуге социјалне заштите одгледа се у: проширењу Службе за пружање услуге помоћ у кући за одрасла и старија лица, посебно на селу; повећаном броју захтева за остваривање права на услугу помоћи у кући; Саветовалиште за брак и породицу - пријемној канцеларији ЦСР Зајечар се свакодневно обраћају лица која се интересују за саветовалиште за брак који не функционише преко 20 година; Саветовалиште за жртве насиља - на основу броја пријава за насиље у породици (деца, одрасла и старија лица) који је заведен за текућу и претходну годину, уочава се повећање од преко 60 %; Дом за стара лица; Услуга лични пратилац детета (у фази добијања лиценце); Услуга персонални асистент; Проширење капацитета услуге Дневни боравак за децу и младе ометене у развоју. Најбитније услуге за ЈЛС Књажевац са највећим бројем корисника су Помоћ у кући за старе и особе са инвалидитетом и Помоћ у кући за децу са сметњама у развоју. Обе услуге се пружају у урбаном

насељу и селима. Поред ових услуга, спроводе се и друге мере попут бесплатног јавног превоза на територији ЈЛС, бесплатне ужине за ученике, бесплатна припремна настава за упис у средње школе. У ЈЛС Бољевац је укупно 1.430 корисника социјалне заштите са уделом расхода за социјалну заштиту од 5% односно 23.5 милиона РСД. У ЈЛС Сокобања је потребно унапредити квалитет услуга и обезбедити да се услуге пружају у складу са стандардима. У 2020. г. укупан број корисника социјалне заштите на евиденцији Центра за социјални рад био је 3.097, што чини 22,5% од укупне популације. Поред постојећих услуга, евидентна је потреба за увођењем нових услуга: Саветовалишта за младе, Прихватилиште до 30 дана за особе које су у стању социјалне потребе, Дневни боравак за особе за сметњама у развоју и Породично саветовалиште.

Угрожене зоне, безбедност

На Урбаном подручју не могу посебно да се издвоје простори који су небезбедни, односно у којима се одређене групе становништва не осећају добродошле. Не постоје подаци који указују на повезаност стопе криминала са другим друштвеним аспектима - етничка припадност, миграције, сиромаштво, социјална искљученост и сл. У ЈЛС Сокобања, у 2021. години број малолетних учиниоца кривичних дела којима су изречене кривичне санкције према месту извршења износио је 1, број правоснажно осуђених пунолетних лица према месту извршења износио је 98, док је број правоснажно осуђених пунолетних лица за крађу према месту извршења кривичног дела износио 20.

5.1.3 Становање

Стамбена понуда

Укупан број станова који су пописани у 2022. г. на Урбаном подручју износи 68.408, од чега је у ЈЛС: Зајечару 29.198 станова, Књажевцу 18.310, Бољевцу 8.625 и Сокобањи 12.275 станова.

На територији ЈЛС Зајечар у сеоским насељима има вишка стамбеног простора, а према искуству после неколико спроведених конкурса за куповину кућа на селу, куће немају решене имовинско-правне односе и статусе у Катастру непокретности. Нема субстандардних насеља. За ЈЛС Зајечар се може констатовати да генерално има вишка стамбених објеката у односу на број становника. Последњи друштвени станови су изграђени почетком 2000-тих док је још постојао фонд стамбене изградње. И поред раста цена и масовне градње на тржишту, у урбаном насељу Зајечар је већа потражња за некретнинама. У 2020. години изграђено је 49 станова у приватној својини, са укупном површином 3557 м². У урбаном насељу Зајечар постоји опредељена парцела за станове за припаднике служби безбедности на Вањином јазу. Тренд изградње појединачних стамбених објеката, зграда са малим бројем станова, приватних инвеститора, за тржиште присутан је на територији ЈЛС. Према попису из 2011. године, укупна површина настањених станова је била 1.503.413 м² у односу на број становника 2011. године (59.230), просек стамбеног простора по становнику је износио 25,4 м². Просечна површина станова у ЈЛС Зајечар износи 51 м². Не постоје прецизни па ни приближни подаци о броју социјалних односно друштвених станова. Многи станови који су давно откупљени и у приватном су власништву се у Катастру непокретности још увек воде као друштвени, јер власници нису спровели поступак промене власништва.

У ЈЛС Књажевац вишак стамбеног простора се јавља у сеоским насељима. Субстандардна насеља у ЈЛС су два ромска насеља у Књажевцу и Минићеву. Тренд изградње за потребе

смештаја туриста присутан је у насељима од Калне до Бабиног Зуба, због евидентног развоја туризма на Старој планини.

Понуде за продају некретнина су у ЈЛС Бољевац ретке, а потражња је порасла. Нема станова за продају нити има изградње нових станова. Постоје три зоне која су субстандардна насеља: Гај, Боговина и Луково. У надлежности ЈЛС постоје социјални станови, тренутно је само једно лице смештено у социјални стамбени објекат.

Понуда и потражња за кућама и становима је последњих година значајно интензивирана у урбаном насељу Сокобања, пре свега изградња станова / апартмана за даљу продају. Највећи део тих станова је у ван туристичке сезоне празан. Број изграђених станова на подручју ЈЛС Сокобања се у последњих пет година повећавао, од 40 станова, колико је изграђено 2016. године, до 108 станова, колико је изграђено 2020. године. У ЈЛС постоје 3 стана који се воде као социјални станови. Удео у укупном стамбеном фонду је статистички потпуно занемарљив.

Цена стамбеног простора

По подацима за прво полугодиште 2022. године, просечна цена стана по квадратном метру на републичком нивоу износила је 200.989 РСД, док је просечна цена на Урбаном подручју знатно мања. У ЈЛС Зајечар је у истом периоду просечна цена износила 74.227 РСД по м², што представља повећање у односу на полугодиште II 2021. године, у Бољевцу је била 75.458 РСД, а највећа цене стамбеног простора била је у Сокобањи и износила је 115.541 РСД по м². По сазнању просечна цена квадратног метра стана у ЈЛС Књажевац износи од 300 до 500€/м². Иако је цена ниска, није приуштива за становништво.

Нелегална градња

Број нелегано изграђених објеката на Урбаном подручју је прилично велики, износи око 35.000. На подручју ЈЛС Зајечар покренуто око 22.000 предмета за озакоњење, врло често по два и више објеката на истој парцели. Тренд нелегалне изградње је у опадању јер се истовремено врши и озакоњење објеката. У ЈЛС Књажевац је до сада покренут поступак озакоњења за око 9.000 власника нелегално изграђених објеката, који имају један или више објеката за озакоњење. У ЈЛС Бољевац је евидентирано 1.100 нелегалних објеката, од тога до сада легализовано око 473 објеката. Број нелегалних објеката у ЈЛС Сокобања према поднетим захтевима за легализацију износи 2.460. Захтеви за легализацију односе се и на делове објеката и на помоћне објекте.

5.1.4 Објекти друштвеног стандарда

Социјална инфраструктура

Од установа социјалне заштите, у урбаном насељу Зајечар су: Дневни центар за децу и омладину ометену у развоју „Облутак“ (финансира се из буџета и станове за социјално угрожена лица у оквиру услуге „становане у заштићеним условима“), Црвени крст Зајечар, Народна кухиња, и више од 10 организација цивилног друштва, односно удружења грађана која у својим програмима спроводе неки сегмент социјалне заштите. У урбаном насељу је изражен недостатак места у вртићима, тренутно је 110 деце на листи чекања.

У урбаном насељу Књажевац постоје четири установе социјалне заштите: Центар за социјални рад „Др Михајло Ступар“, Геронтолошки центар, Приватни Дом за старе „Вила Катарина“ и

Завод за васпитање деце и омладине. За превоз корисника услуга који живе на селу обезбеђен је бесплатни приградски и градски јавни превоз.

У урбаном насељу Бољевац недостаје дневни боравак за старе и дом за ученике, не постоји приватни сектор у општини који се бави пружањем оваквих услуга.

Поред Центра за социјални рад од објеката социјалне заштите у урбаном насељу Сокобања постоји и Прихватилиште до 30 дана за особе које су у стању социјалне потребе и Дневни боравак за особе за сметњама у развоју. Приватни сектор за сада не задовољава потребе у овом делу.

Здравствена инфраструктура

Друштвена брига за здравље становништва на нивоу Урбаном подручју спроводи се у складу са националним политикама и програмима здравствене заштите и јавног здравља. У Зајечару се налази Завод за јавно здравље Тимок за Зајечарски и Борски округ, који је модернизован отварањем ПЦР лабораторије.

Здравствена заштита организована је на два нивоа, примарном и секундарном, који су међусобно повезани и сарађују у пружању здравствене заштите грађанима. Укупан број лекара на Урбаном подручју износи 350, односно 3,4 лекара на 1.000 становника, што је више од републичког просека који износи 3,0 лекара на 1.000 становника

У ЈЛС Зајечар нема недостатака примарне и секундарне здравствене инфраструктуре. Постоји Здравствени центар са Домом здравља, Болницом и сеоским амбулантама које су у лошем стању и без сталних лекара, као и значајан број приватних стоматолошких и лекарских ординација и лабораторија (27) и апотека у урбаном насељу. Потребна је реконструкција објеката здравствене заштите у смислу енергетске санације. Израђена је пројектна документација за геронтолошки центар у склопу здравственог центра у Зајечару. У току је израда пројектне документације за доградњу и реконструкцију објекта здравствене амбуланте Котлујевац у Зајечару и пројектне документације за изградњу комплекса Здравственог центра у Зајечару. Превоз из села до места у којима има амбуланти и Здравственог центра обезбеђен је бесплатним приградским и градским јавним превозом. Специјализованог превоза има за потребе дијализе. Одлив лекарског кадра, лоша путна инфраструктура до сеоских насеља и недовољан возни парк Дома здравља отежавају пружање превентивне здравствене заштите и помоћи у кући за стара лица и лица са инвалидитетом на сеоском подручју.

У ЈЛС Књажевац примарну здравствену заштиту организује и спроводи Дом здравља, док се секундарна здравствена заштита реализује у Општој болници, који заједно чине Здравствени центар Књажевац. Дом здравља Књажевац у свом саставу има и 2 амбуланте у сеоским месним заједницама (Минићево и Кална). У Књажевцу раде две поликлинике у приватном власништву и у плану је отварање још једне поликлинике, као и 5 стоматолошких ординација. Превоз из села до места у којима има амбуланти и Здравственог центра обезбеђен је бесплатним приградским и градским јавним превозом. Специјализованог превоза нема.

У ЈЛС Бољевац у готово свим месним заједницама недостају садржаји примарне здравствене заштите. ЈЛС организује сопственим средствима у неколико насеља пружање примарне здравствене заштите. Нема приватног сектора који пружа услуге здравствене заштите.

У урбаном насељу Сокобања постоје укупно 3 здравствене установе, и то Дом здравља, Специјална болнице за плућне болести „Озрен“ и Специјална болница „Сокобања“. Поред тога постоје још 2 сеоске амбуланте. Постоји потреба за реконструкцијом објеката и додатним опремањем. На територији ЈЛС постоји организован бесплатни превоз за све категорије становништва у складу са Уговором о концесији.

Образовна инфраструктура

Број установа предшколског образовања на Урбаном подручју у 2021. години износи 4, са укупно 36 објеката. Обухват деце узраста 0–3 године предшколским васпитањем и образовањем износи 31,4 %, што је нешто мање од републичког просека (34,3%), док обухват деце узраста од 3 године до поласка у ППП износи 60,3 %, што је мање у односу на републички просек (65,8%). Од укупно 2.300 примљене деце, 2131 су из урбаних насеља, док је само 169 из осталих насеља.

Основних (матичних) школа на Урбаном подручју има 18, од којих је 10 у урбаним насељима, а 8 у осталим насељима, са укупно 64 подручна одељења. Нето стопа обухвата основним образовањем износи 91,6 %, што је ниже у односу на републички просек који износи 93,7%. Средњих школа има укупно 8, при чему је стопа завршавања средње школе 84,8%, што је нешто мање у односу на републички просек, који износи 86%.

У Зајечару се предшколско образовање организује и спроводи у Установи за децу "Ђулићи". Ова установа своју делатност проводи реализацијом програма васпитно образовног, превентивно здравственог и социјалног рада са децом предшколског узраста. Располаже са седам наменски изграђених објеката, дисперзираних у граду и селима Грљан и Велики Извор. Деца која похађају основну школу, овај вид образовања стичу у 40 школских објеката, односно 11 основних школа и 23 подручних одељења (која су у саставу тих школа). У урбаном насељу ради пет осмогодишњих школа, специјална школа за основно и средње образовање и школа за основно музичко образовање, док се преостале осмогодишње школе налазе у сеоским насељима. За потребе средњошколског образовања формиране су четири средње школе: Гимназија, Економско трговинска школа, Медицинска школа и Техничка школа. Постоји потреба за отварањем нових програма дуалног образовања у туризму и привреди. За потребе високог образовања у Зајечару од 1997. године постоји Факултет за менаџмент. У току је израда пројекте документације за поступак озакоњења објекта Средњошколског центра у Зајечару, пројектне документације за реконструкцију објекта Средњошколског центра и пројектне документације за доградњу појединих објекта Средњошколског центра. Постоји потреба за новим високообразовним установама и научним базама факултета.

У Књажевцу су све зграде основних (5) и средњих (2) школа су реконструисане и опремљене. Нема приватних школа, нема високо образовних институција. Предшколско васпитање и образовање на територији ЈЛС остварује се за децу узраста од 6 месеци до поласка у школу и остварује се у Предшколској установи „Бајка“ која обухвата 4 вртића и 3 васпитне групе у издвојеним одељењима. Мрежу јавних основних школа на територији ЈЛС чине четири основне школе од којих је једна за ученике са поремећајима у понашању, као и једна школа за основно музичко образовање и васпитање. Функционално основно образовање одраслих у првом, другом и трећем циклусу остварује се у такође у једној основној школи. Поред матичних школа, постоји и 12 издвојених одељења у сеоским насељима у којима се обавља настава. У ЈЛС постоје две средње школе: Књажевачка гимназија, са смеровима: природно-математички,

језички и општи смер и Техничка школа (средња стручна школа) са 5 подручја рада: машинство и обрада метала; текстилство и кожарство; геодезија и грађевинарство; трговина, угоститељство и туризам и економија, право и администрација. Образовни профили су углавном у складу са потребама тржишта рада.

У Сокобањи је предвиђено оснивање високе школе струковних студија за туризам и хотелијерство, у складу са потребама носећих привредних делатности туризма и угоститељства. Последњих година је евидентан недостатак значајног броја стручног кадра, како средњег, тако и високог нивоа образовања у поменутих делатностима, што у перспективи представља значајан ограничавајући фактор за економски развој. Основно образовање се реализује у оквиру једне основне школе на целој територији ЈЛС која обухвата и 21 подручно/издвојено одељење у сеоским насељима и једну школу за основно образовање одраслих.

Културна и научна инфраструктура

У Зајечару постоје 4 установе културе, које раде у 7 објеката, док музеј газдује и царском палатом „Феликс Ромулијана“. Постоји потреба за новим објектом, „Градском галеријом“ и додатним депоом за складиштење уметничких предмета. Нема галерија и осталих објеката културе у приватном власништву.

Књажевац је оснивач три установе културе – Завичајног музеја, Дома културе и Народне библиотеке. „Завичајни музеј Књажевац“ у свом саставу има „Музеј града“ у кући Аце Станојевића, „Архео-етно парк“ у Равни и антички локалитет „Титасит Минус“. Дом културе „Књажевац“ је основан 1981. и смештен је у импозантној грађевини (са преко 3.000 м² корисне површине) која доминира центром Књажевца. У њој су смештени велика позоришна сала са 490 места и ротационом позорницом и одговарајућим гардеробама, мала сала са 160 места, друштвени клуб са 120 места, такозвана шах сала са 60 места, као и велики хол који је уједно и велика галерија Дома културе. У Дому културе смештена је и Народна библиотека, као и бројне аматерске секције. Нема потребе за новим објектима.

Народна библиотека „Стеван Сремац“ је једина установа културе на територији ЈЛС Сокобања. Основана је 1869. године као Бањска читаоница а данас је самостална културна установа. Библиотеци су дати на управљање и коришћење Завичајни музеј, биоскоп Моравица и Легат слика Милуна Митровића (од 2018. године). Ликовна колонија „Сокоград“ сваке године обогаћује збирку галерије. Завичајни музеј располаже експонатима из области археологије, етнологије и историје. Редовно организују пригодне изложбе слика, скулптура, књига и других експоната. Испред музеја налази се амфитеатар који се користи као летњи простор за представе и манифестације. Завичајни музеј и Легат бележили су 1.623 посета у 2021. години. У току 2021. године реализовано је више активности: изложбе, трибине, промоције књига, радионице. У оквиру библиотеке, тренутно, функционише и Биоскоп „Моравица“. У плану је формирање Културног центра, као и изградња новог објекта за Народну библиотеку „Стеван Сремац“.

Спортска инфраструктура

У урбаном насељу Зајечар је у изградњи нови градски стадион, а у плану је и изградња затвореног базена у насељу „Котлујевац“. Комплекс спортских терена постоји на две локације, парк шума Краљевица и Попова плажа. У 6 од 8 школа (укључујући и средње) су спортске сале, неке од њих користе и спортски клубови. Постоје спортске сале-хале у насељу Котлујевац и

насељу Краљевица и отворени олимпијски базен на Краљевици. Приватни сектор газдује тениским теренима на Краљевици. Потребна је адаптација ДРС „Партизан“, спортске сале у самом центру урбаног насеља, погодне за кошарку, одбојку и гимнастику. Такође постоје бројни спортски терени у урбаном и сеоским насељима.

У урбаном насељу Књажевац је у плану је реконструкција олимпијског базена на Бањици и изградња затвореног базена. Комплекс спортских терена се налази у оквиру Градског стадиона. Постоји затворене спортске хале и сале у оквиру школа и терени за фудбал у свим већим сеоским насељима. Учесће приватног сектора је занемариво (тениски терени и стрелиште).

Како би се обезбедили адекватни услови за бављење спортом локалног становништва са једне, а такође и развој спортског туризма (одржавање тренинг кампова, припрема, спортских манифестација) са друге стране, у урбаном насељу Сокобања је потребно је изградити нове и реконструисати неке постојеће објекте спортске инфраструктуре - тениске терене, балон хале, спортско - рекреативни базен, и реконструисати и додатно опремити постојеће објекте и то: изградити свлачионице са тушевима у спортској хали, доградити и опремити спортске теретане у оквиру Спортског центра „Подина“, реконструисати фудбалски и кошаркашки терен код школе. Потребна је и реконструкција спортских терена у селима Трубаревац, Ресник и Шарбановац.

5.2 ЕКОНОМИЈА

5.2.1 Општа економска кретања и тржиште рада

Запосленост и мобилност запослених

Према подацима за 2021. годину на Урбаном подручју регистрован број запослених је према општини рада износио 24.154, а према општини пребивалишта 27.444. Од овог броја су 15.431 мушкарци (56, 23%) док је 12.013 жена (43,77%). Број регистрованих запослених у односу на број становника (на 1000 становника) на Урбаном подручју износи 27, док је тај број на нивоу републике већи и износи 33.

Највећи број регистровани запослених према општини рада 11.800 и према општини пребивалишта 13.859 је у Зајечару, затим следи Књажевац, где је број регистрованих запослених према општини рада 6.589, према општини пребивалишта 7.110, Сокобања број регистрованих запослених према општини рада 3.531, према општини пребивалишта 3.728 и на крају Бољевац у коме је број регистрованих запослених према општини рада 2.233, према општини пребивалишта 2.748.

Када је у питању незапосленост, на нивоу Урбаног подручја у 2021. години број регистрованих незапослених је износио 8.447. Број регистровани незапослених на 1.000 становника је износио 84, што је знатно више у односу на просек републике, који износи 67. Највећи апсолутни број регистрованих незапослених је у Зајечару 4025, где је број регистровани незапослени на 1.000 становника 79, затим Књажевац где је број регистрованих незапослених 2.375, број регистрованих незапослени на 1.000 становника 91, Сокобања број регистрованих незапослених 1.209, број регистрованих незапослени на 1.000 становника 90, и Бољевац где је број регистрованих незапослених 838, а број регистрованих незапослени на 1.000 становника 80.

Последњих година долази до уједначеног пораста броја незапослених у свим групама степена образовања, а највећи удео у броју незапослених имају неквалификовани радници. Потребно је напоменути да је реални број незапослених вероватно мањи од званичног броја због чињенице да се значајан број становника бави пољопривредом или неким обликом сиве економије (трговина или неке производне делатности у радњама које нису регистроване). Све више долази до уједначеног пораста броја незапослених у свим старосним групама, а нешто је већи пораст код незапослених старијих од четрдесет година, што је последица смањења вишка радне снаге у друштвеним предузећима. Највећи број незапослених лица у Зајечару према евиденцији НСЗ, према степену стручне спреме и то I степеном стручне спреме од укупног броја 1329, чине 617 жена и 712 мушкараца. Највећи број незапослених лица према трајању незапослености преко десет година и то 797 од чега је 475 жена и 322 мушкараца а најмање од 8-10 година и то 186 од чега је 110 жена 76 мушкараца. Зајечар није имао ни један захтев за преквалификацијом радне снаге. На територији ЈЛС Зајечар постоји бесплатан приградски превоз, према свим селима, који је првенствено намењен ученицима, али и свим запосленим лицима. Не постоје родно приказани подаци о коришћењу приградског превоза.

Посматрајући кретање броја незапослених лица, број незапослених лица на територији ЈЛС Књажевац се смањивао из године у годину. У 2012. години било је регистровано 4.443 незапослених лица, а у 2019. години регистровано је 2.712 незапослених лица. У последње три године, 2020, 2021 и 2022 .години, наставило се смањивање броја незапослених лица. У распореду и структури незапослених нешто су бројније жене од мушкараца. Број запослених лица бележи благи пораст последњих година. Стопа запослености повезана је са унутрашњим миграцијама, као и старосном структуром становништва. Имајући у виду потребе тржишта за квалификованом радном снагом у значајнијим привредним субјектима, на територији ЈЛС је све мање квалификоване радне снаге. Из тог разлога спроводе се разни програми преквалификације. На територији ЈЛС Књажевац постоји бесплатан приградски превоз, према свим селима, који је првенствено намењен ученицима, али и свим запосленим лицима. Не постоје родно приказани подаци о коришћењу приградског превоза. Постоје специфичне ситуације у погледу дугорочне незапослености и оне се односе углавном на незапослена лица, која су са 50 и 55 година старости остала без посла и налазе су дужи период на бироу рада.

У 2021. години у ЈЛС Бољевац, стопа запослености износи 33,48 %, док је стопа незапослености 28,26 %. За раднике који путују до Зајечара, фабрика за коју раде је организовала сопствени превоз, други радници који раде у урбаним насељима у региону организују превоз у сопственој режији. Такође рудник мрког угља Боговина организује превоз својих радника сопственим аутобусом.

Број запослених у Сокобањи је у периоду од 2016. до 2020. године растао по просечној годишњој стопи од 0,17%, што је условило и раст броја запослених који су старији од 15 и више година. Последњи локални акциони план запошљавања младих донет је 2020. године, док је током 2021. године ЈЛС самостално спроводила мере запошљавања на јавним радовима, али само ангажовањем у јавним предузећима. У 2020. години, од укупног броја запослених, чак 61,7% је запослено у правним лицима, 29,1% чине приватни предузетници и запослени код њих, док је свега 9,2% њих регистровано као индивидуални пољопривредници. Највећи број запослених је у сектору здравствене и социјалне заштите са уделом од 18,0% радника, што указује на изузетан значај ове делатности. Значајан број од 14,9% радника у 2020. години је запослен у сектору рударства. Када је реч о регистрованој незапослености на 1.000 становника,

у ЈЛС тај број износи 90, односно укупно 1209 лица у 2021. години. Регистрована је већа незапосленост жена од мушкараца током свих посматраних година, док је укупна незапосленост код оба пола опадала до 2020. године, да би 2021. године почела да расте. Дугорочна незапосленост је углавном последица гашења некада великих привредних субјеката у државном/друштвеном власништву крајем 20. века чије се последице осећају и данас, као и неадекватна образовна структура незапослених лица. У време туристичке и грађевинске сезоне посебно недостају кувари, конобари и грађевински радници.

5.2.2 Привреда и пословно окружење

Привредни субјекти

Према подацима из 2021. године на територији Урбаног подручја број активних привредних друштава је био 833, док је број активних предузетника износио 3.230. Број угашених/новооснована привредних друштава у 2019. години износи 234/42, у 2020. години 59/36, у 2021. години 53/41, док је број угашених/новооснованих предузетника у 2019. години 344/387, у 2020. години 277/329, у 2021. години 270/455.

У Зајечару се налази највећи број активних привредна друштава 370 и активних предузетника 1216, затим следи Књажевац, у коме је број активних привредних друштава 297, број активних предузетника 1126, Сокобања, број активних привредних друштава 90, број активних предузетника 645, Бољевац, број активних привредних друштава 76, број активних предузетника 243.

Према подацима из 2022. године највећи број предузетничких радњи у Зајечару бавио се пружањем услуга - око 49% (600 предузетника), трговином – око 30% (366 предузетника) различитим облицима производње – око 21% (267 предузетника), док се највећи број привредних друштава бавио пружањем услуга око 44% (145 предузећа), трговином – око 35% (117 предузећа) и различитим облицима производње – око 21% (69 предузећа). Зајечарска индустрија је разнородна, а познатија предузећа су: Фабрика мерних трансформатора – ФМТ Зајечар, пивара "Heineken Srbija" д.о.о Зајечар, ТФ Кабле-фабрика каблова Зајечар, Делта аграр (фарма свиња, воћни засади, хладњача), „Аптив“ фабрика електричних инсталација за путничка возила, мале хидроелектране "Гамзиград" и "Соколовица", рудници антрацита "Вршка Чука" у Прлити, лигнита "Лубница" у Лубници и кварцног песка "Србокварц" у Рготини. Већина ових индустријских капацитета је у приватном власништву. Велика/средња/мала предузећа представљају покретаче привредног развоја на територији ЈЛС, јер запошљавају највећи број становништва.

Најзначајнија предузећа у Књажевцу су Falc East (Италија), Natiba (Немачка), као и домаћа предузећа Моби, СЦС Плус, Десинг, Џервин, Шуком. Најзаступљенији привредни сектори су: индустрија обуће, дрво-прерађивачка, текстилна, метало-прерађивачка индустрија и пољопривреда. Велика/средња/мала предузећа представљају покретаче привредног развоја на територији општине, јер запошљавају највећи број становништва. МСП запошљавају око 60% становништва од укупног броја запослених у привреди. Формирана је Слободна царинска зона Тимок доо у Књажевцу.

У периоду од 2018. до 2021. године присутан је тренд пада броја активних привредних друштава у Сокобањи. Наиме, у 2021. години број активних друштава је опао за 12,7% у односу на 2018. годину, због могућих последица изазваних пандемијом корона вируса. Код броја ново

основаних привредних друштава су присутне осцилације. У 2021. години број новооснованих привредних друштава је опао за 66,7% у односу на 2018. годину. Број брисаних/угашених друштава расте 2019. године, да би у наредним годинама опао на 2-3 брисана/угашена привредна друштва. У 2021. години, број активних привредних друштава био је 90, док је број активних предузетника био 645. Изражен је пад новооснованих предузетника, као и пад брисаних/угашених предузетника. Број активних предузетника је у посматраном периоду растао по просечној годишњој стопи од 2,39%. Осим ЈП Рудник мрког угља „Соко“ које спада у ред великих предузећа, сва остала припадају сектору малих или микро предузећа.

5.2.3 Туризам и култура

Туристичка инфраструктура

Према подацима за 2020. годину, Урбано подручје је посетило 165.857 домаћих и 8.582 страних туриста. Домаћи туристи су остварили укупно 780.813 број ноћења, односно 5 ноћења у просеку, док су страни туристи остварили 47.855 или 6 ноћења у просеку. На Урбаном подручју постоје добре природни потенцијали за развој туризма. Према важећем Просторном плану Републике Србије (у даљем тексту: ППРС)⁷ и Нацрту Просторног плана Републике Србије (у даљем тексту: Нацрт ППРС)⁸, Стара планина је сврстана у примарне туристичке дестинације са целогодишњом понудом. Погодност за развој различитих видова туризма представља повољна локација између Републике Румуније на североистоку и Републике Бугарске на истоку, са јаким гравитационим центрима (Београд, Ниш, Софија, Видин) у окружењу. Туристички потенцијали Урбаног подручја су неравномерно развијени. Од релативно развијених – Сокобања, археолошка налазишта „Феликс Ромулијана“, Парк природе Стара планина (Бабин зуб) и Ртањ, слабије развијених - Гамзиградска бања, до недовољно развијених - Зајечар и остала урбана насеља, са преко 50 културно-уметничких и спортских манифестација, природних и културно-историјских знаменитости, ловишта, и почецима сеоског туризма у малом броју села. Постојећа туристичка и рекреативна понуда целог Урбаног подручја није довољно препозната и развијена. Организација и међусобна повезаност туристичке понуде ЈЛС и Урбаног подручја у региону, као и са суседним општинама у Србији, Бугарској и Румунији је неадекватна.

Према ППРС, Зајечар је градски туристички центар перспективно националног значаја, а Гамзиградска Бања је национално бањско туристичко место у секундарном туристичком простору. Према Нацрту ППРС, Зајечар је сврстан у секундарни градски туристички центар националног значаја са претежно целогодишњом понудом и улогом лидера секундарног туристичког простора Зајечар - Неготин, а Гамзиградска Бања у остало секундарно бањско место националног значаја са претежно летњом понудом. Туризам спада у приоритетни привредни сектор ЈЛС Зајечара са великим потенцијалом за раст. Градски туристички центар годишње посети око 9.500 људи; Царску палату Феликс Ромулијану, најзначајнији споменик културе источне Србије, посети близу 12.000 туриста годишње, а сви заједно остваре близу 45.000 ноћења годишње. Градски туристички центар Зајечар нема довољно смештајних капацитета, што је главна препрека значајнијем приходу који се остварује директно од туризма, али и развоју нових објеката и услуга који би значајно повећали прилив новца. Туристички производи нису довољно развијени и комерцијализовани на домаћем тржишту, као и на

⁷ Просторни план Републике Србије од 2010. до 2020. године (Службени гласник РС, број 88/2010)

⁸ Нацрт Просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године, Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, 2021

иностраним тржишту. Гамзиградска Бања налази се на 11 км западно од Зајечара на обали Црног Тимока непосредно уз магистрални пут Зајечар – Параћин, у близини Царске палате Феликс Ромулијане. Специјализована болница која се налази у склопу Гамзиградске Бање састоји се од два затворена базена са топлем водом, а у терапијама које се примењују убрајају се електротерапија и терапија кисеоничком оксигенацијом у хипербаричним коморама. Такође, у болници је заступљена и дијагностика и испитивање функција периферног крвотока, срца, плућа и периферних нерава и мишића.

Укупан број хотела и конака у ЈЛС Књажевац је 19 са 1.269 лежајева (од којих је на Старој планини 3 са 500 лежајева). Сеоских туристичких домаћинстава и угоститеља у домаћој радиности има 63 са 819 лежајева, од којих је претежно на Старој планини: 53 са 760 лежајева. Најзначајнији туристички потенцијал је Ски центар на Старој планини, који се простире на надморској висини од 1.100 до 1.900 м.н.в. и има одличне могућности за изградњу дугих стаза за алпско скијање. Поред Старе планине која представља окосницу развоја туризма општине Књажевац, други по важности природни потенцијал је термални извор Ргошка бањица који се налази на око 5 км од Књажевца у правцу Ниша, у атару села Ргоште. Постоје и велики потенцијали за развој ловног туризма, обзиром да је окружена масивима Тресибабе, Тупижнице и Старе планине. Четири ловишта имају укупну површине око 60.000 хектара: „Тупижница“, „Србија шуме II“, „Тресибаба“ и „Миџор-Кална“. На подручју Тупижнице се последњих година примећује тренд развоја сеоског туризма, који прате обележене пешачке и планинарске стазе. Тупижница је позната по десетинама спелеолошких објеката, од којих су најпознатији „тупижничка леденица“ и „Давидова пропаст“, дубока стотинак метара. Планинарима је она позната по републичкој акцији „Дани јоргована“, која се одржава сваке године половином маја месеца. Од 2010. године овде се одржавају и међународна такмичења у параглајдингу. У околини Књажевца налази се већи број излетишта, од којих је најпознатија Бараница (природно купалиште и риболов) на десној обали Трговишког Тимока, у клисури саме реке, на 5 км од урбаног насеља, у близини пута Књажевац – Пирот.

У ЈЛС Бољевац, број категорисаних објеката у домаћој радиности износи 26, док је број угоститељских објеката које пружају смештај: 4 (хотели и хостел). У 2021. години боравило је 29.000 туриста на преноћишту у хотелима и хостелима и око 15.000 ноћења у категорисаним објектима за туризам. Постоји иницијатива за улазак у процес категоризације туристичког места насеља Ртањ.

Према ППРС и Нацрту ППРС, Сокобања је рангирана међу најзначајнија бањска туристичка места националног и перспективно међународног значаја, са целогодишњом понудом. У периоду 2016-2021. год. присутан је тренд раста у доласцима домаћих туриста у Сокобању. Доласци домаћих туриста су расли по просечној годишњој стопи од 30,83%. Све до 2019., присутан је тренд раста страних туриста, са мањим осцилацијама 2017. године, да би 2020. године број долазака страних туриста значајно опао због појаве пандемије корона вирусом. Од 01.01.2022. до октобра 2022. Сокобања је остварила раст од 34,2 % по броју долазака и 35,7% по броју ноћења. Мерено бројем реализованих ноћења и просеку боравка, за првих 9 месеци у 2022. години Сокобања је остварила највиши туристички промет у Републици Србији. На основу статистичких података, може се закључити да Сокобања последњих 5 година бележи перманентан раст у туристичком промету као и то да се налази међу топ 5 туристичких дестинација у Србији. Окосница туристичке понуде у последњих пар година је активан одмор, који се потенцира у промотивним активностима туристичког производа Сокобање. Туристи

могу да бирају између бројних садржаја и активности, у зависности од својих преференција и афинитета.

Културна баштина

Урбано подручје има веома богато културно материјално и нематеријално наслеђе.

Један од најбоље сачуваних римских споменика у Србији с краја 3. и почетка 4. века, Царска палата Феликс Ромулијана, смештена код села Гамзиград, 11,5 километара од Зајечара, културно је добро од изузетног значаја уписано на УНЕСКО листу светског наслеђа. На Урбаном подручју се налазе и културна добра од великог значаја: Црква св. Богородице из 14. века у Доњој Каменици, Манастир св. Тројице из 13. века у Горњој Каменици, археолошко налазиште „Равна - Timacum Minus“ (ЈЛС Књажевац) и средњевековни Соко град с краја XIII и почетка XIV века на темељима римске тврђаве из VI века (ЈЛС Сокобања).⁹

На Листи елемената нематеријалног културног наслеђа Републике Србије¹⁰ су бројни обичаји и вештине које су заступљене на Урбаном подручју, а само је молитва – ђурђевдански обичај у селу Вртовац везана сза ово подручје.

На подручју ЈЛС Зајечар непокретно културно добро је и Радул – бегов конак, сазидан крајем 18. века који је у саставу зајечарског музеја представља стару турску архитектуру, која је сачувана до данас. У долини Селачке реке, у атару села по коме река носи име налази се манастир Суводол посвећен рођењу Пресвете Богородице. У културно-историјско наслеђе се сврставају војни бастиони из 19. века у парку Краљевица.

Од сакралних објеката у ЈЛС Књажевац заштићена је Црква Св. Ђорђа у Књажевцу из 19. века, грађена у моравско-византијском стилу са елементима романске архитектуре. У културно-историјско наслеђе сврстава се Џервинова вила, изграђена 1939. године на брду изнад центра Књажевца по узору на замак у Чешкој. Након више деценија пропадања, почетком наредне године планира се реконструкција објекта и повраћај у првобитно стање. У центру урбаног насеља налази се Спомен-парк, дело Богдана Богдановића, који је део културно-историјског наслеђа и представља споменик Тимочанима палим у ратовима. У Књажевцу је забележен долазак Корбизјеа почетком 20. века.

Заштићена непокретна културна добра у Бољевцу су манастири. Манастир Крепичевац налази се 4 км северно од села Јабланице у клисури Радованске реке. Посвећен је Успењу Пресвете Богородице, у народу познатије као Велика Госпојина. Манастир је грађен почетком 15. века (према академику Ђурђу Бошковићу). Фреске су изузетне уметничке вредности. Манастир Лапушња је полусрушени споменик културе уз само брдо Вучја Глава, 4 км западно од села Лукова, поред магистралног пута Параћин-Зајечар, а посвећен је Преносу моштију Светог Николе, у народу познатијем као „летњи“ Свети Никола. Манастир Лозица у подножју Ртња, 3 км од Кривога Вира, посвећен је Светом Архангелу Гаврилу.

Сокобања је богата културним ресурсима и културном баштином, који привлаче велики број посетилаца. Турско купатило „Амам“ се налази у централном бањском парку, а изградили су га Турци на темељима римских терми у XV веку. Први пут је обновљено 1834. год. по наредби књаза Милоша Обреновића, а задњи пут 2005. год. Непосредно уз мушки амам, налази се када

⁹ Регионални просторни план Тимочке крајине (Службени глсник РС, 51/2011), Нацрт ППРС (2021)

¹⁰ Нематеријално културно наслеђе, Министарство културе и информисања и Етнографски музеј, <https://nkns.rs/cyr/elementi-nkns>

Књаза Милоша Обреновића, која је посебним актом стављена под заштиту државе. Милошев конак се налази у центру Сокобање, на мермерном шеталишту. Изградио га је књаз Милош Обреновић, у првој половини XIX века, за потребе своје администрације. Црква Светог Преображења Господњег у центру Сокобање, изграђена је 1892. године, у српсковизантијском стилу. Градили су је италијански мајстори, према нацрту архитекте Светозара Ивацковића. Галерија – Легат Милуна Митровића, основана је јуна 2001. године од стране академског сликара Милуна Митровића, рођеног Сокобањца који је и оснивач Уметничке колоније „Сокоград“. Етно кутак Грудоњске воденице налази се у насељу Градашница, 2 км од центра, на истоименој речици. У свом саставу има 2 воденице, старе више од два века. У дворишту се налази амфитеатар у коме се одржавају различити програми везани за историју и традицију сокобањског краја. На десет метара од велике налази се реконструисана Мала воденица. Црква Успења Пресвете Богородице, налази се у Јошаници, 15 км од Сокобање, и најстарији је храм у овом делу Србије. Датира из 11. века, зидана је од камена, са упечатљивим иконостасом, који је делимично рестауриран и конзервиран. Манастир Јерменчић саграђен је у XIV веку, на 8 км од Сокобање. По предању подигли су га Јермени, бежећи пред најездом Турака, који су на Озрену нашли уточиште. Црква манастира која је очувана посвећена је архангелима Гаврилу и Михаилу.

Занемарена је заштита и очување градитељског наслеђа из 19. и 20. века, нарочито градске архитектуре из периода социјализма (примери брутализма у модерној архитектури), индустријског наслеђа (рудници са пратећим објектима и индустријском пругом у ЈЛС Сокобања) и традиционалне сеоске архитектуре.

Урбано подручје има широку и богату понуду културних манифестација. Зајечар има богату традицију културних манифестација. Број посетилаца ових манифестација је, према подацима локалних установа култура, близу 85.000 годишње, а од тог броја око 23.000 су гости. Гитаријада је најстарији фестивал неафирмисаних рок бендова. Окупљајући десетине хиљада учесника и посетилаца из земље и иностранства, овај фестивал спада у ред најзначајнијих музичких догађаја у региону. Од 1993. године, сваке јесени крајем октобра организује се глумачки фестивал под називом "Дани Зорана Радмиловића", на којем учествују најпознатији театри.

Најпознатија и најпосећенија културне манифестације у ЈЛС Књажевац је Фестивал културе младих Србије, који је 2022. године одржан по 61. пут и Молитва под Миџором у Балта Бериловцу. Фестивал културе младих Србије је током година окупљао младе аматере из Србије, који су се у такмичарском делу програма надметали у свим областима уметничког стваралаштва. Молитва под Миџором је туристичка етно манифестација која се одржава сваке године уочи Ђурђевдана у старопланинским селима Вртовац и Балта Бериловац.

Сокобања је одувек имала широку понуду културно – уметничких и забавних дешавања попут спортских турнира, културних дешавања и уметничких сусрета. Једна од најзначајнијих манифестација је фестивал Прва хармоника Србије-Сокобања који се одржава од 1962. године. То је једини фестивал српске народне музике у земљи који је такмичарског карактера, али има и ревијални део у ком наступају најпознатији певачи народне музике из Србије и земаља региона. Значајна манифестација је и Златне руке се одржава од 1982. године. Учесници се такмиче у припремању старих јела, као и у вештинама старих заната и у припремама народних рукотворина. Од 2018. године „Златне руке“ постале су српски сабор народног стваралаштва,

односно манифестација од националног и носилац су највишег признања у туризму у овој категорији – Туристичког цвета.

5.3 УРБАНО ОКРУЖЕЊЕ

5.3.1 Историјски приказ просторног и урбаног развоја града

Урбано подручје има у својим урбаним центрима елементе урбаног идентитета, које је вредно издвојити.

Урбано насеље Зајечар налази се у источној Србији, у централном делу Тимочке крајине у Зајечарској котлини, у међуречју и на саставцима Црног и Белог Тимока, на 11км од границе према Бугарској. Првобитно је лежао на десној обали Црног Тимока, простирући се до брда Краљевица, а временом се ширио на левој обали Црног Тимока и према западу. У саобраћајном смислу налази се на раскршћу државних путева Параћин - Зајечар - Кула (одакле се овај државни пут грана ка Видину, Румунија и Софији, Бугарска), Параћин - Зајечар - Неготин - Кладово - румунска граница, Параћин - Зајечар - Књажевац - Ниш и Неготин - Зајечар - Књажевац – Ниш, које пресеца пруга (Ниш) Црвени крст – Зајечар - Прахово Пристаниште. Највећи обим изградње урбано насеље је доживело у периоду 60-тих и 80-тих година прошлог века у време интензивног развоја индустрије, али и других привредних и непривредних активности. Прва урбана матрица урбаног језгра Зајечара формирала се спонтано на месту сустицања друмова из правца Параћина, Књажевца и Неготина. Око троугластог простора „Велике пијаце“, са спомен чесмом у тежишту (подигнуте 1889), оплемењеног дрворедима кестенова, изграђени су административни и трговинско-занатски објекти: градска кафана „Европа“, зграда Окружног начелства (данашњи Суд), а затим и зграда Музеја, хотела „Задруге“ (на месту данашње Робне куће), Рајковићева палата. Ови објекти, грађени према постојећој урбаној ситуацији и традицији, планиметрији и миљеу – остварују у свом простору и времену „визуелни континуитет“. Градитељи ових објеката су уважавали културно наслеђе и поштовали окружење тако да ове куће, улице и трг, функцијом и обликом, међусобно складно комуницирају. Године 1936. према казивањима очевидаца, Зајечар је био један од најлепших градова Србије, центар Тимочке крајине. У Зајечару, 60-тих и почетком 70-тих година (на основу Генералног урбанистичког плана арх. Михајла Митровића из 1958. год.) ничу модернистички објекти који својом функционалношћу, доследни духу свог времена, рационално замењују старе и руиниране куће: зграда СУП-а, две седмоспратнице на Тргу ослобођења, хотел „Србија“, робна кућа „22. децембар“. Неки од ових објеката су подигнути на темељима порушених зграда, чије вредности превазилазе вредности новоизграђених објеката: Робна кућа „Београд“ на месту хотела „Задруга“, „модернистичка“ Пошта на месту зграде поште из времена „премодернизма“.

Интензивни развој Сокобање започиње у првој половини 19. века, доласком Књаза Милоша Обреновића (1833). По његовом налогу исте године обнавља се турски амам, саграђен на темељима римских терми. Почетак организованог туризма у Сокобањи рачуна се од 21. јуна 1837. када је из канцеларије Књаза Милоша Обреновића у Крагујевцу издат први писани упут – ваучер заставнику Лазаревићу за одмор и употребу лековите воде у Сокобањи. Најинтезивније демографске, физиономске, социо-економске и функционалне промене у овом насељу везане су за другу половину 20, односно крај 70-тих и 80е године прошлог века. Територијални развој Сокобање условљен је морфологијом терена, односно рељефном предодређеношћу и просторно се развија у висинском појасу од 300 до 350 м н.в. и поред главног комуникацијског

правца на овом простору. Одвјао се неплански и спонтано, и на почетку XX века припада категорији неправилних насеља полузбијеног типа, са неправилном схемом кривудавих улица различитих ширина, безобличних блокова и кућишта. Насеље се развијало са обе стране регионалног пута Алексинац-Сокобања-Књажевац, који је уједно и главна улица у граду и на долинским странама Моравице, односно на развоју између Моравице на северу, Градашнице на југу и Железовца на истоку. Савремена урбана и физиономска композиција Сокобање обједињује више насеобинских целина: Сокобању, Бањицу, Чучуње, Дрењар, Глоган, Ковиљачу, Подину, Чуку, Кршину. Површина урбаног насеља од почетка XX века стално је увећавана и данас према ПГР износи 1.198ха. Просторна и морфо-физиономска структура насеља у другој половини XX века није се битније изменила. На то су утицали неповољни демографски процеси у ЈЛС и слаб функционални капацитет Сокобање да прими већи број досељеног становништва. Са јачањем туристичке и административне функције 80тих година прошлог века територијални и урбани развој Сокобање је значајно интензивирао. У том периоду су изграђени велики хотелски објекти у друштвеној својини, као и више индустријских објеката, који су 90тих година доживели економску пропаст.

Урбано насеље Књажевац настало је на локалитету садашње „Старе чаршије“ и у њеном непосредном окружењу поред десне и леве обале Сврљишког Тимока на раскрсници путева за Ниш, Зајечар, Соко Бању и Бољевац. Остаци „Старе чаршије“ потичу углавном с краја 19. и почетка 20. века и из периода између два рата. У периоду између два рата Књажевац се развија и отварају се разноврсне занатске радње и радионице, као и први индустријски капацитети: кожара, циглана, вински подрум, тако да Књажевац добија све елементе урбаног насеља, Иако се Књажевац (Гургусовац) помиње први пут знатно раније (17. век), релативно лош квалитет зграда (дрво, бондрук) као и честа страдања насеља у многим ратовима имали су за последицу да данас нема готово ни једног објекта из ранијих периода. Највећи обим изградње је у периоду 70-тих и 80-тих година прошлог века у време интензивног развоја индустрије, али и других привредних и непривредних активности у граду.

Село Бољевац је настало као самосвојно сеоско насеље, док се урбано насеље Бољевац развило касније под утицајем спољних фактора, пре свега раскршћа важних путева и немирних друштвених околности прве половине 19. века. Чаршија на раскршћу одаје утисак транзитног насеља, које је више окренуто другима него себи. Бољевац нема богату традицију планске изградње. О традицији планирања се може говорити тек од шездесетих година прошлог века када је настао први Генерални урбанистички план, надограђен новим Генералним планом из 1979. г. и изменама и допунама из 1986. г. У међувремену су рађени и неки значајни регулациони планови који су формирали осовине стамбеног развоја Бољевца на локацијама Илинско поље и Станично брдо. И поред невелике традиције планирања, Бољевац је испољио високи степен поштовања и спровођења планова, што се најбоље види у заступљености и развоју објеката јавних служби. Континуитет планирања није никада драстично прекидан, тако да су сви регулациони планови рађени у протеклих тридесет година и даље употребљиви и спроводљиви у великој мери.

5.3.2 Урбано подручје

Мрежа насеља

Мрежа насеља и њихова структура на територији Урбаног подручја се значајно разликује између града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац.

Структура мреже насеља ЈЛС Зајечар¹¹ заснована је на моделу заједнице насеља формираних по принципима територијалног и функционалног умрежавања, са следећом хијерархијом центара у мрежи насеља: I ранг – градски центар; II ранг – секундарни центри; III ранг – центри заједнице насеља; IV ранг – сеоски центри локалног карактера и V ранг – остала сеоска насеља. Урбано насеље Зајечар представља градски центар са насељима која му гравитирају, и специфичан је због урбане агломерације у чији састав улазе периурбана насеља која представљају места повезивања урбаног са руралним делом ЈЛС. Секундарни градски центри представљају централна места за већу функционално просторну целину и то за западни део - Звездан, североисточни део - Велики Извор и јужни део - Грљан и део централног подручја ЈЛС. Центри заједнице насеља представљају центре за гравитирајућа сеоска насеља. Центри заједнице насеља су: Салаш са насељима Глоговица, Дубочане, Мала Јасикова, Велика Јасикова, Табаковац, Брусник, Кленовац и Метриш; и Рготина са насељима Трнавац, Јелашница Копривница, Чокоњар и Николичево. Сеоски центри локалног карактера су: Гамзиград са насељем специфичних функција Гамзиградском Бањом; Грлиште са насељима Леновац, Лесковац и Горња Бела Река; Вратарница са насељима Заграђе, Мариновац, Мали Извор, Боровац, Врбица и Селачка; и Мали Јасеновац са насељима Градсково, Велики Јасеновац и Шипиково. Поред овог хијерархијског нивоа поделе насеља, издвојила су се и два насеља са специфичним туристичким функцијама - Гамзиградска бања и Николичево.

У хијерархијско-структурном смислу мрежа насеља ЈЛС Књажевац¹² успостављена је следећа хијерархија центара у мрежи насеља: општински центар – Књажевац са Трговиштем са гравитирајућим приградским насељима Берчиновац, Глоговац, Горње Зуниче, Грезна, Каличина и Штипина, и примарним селима Алдинац, Балинац, Видовац, Дејановац, Дрвник, Горња Соколовица, Градиште, Локва, Кандалица, Радичевац, Старо Корито, Жуковац, Штитарац, Шарбановац и Булиновац; субопштински центри – Минићево са гравитирајућим насељима Витковац, Дреновац, Дебелица, Јаковац, Кожељ, Мањинац, Ново Корито, Ошљане, Петруша и Трновац; и Кална са гравитирајућим насељима Алдина река, Балта Бериловац, Вртковац, Габровница, Иново, Јаловик Извор, Татрасница, Равно Бучје, Стањинац, Црни Врх, Ђуштица и Шести Габар; локални центри - Доње Зуниче/Горње Зуниче (са насељима: Јелашница, Потркање и Равна), Доња Каменица (са насељима Горња Каменица, Папртана, Причевац, Репушница и Штрбац), Жлне-Црвење (са насељима Крента, Мучибаба и Понор), Ргоште-Подвис (са насељима Миљковац и Орешац), Васиљ (са насељима Балановац, Бели Поток, Божиновац, Сврљишка Топла, Скробница и Шуман Топла), Вина (са насељима Бањски Орешац, Слатина и Зоруновац), Валевац/Каличина (са насељима Доња Соколовица, Дречиновац, Лепена и Стогазовац) и Бучје (са насељима Влашко Поље и Зубетинац); насеља са специфичном функцијом - Вина са функцијом рударског места, Ргоште са функцијом бањског места и 4 насеља са туристичком функцијом – Вртовац, Балта Бериловац, Ђуштица и Црни Врх (БучјеТупижница).

Структуру мреже насеља ЈЛС Сокобања формирају центар првог нивоа, центри заједнице села и остала сеоска насеља. Урбано насеље Сокобања је центар првог нивоа коме гравитирају насеља Трговиште, Бели Поток, Николинац, Дуго Поље, Блендија, Језеро, Ново Село, Раденковац, Поружница и Ресник. Центри заједнице села су Јошаница са насељима Врмца,

¹¹ Просторни план територије Града Зајечара, 2011

¹² Просторни план општине Књажевац, Службени лист општине Књажевац бр. 9/1, од 5. децембра 2011. г.

Мужинац, Шарбановац и Жучковац; Читлук са насељима Сесалац, Милушинац, Левовик, Церовица, Врело и Богдинац; и Трубаревац са насељима Рујевица, Врбовац и Мужинац. Два центра заједнице насеља су и насеља са специфичним функцијама: Јошаница – оријентација на развој туризма и Читлук – оријентација на производњу угља. Просторни развој Читлука зависи од положаја и ширења копова.¹³

Структура мреже насеља ЈЛС Бољевац¹⁴ заснована је на традиционалним везама између насеља и просторне дистрибуције насеља, са следећом хијерархијом центара у мрежи насеља: I ранг – центар општине; II ранг – центри заједнице насеља; III ранг – насеља са специфичним функцијама; IV ранг – остала насеља, тј. примарна села. Урбано насеље Бољевац има функцију општинског центра коме гравитирају насеља Бачевица, Валакоње, Илино, Добрујевац, Добро Поље, Мали Извор, Рујиште, Ртањ и Врбовац. Центри заједнице насеља су Подгорац са насељима Боговина село и Боговина насеље; Сумраковац са насељима Оснић Буково, Оснић Тимок, Оснић село и Савинац; и Луково са насељима Криви Вир, Мирово и Јаблица. Насеља са специфичним туристичким функцијама су Ртањ, Мирово, Боговина село и Боговина насеље.

Рурална насеља на Урбаном подручју са очуваном морфологијом збијених и разбијених села и традиционалном изградњом добро уклопљена у слику предела имају потенцијал да се ревитализују и трансформишу у туристичка насеља.

Према Нацрту ППРС, урбане системе у урбаним подручјима у Србији, па стога и у Урбаном подручју Зајечар, неопходно је трансформисати из хијерархизованог модела урбаних центара у модел урбаних подручја са „општим урбаним контекстом“, по коме су урбана подручја и центри који га граде квалитативно изједначени у давању услова неопходних за квалитетан живот становништва, а комплементарни су у понудама радних места и услуга, како за резиденцијално становништво тако и за дневне и друге мигранте. На тај начин се елементи квалитета урбаног живота, попут основног скупа услуга и квалитетне инфраструктуре, као и безбедности осећају готово у сваком насељу урбаног система, без обзира на његову удаљеност од центра и демографску величину.

Главне карактеристике урбаних целина

На територијама ЈЛС је присутан дугогодишњи тренд ширења грађевинског на рачун пољопривредног земљишта. Постојеће грађевинско земљиште у Сокобањи је површине 17,40 км², а планирано је повећање на 21,74 км². Пољопривредно земљиште је површине 276,22 км² а планирано је његово смањење на 261,27 км².¹⁵ У Бољевцу је грађевинско земљиште 2010. године обухватало 1970,82 ха, а планирано повећање за 2024. годину износи 2308,80 ха. Ово прати смањивање пољопривредног земљишта из 2010. године када је исто износило 38.718,87 ха а планирано за 2024. годину је 37.752,73 ха¹⁶. У Књажевцу је пољопривредно земљиште 2011. године износило 69.194,6 ха а планирано је смањење за 2022. годину на 50.316,6 ха¹⁷. Планска документација за територију града Зајечара не садржи обједињене податке о билансима површина¹⁸.

¹³ Измене и допуне Просторног плана општине Сокобања, 2021

¹⁴ Просторни план општине Бољевац, 2011

¹⁵ Измена и допуна Просторног плана општине Сокобања, 2021

¹⁶ Просторни план општине Бољевац, 2016

¹⁷ Просторни план општине Књажевац, 2011

¹⁸ Просторни план територије града Зајечара, 2021

У урбаном насељу Зајечар простор формиран улицом Црвене Армије и Гачић Стојана на северу и Црним Тимоком на југу обухвата у целисти насеља „Котлујевац“ и „Кључ“ као и насеље „Пиково имање“ представља централну зону са свим јавним урбаним функцијама. Јужно од централне зоне формирана је велика спортско-рекреативна зона која са парк шумом Краљевица формира зелено језгро Зајечара. Највеће густине становања су остварене у централној зони и опадају са удаљавањем од те зоне. У рубном делу грађевинског подручја је индивидуално становање ниских густина. Индустријске зоне су формиране на улазно-излазним путним правцима у урбаном насељу и око железничке станице и пруге. Генералним урбанистичким планом Зајечара из 2012. године предвиђено је енормно проширење грађевинског подручја у рубној зони за потребе становања малих густина и значајно проширење радних и пословних зона дуж државних путева у правцу Ниша, Бора, Параћина и граничног прелаза Вршка Чука. Планирана је и обилазница око урбаног насеља.

Основна обележја просторне структуре Књажевца даје конфигурација терена на коме је изграђен, амбијент две реке, као и близина брдско-планинског залеђа. Урбаном насељу има три изразите просторне целине, међусобно одвојене водотоковима (Сврљишким и Трговишким Тимоком), које се поклапају са административном поделом на три месне заједнице. Сврљишки Тимок пре повезује него што одваја прве две просторне целине, уједно и месне заједнице, захваљујући путним и пешачким мостовима. Трећа просторна целина, уједно месна заједница је у значајној мери одвојена од прве две (Трговишким и Белим Тимоком), чиме је условљен и њен делимично периферни положај у односу на постојећи центар урбаног насеља. У протеклом периоду избегнут је изазов подизања објеката високе спратности, са малим изузецима, а такође и висока концентрација објеката и висок степен изграђености земљишта. Највећи интензитет изградње испољен је у центру урбаног насеља, где су подигнути многи значајни објекти јавне и комерцијалне намене (пошта, суд, дом културе, хотел, робне куће и др.), као и највећи део колективних стамбених објеката. Индивидуална стамбена изградња је, из разумљивих разлога, усмеравана на периферна подручја урбаног насеља, мада породичних кућа има и у центру. Интензиван развој секундарног сектора је ангажовао велике површине за индустријске и пратеће објекте, складишта, магацине и сервисе. Оформљене су три индустријске зоне, две низводно и једна узводно од урбаног насеља, као и један мањи комплекс техничких сервиса. Индустрија је углавном била оријентисана на равне терене, где се налази земљиште високе бонитетне класе. Терцијални сектор, посебно комерцијалне активности, смештен је највећим делом у центру урбаног насеља, пре свега у ул. Књаза Милоша и Карађорђевој улици. Књажевац је у досадашњем периоду имао претежно плански просторни развој и изградњу, иако има неколико примера непланске изградње, попут насеља „Ластавичко Поље“, „Касарна“ и др.

Изграђени део простора Сокобање има елементе урбано-историјског развоја. У центру урбаног насеља су готово све централне јавне функције, услужне делатности и становање различитог типа. Услужне делатности се налазе и дуж фреквентнијих саобраћајница, и у нешто мањем обиму по ободним деловима урбаног насеља. Удаљавањем од најужег центра готово да се губе јавне функције а преовлађују површине осталих намена, претежно разни типови становања, туристички садржаји и у мањем обиму пословање. Преовлађујућа спратност објеката је П+1 до П+2, али је у последњој деценији дошло до повећане изградње појединачних објеката веће спратности (апартмана са туристичком наменом, по чему је Сокобања одмах после Златибора), што је пореметило постојећу вертикалну регулацију

простора. Производно привредне делатности су лоциране у западном делу урбаног насеља, уз прилазну саобраћајницу, или као појединачне мање локације изван грађевинског подручја. Производне делатности су само делимично активне, делимично са промењеним делатностима у услуге, а једним делом и потпуно неактивне са руинираним објектима и запуштеним просторима. Карактеристика урбаног ткива Сокобање је велика изграђеност са објектима различитог бонитета, претежно спратним и постављеним на регулацију, али заузетост парцела није велика због значајно присутног зеленила. Стање слободних, зелених и парковских површина је задовољавајуће одржавају, посебно у центру, око јавних објеката и туристичких садржаја са уређеним партерима и високим растињем. Велики проблем је паркирање моторних возила, као и недостатак и мала ширина тротоара.

Насеље Бољевац је од самог настанка, као један од кључних саобраћајних раскршћа Тимочке крајине, развијао варошку, урбану структуру и начин живота, и развија се зракасто дуж токова реке Арнауте, која је кроз сам центар насеља регулисана, и потока Змијанац, који заједно са мањим Грнчарским, Шипаковим и Дреновачким потоком и Илинском реком чине хидролошку основу насеља. Урбано насеље је линијски организовано око раскршћа два путна правца Бор – Зајечар – Параћин и Жагубица – Злот – Бољевац – Ртањ – Сокобања. У линијском делу урбаног насеља налазе се све централне функције, док са друге стране постоји недовољна урбана развијеност залеђа линијског центра окружена становањем средњих и ниских густина.

Браунфилд локације

На територији Урбаног подручја постоји изванредан број браунфилд локација – некадашњих војних или индустријских простора – које представљају потенцијал за урбану регенерацију. У Зајечару се у близини магистралног пута М-25, центра и железничке станице налази бивша фабрика текстила „Тимочанка“ површине 32.451 м² са 14 објеката укупне површине 7.821 м². Комплекс је у власништву ЈЛС, инфраструктурно је опремљен, добро саобраћајно повезан и то са аутопутем на 80 км, на 100 км од аеродрома у Нишу, и на 70 км од луке у Прахову. У Књажевцу постоји војни комплекс „Књаз Милош Обреновић“ поред државног пута ДП 1Б број 35 Ниш-Зајечар, комплетно опремљен комуналном инфраструктуром, али који више није у функцији и није имовински решен са Министарством одбране, тако да се не користи у друге сврхе. ЈЛС Сокобања је купила комплекс ПКБ Требиш из стечаја који представљају потенцијалну браунфилд локацију, површине 4,25 Ха са 9 објеката укупне површине 6.900 м².

5.3.3 Природно окружење

Заштићена природна добра

На територији Урбаног подручја налази се пет по површини већих заштићених природних добара: Парк природе Стара планина (за који је покренут поступак проглашења за национални парк), Предео изузетних одлика Озренске ливаде, Предео изузетних одлика Лептерија – Сокоград, Резерват природе Ртањ¹⁹ и Природни простор око археолошког налазишта Гамзиград – Ромулијана. Према Нацрту ППРС, на Урбаном подручју планирана за заштиту су подручја планина Озрен и Девица и планине Дели Јован.

Парк природе Стара планина обухвата 62,95 км територије ЈЛС Зајечар и 422,93 км територије ЈЛС Књажевац, тј. око 36,85% површине заштићеног природног добра. Зонама заштите на

¹⁹ Регионални просторни план Тимочке Крајине, 2011

подручју Парка природе Стара планина обухваћено је: зоном I степена заштите 3,63 км територије ЈЛС Књажевац, зоном II степена заштите 3,29 км у ЈЛС Зајечар и 57, 68 км у ЈЛС Књажевац, и зоном III степена заштите 59,66 км у ЈЛС Зајечар и 361,62 км у ЈЛС Књажевац.²⁰

Предео изузетних одлика „Озренске ливаде“, површине 828,52 ха је део Озрен планине на територији ЈЛС Сокобања са 80 врста биљака од којих су поједине ендемске, а ту се налази и извор „Ђерзелез“ познат из периода Отоманске империје. Предео изузетних одлика „Лептерија-Сокоград“ обухвата клисуру реке Моравице на територији ЈЛС Сокобања, површине 405,71 ха, са режимом заштите II степена на површини од 320,50 ха и режимом заштите III степена на површини од 85,48 ха. Има велик диверзитет флоре и фауне. Клисура реке Моравице стављена је под заштиту као добро од великог значаја и сврстана је у II категорију.²¹ Специјални резерват природе „Ртањ“, на подручју ЈЛС Сокобања и Бољевац, је заштићено подручје изузетног значаја I категорије, површине 4.997,17 ха, на коме су утврђена сва три режима заштите. Има специфичан рељеф са купастим врхом Шиљак и врло стрмим падинама, крашким рељефом са дубоким јамама и различитим облицима краса. На подручју СПЦ Ртањ идентификовано је: 11 строго заштићених врста биљака, представници водоземаца, жаба, гмизаваца, фауне са 89 врста птица, бубоједа²².

У по површини мања заштићена подручја спада Споменик природе „Велика и мала Рипалка“, са водопадом Рипалка на реци Градашница на планини Озрен, који је утврђен за заштићено природно добро I категорије као један од највећих бигрених водопада у Републици Србији, са низом слапова и џиновских лонаца у кориту те речице.

Еколошки важна подручја су Ртањ, који је важна биљна зона међународног значаја и заштићено подручје за птице, као и Озрен и Девица - заштићене зоне за лептире. Према Нацрту ППРС, значајан део Урбаног подручја биће обухваћен планираним ИБА подручјима.²³

Зелена инфраструктура

Према богатству шума и шумског земљишта, на Урбаном подручју предњачи ЈЛС Бољевац са 41.537 ха или 50.2 % површине територије, затим ЈЛС Сокобања са 24.704 ха или 47.1 %, Књажевац са 43.321 ха или 36 %, док је у ЈЛС Зајечар само 30.172 ха или 28.2% површине територије (испод републичког просека од 30,9% и просека за НСТЈ 2 Јужна и Источна Србија од 40,3%²⁴).

На грађевинском подручју урбаног насеља Зајечара налази се око 25 ха јавних зелених површина, укључујући и парк шуму „Краљевица“, те је удео зеленила 8,6%. У центру Књажевца има релативно мало уређених јавних парковских површина, док улице са већим профилом имају дрвореде, те заступљеност зеленила по становнику износи само око 0,07 м². У Сокобањи површина јавног зеленила износи 51,37 ха, односно 4,29% грађевинског подручју урбаног насеља. Постоји неколико паркова: централни градски парк површине 2,17 ха (најстарији, са оригиналним турским купатилом, цветним лејама и ружичњацима и масивом високог зеленила); парк на Бањици површине 2,05 ха (са два термална извора чија је температура 28 и

²⁰ Просторни план подручја посебне намене Парка природе и туристичке регије Стара планина (Службени гласник РС, број 115/2008)

²¹ Уредба о заштити предела изузетних одлика Лептерија – Сокоград (Службени гласник РС, број 25/2002)

²² Уредба о проглашењу Специјалног резервата природе Ртањ (Службени гласник РС, број 18/2019)

²³ Нацрт ППРС, 2021, тематска карта 16.

²⁴ Нацрт ППРС, 2021

32 степена Целзијусових) и ботаничка башта. У Сокобањи постоји и неколико парк-шума Борићи, Лептерија и Чука 2, који су уређени у функцији рекреативног коришћења, а задржана је изворна структура шуме. У Бољевцу има 98 ха јавних зелених површина, што износи 26% грађевинског подручја урбаног насеља или око 2,50 м² по становнику. Највише недостаје парковских јавних зелених површина.

5.3.4 Квалитет чинилаца животне средине, изложеност еколошким ризицима и ризицима климатских промена

Квалитет и нивои загађења ваздуха, воде и земљишта

Ваздух

Зајечар има статус територије са ваздухом треће категорије због прекорачења толерантне вредности за суспендоване честице ПМ10 у зимском периоду ложења, што га сврстава међу урбана насеља са прекомерним загађењем и обавезом израде Плана квалитета ваздуха. Током 2019. године, 83 дана је било са прекорачењем дозвољених граничних вредности параметра ПМ10, док је у 2020. години ово прекорачење било присутно 139 дана. Услед географских карактеристика (позиција котлине) и неповољних метеоролошких параметара (температурне инверзије, влажност ваздуха, ружа ветрова), комунална средина Зајечара је у зимском периоду ложења изложена загађењу пореклом од продуката сагоревања великог броја индивидуалних ложишта и котларница које користе претежно чврста горива (дрва и угљ). Такође, четири градске котларнице јавног комуналног предузећа, као гориво користе мазут. Мониторинг се врши у оквиру аутоматске станице у државној мрежи мерних места. Покренута је иницијатива за прелазак градске топлане на сечку кроз ЈПП.

Загађења ваздух и мониторинг квалитета ваздуха у животној средини у Књажевцу за период од 01.08. – 31.12.2019. године, за различита места узорковања је следећи: ММ1- мерно место објекат „Дома ученика средњих школа“, Капларова 10; ММ2- мерно место објекат Геронтолошки центар Књажевац, Карађорђева 55; ММ3 - мерно место објекат обданиште „Црвенкапа“, Капларова 6. За сва мерна места за укупан период испитивања измерене вредности прелазе прописане вредности за сумпор диоксид –SO₂ у три дана. Узрок прекорачења прописаних вредности је samozапалење градске несанитарне депоније. За сва мерна места за укупан период испитивања измерене вредности прелазиле су прописаним границама. За укупан период испитивања измерене вредности прелазиле су прописане вредности за чађ у једном дану на ММ1и ММ3 и у два дана на мерном месту ММ2. Узрок прекорачења прописаних вредности је samozапалење градске несанитарне депоније. Суспендоване честице ПМ10, Арсен, Кадмију, Никал и Олово испитивани су на ММ2 мерном месту и за укупни период испитивања вредности су биле у прописаним границама.

Сокобања се одликује чистим ваздухом и здравом животном средином, и представља термалну и ваздушну бању²⁵. Са друге стране, загађење ваздуха у Сокобањи потиче из котларница, индивидуалних ложишта са територије целе општине, саобраћаја и градске депоније, која се налази на 3 км од Сокобање и представља велики извор загађења ваздуха, нарочито у зимским месецима, јер се често пали због врућег пепела које се довози заједно са

²⁵ Стратегија одрживог развоја Општине Сокобања 2015-2025, из 2015

смећем. ЈЛС Сокобања врши мониторинг ваздуха од јануара 2022. г., а након завршетка периода од годину дана биће доступни подаци о квалитету ваздуха.

У Бољевцу је мерењем параметара квалитета ваздуха - NO₂, SO₂ и чађи, утврђено је да SO₂, чађ и NO₂ не прелазе законом прописане граничне вредности. Анализом резултата мерења PM₁₀ честица (индикативна мерења) утврђено је да су одступања од граничних вредности емисије веома мала. Највећи број дана изнад граничних вредности забележен је у фебруару, девет дана, један дан у јуну, у септембру три дана и у периоду мерења новембар/децембар, два дана вредности су прелазиле ГВИ.

Вода

Све санитарно фекалне и атмосферске отпадне воде на територији ЈЛС Зајечара се испуштају у реципијент - реку Тимок без пречишћавања, изузев појединих индустријских погона који поседују уређаје за пречишћавање отпадних вода. ЈЛС Зајечар учествује у пројекту Чиста Србија у оквиру кога се планира изградња 65 км канализационе мреже и ППОВ. У току је Израда идејног решења са хидролошком студијом за пројекат уређења канала и јаруга за прикупљање атмосферских вода у Зајечару. У току је извођење хидрогеолошких истраживања и израде елабората о резервама подземних вода. У Књажевцу и у Сокобањи се не врши континуирани мониторинг загађења вода. Међутим, проблем Књажевца је испуштање отпадних вода без пречишћавања директно у реципијент, у Сврљишки Тимок, што утиче на лош квалитет вода читавог тока Белог Тимока и доводи до масовног угинућа риба²⁶. Слична ситуација је и Сокобањи, где је река Моравица поред комуналних отпадних вода из градског језгра Сокобање, оптерећена и водом из бројних притока, које пролазе кроз мања урбана насеља и носе одређене количине опасних вода од септичких јама из сеоских домаћинстава, и пестицида и вештачких ђубрива са пољопривредног земљишта²⁷. У Бољевцу се узорковање и анализа вода из водотокова врши из Црног Тимока, Арнауте са два локалитета, Змијанца и купалишта на речици Змијанац. Сходно Правилнику о параметрима еколошког и хемијског статуса површинских вода и параметрима хемијског и квантитативног статуса подземних вода, водотокови спадају у воде II и III класе, односно воде које су умерено органски загађење и загађене. Што се тиче еколошког статуса воде су - бетамезосапробне - воде II класе - умереног органског загађења и алфамезосапробне – воде III класе- загађене воде. Не постоје ванредни случајеви високог загађења.

Земљиште

На територији ЈЛС Зајечар није успостављен континуирани мониторинг земљишта. Деградација земљишта у смислу историјског загађења, настала је педесетих година 20. века изливањем пиритне јаловине из флотацијског јаловишта РТБ Бор на преко 700 ха плодног пољопривредног земљишта у долини Тимока. Загађено је земљиште, подземне и површинске воде. Индиректне штете настале су разношењем исушеног пирита под утицајем ветра на околне површине, што је изазвало оштећење усева и загађење околине. Није успостављен континуирани мониторинг земљишта у ЈЛС Књажевац, Сокобања и Бољевац, и не располаже се прецизним подацима. Ипак, постоји загађење земљишта од несанитарних депонија уз већину сеоских насеља, на пример или у урбаном насељу (попут депоније Луг у Књажевцу). У Бољевцу се за одлагање

²⁶ Студија о загађењу земљишта у Књажевац за период од 2021 – 2027. из 2021.

²⁷ Студија о развоју Општине Сокобања 2015-2025, из 2015

јаловине користе пољопривредне површине, напуштени каменоломи и сеоске утрине на неколико локација укупне површине око 8,18 ха²⁸.

Бука

Ниво буке на територији ЈЛС Зајечар не представља значајан проблем, што показују одступања од дозвољених граничних вредности, која у периоду за дан и вече износе 11%, док је бука у ноћном периоду нешто већа и износи 42% од укупног броја мерења. Одступања буке од дозвољеног нивоа су релативно мала и крећу се од 1 dB за дан и вече до највише 9 dB за ноћ. Ова прекорачења су карактеристична за центар урбаног насеља и близину раскрсница и већих саобраћајница. Ниво буке у близини школа и у деловима града намењених одмору и рекреацији не прелази дозвољене граничне вредности. За урбано насеље Зајечар није извршено акустичко зонирање. У урбаном насељу Књажевац је на основу утврђених акустичних зона, одређених према постојећем стању изграђености, начину коришћења земљишта, и према планираним наменама простора започето систематско праћење нивоа буке од 2019. године. Мерења нивоа буке на шест мерних места у периоду од 12 месеци од 08. 2019. -08. 2020. г. дало је следеће резултате: ММ1 - Двориште дома за старе у болничкој зони и подручју за одмор и рекреацију, нивои буке не прелазе дозвољене граничне вредности (у даљем тексту ДГВ) само за вечерње сате у 5., 6., 7. и 8. месецу 2020. г.; ММ2 - Двориште основне школе "Димитрије Тодоровић Каплар" у школској зони, са високим интензитетом саобраћаја преко дана у окружењу, нивои буке прелазе ДГВ за све временске интервале у свим периодима 2019. и 2020. г.; ММ3 - "Војне баште" у стамбеном подручју, са slabим интензитетом саобраћаја, нивои буке не прелазе ДГВ током дана у 7. месецу 2020. г. и у вечерњим сатима у 10. и 12. месецу 2019. и 1., 5. и 6. месецу јануар, 2020. г. ММ4 - Трг код Дома културе у пословно-стамбеном подручју са дечијим игралиштима, тј. платоу испред Дома културе, одмакнуто од саобраћајница. Нивои буке не прелазе ДГВ само током ноћи у 8., 9. и 10. месецу 2019., док ДГВ не прелазе дању у 1., 2., 3. и 5. месецу 2020. за вече за ноћ увече у 1., 2., 3. и 5. и 6. и за ноћ и 1. месецу 2020. г. ММ5 - Простор на кружном току у центру у зони градских најпрометнијих саобраћајница, нивои буке прелазе ДГВ за дан и вече у 1. месецу 2020. г. и ноћ у 8., 9. и 12. месецу 2019. г., и у 2., 3., 6. и 08. месецу 2020. г. ММ6 - Бошево у индустријској зони поред главног пута на улазу у урбано насеље са високим интензитетом саобраћаја. Нивои буке прелазе ДГВ за све временске интервале у свим мерним периодима 2019. и 2020. г. Узроци загађења буком потичу углавном од саобраћаја. Урађен је 2015. године Елаборат о акустичком зонирању урбаног насеља Сокобања. У периоду мерења измерени нивои буке на посматраним локацијама имали су значајно више вредности за дан, вече и ноћ, пре свега на локацијама које се налазе у центра, дуж магистралних и градских саобраћајница, и у школској зони. Бука потиче углавном од саобраћаја, посебно на посматраним тачкама које су главни саобраћајни правци, као и од уобичајених активности пролазника и угоститељских објеката. У току је реализација Програма мониторинга буке у урбаном насељу Сокобања, по завршетку мерења биће доступни подаци о просечним нивоима буке у дефинисаним зонама. У Бољевцу се не мери ниво буке.

Топлотна острва

Ни једна од ЈЛС у оквиру Урбаног подручја не поседује микроклиматске податке и нису вршена мерења којима би документовали локације са повећаним температурама, те се не може

²⁸ Стратегија одрживог развоја општине Бољевац 2010-2020.

утврдити постојање топлотних острва. Претпоставка је да су најугроженије локације ужих центара урбаних насеља, услед прекомерне изградње са малим процентом незастртих и зелених површина, великом количином изграђеног и заузетог земљишта чврстим и непорозним материјалима, попут бетона и асфалта, као и повећаном одвијању моторног саобраћаја.

Угроженост од поплава, клизишта, земљотреса, ерозије и климатских ризика

Угроженост од поплава, клизишта, земљотреса, ерозије и климатских ризика је на територији Урбаног подручја разнолика. Ниво угрожености од земљотреса је умерен и прихватљив у Књажевцу и Сокобањи. У Сокобањи је ниво угрожености за снежне међаве, наносе, поледице и хладни талас, затим за одроне, клизишта и ерозију, као и за пожаре, експлозије и пожаре на отвореном низак и прихватљив.

Ниво угрожености од поплава је низак и прихватљив у Сокобањи, умерен у Књажевцу, и веома висок у Бољевцу, и то од великих вода Црног Тимока, Злотске реке, Радованске реке, реке Велике Арнауте и Боговинске реке. Изливање вода изазива поплаве око 200 ха пољопривредног земљишта, а изливање бујичних потока на око 150 ха. Насељена места на територији општине Бољевац угрожена су и појавом подземних вода, нарочито насеља која се налазе у депресији због лоше регулације атмосферских вода и лоше комуналне инфраструктуре.

Управљање отпадом и дивље депоније

На територији Урбаног подручја свака ЈЛС има своје комунално предузеће за управљање комуналним чврстим отпадом. ЈКСП „Зајечар“ врши сакупљање и транспорт комуналног отпада у Зајечару из домаћинстава и депонује на несанитарну депонију Халово, за коју постоји, али није још реализован Пројекат санације и ремедијације. Покривеност услугама организованог извожења комуналног отпада из урбаног насеља износи 93.73%, док на сеоском подручју износи 69,5% активних домаћинстава (16 сеоских насеља од укупно 41 је покривено извожењем комуналног отпада). У Књажевцу се врши организовано сакупљање комуналног отпада из урбаног насеља и 80% сеоских насеља једном недељно специјалним возилима аутосмеђарима, а отпад се одлаже на привремену несанитарну депонију Луг без претходног третмана. ЈКП „Напредак“ Сокобања врши услугу сакупљања, транспорта и одлагања отпада из домаћинстава, индустрије, разних привредних субјеката, установа, институција, објеката од јавног значаја и јавних и зелених површина, и то контејнерима за одлагање мешаног комуналног отпада. ЈКП „Услуга“ Бољевац обавља послове прикупљања, транспорта и одлагања отпада на несанитарну депонију „Обла“ која је удаљена 9 километара од Бољевца дуж магистралног пута IV -36 Параћин-Бољевац-Зајечар, а постоје и четири оператера који врше складиштење неопасног отпада у радној зони.

У Зајечару нема примарне селекције отпада, док се у Књажевцу врши само селекција пет амбалаже из контејнера са одређених локација, након чега се отпрама на постројење где се врши балирање и предаје оператеру. У Сокобањи је ситуација потпуно другачија, јер је од 2010. г. организовано одвојено сакупљање ПЕТ амбалаже и лименки у 50 жичаних контејнера на различитим локацијама, а 2018. г. је започет нови систем за примарну селекцију и рециклажу амбалажног отпада у пројекту општине Сокобања, ЈКП „Напредак“ и Секопак – оператер управљања амбалажним отпадом. Обезбеђено је 350 контејнера различитих боја за

сакупљање ПЕТ амбалаже, папира и стакла као и 4.000 канти за сакупљање амбалажног отпада за свако домаћинство на територији Сокобање.

На територији ЈЛС Зајечар предвиђен је Регионални центар за управљање комуналним отпадом за ЈЛС Зајечар, Бор, Мајданпек, Неготин, Књажевац, Кладово и Бољевац на локацији „Халово 2“, али још није реализован.

На територији Урбаног подручја постоји велик број дивљих депонија које представљају ризик за загађење земљишта, подземних и површинских вода, ваздуха, биљног, животињског света и здравља људи. У ЈЛС Зајечар је евидентирано 55 дивљих депонија, у близини или у коритима река, у близини насеља најмање по једна, на подручјима посебне намене – сливног подручја акумулације за водоснабдевање „Грлиште“, заштитној зони заштићеног културног добра „Ромулијана“ и Парка природе „Стара планина“; на подручју Парк шуме „Краљевица“ и др. У Књажевцу се налази несанитарна депонија Луг на којој се врши одлагање сакупљеног отпада, с тим да, генерално не постоје зоне са великим ризиком за дивље депоније. У ЈЛС Сокобања постоје 33 веће дивље депоније и 103 са више од 5 m³ отпада, и то 8 у урбаном насељу и 93 сеоске депоније. Постоји и неколико локација дивљих депонија које директно угрожавају водотокове и водозахвате: на Николиначкој реци; на реци Милушинац и на Урдешком потоку. У Бољевцу постоји 48, од чега 15 имају значајан негативан утицај на здравље људи и животну средину.

5.3.5 Примарна комунална инфраструктура

Водовод и канализација

Водоснабдевање на територији Урбаног подручја је углавном из изворишта. Систем за водоснабдевање урбаног насеља Зајечар и појединих сеоских насеља састоји се из два изворишта акумулације „Грлиште“ и карстног врела „Тупижница“ и постројења за пречишћавање воде и резервног изворишта – бунара у приобаљу Белог Тимока, у склопу подсистема Бор – Зајечар Тимочког регионалног система за снабдевање водом насеља. Вода из акумулације „Грлиште“ подлеже комплетном третману пречишћавања, док се из карстног врела „Тупижница“ и из бунара у приобаљу Белог Тимока само хлорише. Планирана је акумулација „Боговина“ на Црном Тимоку као део подсистема Бор – Зајечар Тимочког регионалног система за снабдевање водом насеља, за потребе снабдевања водом насеља у општинама Бољевац, Зајечар, Бор и Неготин.²⁹

У Књажевцу је основни начин снабдевања водом за пиће каптирано картсно извориште и дренажа алувијона реке са бунаром, али не постоји фабрика воде. Поред изворишта подземних вода, планирана је акумулација „Жуковац“ на Алдиначкој реци у склопу Књажевачког подсистема Тимочког регионалног система за снабдевање водом насеља.³⁰ Бољевац се снабдева из каптаже Миловштица и изворишта Мрљиш који чини систем бунара и третман се врши хлором. Сокобања се водом снабдева из три каптирана извора: „Врело“, „Озрен“ и „Беле Воде“, а један део воде се добија директно из тока реке Моравице, преко црпне станице до ПППВ „Царина“, одакле се добија највећа количина воде за пиће. Проблем представља што у време велике замућености у реци ово ПППВ није у могућности да пречисти

²⁹ Регионални просторни план Тимочке крајине (Службени гласник РС, број 51/2011)

³⁰ Ибид.

воду до квалитета воде за пиће и у тим периодима се искључује из погона. Током 2002. године изграђен је бунар на Лептерији и уз њега још једно ПППВ. Треба додати да у Сокобањи живи око 8.000 становника, док се у туристичкој сезони број корисника повећава до 20.000.

Сва три изворишта водоснабдевања Зајечара имају зоне санитарне заштите, и 2014. године је у зони санитарне заштите акумулације за водоснабдевање "Грлиште" уклоњено око 150 објеката, предмета и ствари, осим пет дрвених молова због великог водостаја на језеру. Испитивања квалитета воде притока и акумулације су показала да су Ласовачка и Ленувачка река знатни загађивачи акумулације, с обзиром да пролазе кроз сеоска насеља у којима није у потпуности регулисан проблем отпадних вода и одлагање чврстог отпада (Лесковац, Горња Бела Река, Леновац, Ласово). Комунална инспекција је забранила изливање санитарно фекалних и отпадних вода из ђубришних јама и наложена је изградња водонепропусних септичких и ђубришних јама. Загађењу доприноси и ерозија околног земљишта јер се обрадиве површине третирају вештачким ђубривима, пестицидима и хербицидима, као и активности риболоваца који бацају храну за рибе у акумулацију. У Сокобањи не постоје утврђене зоне санитарне заштите изворишта, која се налазе у близини подручја оптерећеног дивљом градњом и потенцијалним загађењем из септичких јама. У Књажевцу и Бољевцу је заштита водоизворишта спроведена у потпуности и није угрожена градњом нити лошим одржавањем, и нема тренутних загађивача.

У Зајечару је омогућен прикључак на градску водоводну мрежу свим домаћинствима, а у сеоским насељима та могућност постоји у 24 од 42 села. Изграђеност водоводне мреже у урбаном насељу Књажевац је у потпуности и сва домаћинства су прикључена на јавни систем водоснабдевања. У Бољевцу је 60% становника прикључено на водовод, а 40% нема изграђен систем водоснабдевања. Процент домаћинстава који није прикључен на јавну водоводну мрежу у урбаном насељу Сокобања износи 6%, као ни домаћинства у сеоским насељима на територији општине. Водоводна мрежа Сокобање подељена је на две висинске зоне: I зона - од 290 до 340 мнм и II зона - од 340 до 400 мнм. Одржавање водоводне мреже је на задовољавајућем нивоу у Књажевцу, а капацитет је довољан уз смањење губитака на мрежи, док у Сокобањи има око 60% губитака у мрежи, као и у Бољевцу, где систем Мирвштица има 77% губитака и потребна је реконструкција и аутоматизација система. Укупна годишња потрошња воде у Књажевцу је 1.115.000 м³, од чега се 90% односи на потрошњу код домаћинства и 10% на привреду, а просек потрошње воде износи око 110 л/становнику на дан. Просек потрошње воде у Бољевцу износи око 600л/кориснику на дан. Укупна произведена вода на годишњем нивоу у урбаном насељу Сокобања износи 188.4500 м³. Укупна фактурисана количина воде домаћинствима у Сокобањи у 2021. години износи 459.307 м³ и привреди 364.609 м³.

На територији Урбаног подручја не постоје рестрикције воде у летњем периоду, али због честих кварова на водоводној мрежи и преоптерећења мреже због великог броја туриста у летњем периоду поједини делови Сокобање остају без воде.

Систем одвођења атмосферских и санитарно фекалних отпадних вода на територији Урбаног подручја је такав да је у урбаном насељу Зајечару око 90% територије покривено канализационом инфраструктуром, а на територији ЈЛС износи 59,2%, што је испод просека за градове у Србији. Ниједно од 41 сеоског насеља, као ни бањско насеље (Гамзиградска Бања), није обухваћено системом одвођења отпадних вода. У Књажевцу 16% домаћинства није

прикључено на јавни систем канализације, а у неким деловима урбаног насеља не постоје услови за прикључење на систем канализације јер је гравитациони без препумпавања отпадних вода. У појединим деловима урбаног насеља постоји недовољна изграђеност кишне канализације, те су грађани увели кишну канализацију у фекалну, иако је канализација сепаратног типа, што прави проблем за несметано коришћење фекалне канализације јер се дешава изливање у кишним данима. У Сокобањи је 80,8% домаћинства прикључено на мрежу, а у појединим деловима насеља Сокобања – „Чука“ и „Чаир“ – не постоји канализација због дивље градња и позиције терена у односу на изграђене колекторе. Атмосферска вода одводи се кишном канализацијом која постоји у појединим улицама каналима и потоцима, а крајњи реципијент за сву атмосферску воду је река Моравица. Због конфигурације терена, у време великих падавина и топљења снега долази до загушења и замуљивања канала песковитим, муљним и другим материјалом, и после тога је потребно појачано одржавање и чишћење. У Бољевцу је одвојена кишна и фекална канализациона мрежа, а недостаје 30% канализационе мреже. Потребно је проширење кишне канализације, као и изградња канализационе мреже у насељу Ртањ и Боговина.

У Зајечару и Књажевцу не постоји изграђен систем за пречишћавање отпадних вода, док у Бољевцу постоји, али није у функцији и потребна је реконструкција и изградња ППОВ на Ртњу. У Сокобањи је 1974. године изграђено Постројење за механичко и биолошко пречишћавање отпадних вода (ППОВ) са пројектованим капацитетом од 35 л/ц који је касније повећан на 60 л/с. На постројењу се отпадне воде третирају до квалитета класе IIа и испуштају у Градашницу, леву притоку Моравице. Ипак, постојеће ППОВ је неодговарајућег капацитета и нередовно је у функцији, а за решавање проблема у одвођењу и преради отпадних вода ЈЛС Сокобања дуги низ година спроводи активности на реконструкцији и изградњи новог постројења на локацији постојећег.

Енергетика

Системом даљинског грејања топлотном енергијом територији Урбаног подручја снабдевају се корисници у три урбана насеља, и то: 2.890 домаћинства и 145 објеката категорије установа и институција у Зајечару; у Књажевцу се снабдева 746 станова и 86 установа и локала; у Бољевцу су повезане стамбене зграде и јавни објекти и систем се састоји из више мањих котларница. У Сокобањи не постоји даљински систем грејања. На територији Урбаног подручја алтернативни извор топлотне енергије су индивидуална ложишта.

Гасовода мрежа не постоји на читавој територији Урбаног подручја, али је донета Одлука о изради Просторног плана подручја посебне намене мреже магистралних и разводних гасовода источне Србије са елементима детаљне регулације ("Сл. гласник РС", бр. 84/2022) из кога се види намера изградње гасовода, који обухвата у знатној мери територију Урбаног подручја.

Основно напајање ЈЛС Зајечар електричном енергијом је далеководима 110кV из праваца Бора (Ђердап I) и Ђердапа II, али је омогућена и веза са правцем из Књажевца (Ниша) и Бољевца. Веза са правцем из Бугарске служи као резерва и за размену електричне енергије у одређеним периодима. За ове далеководе су планирани коридори који су усклађени са наменом површина кроз подручја обухваћена Генералним планом Зајечара. Према плану развоја преносног система за период од 2016. до 2025. године и Плану инвестиција предвиђено је да се будућа ветроенергана Нова Вршка Чука на преносну мрежу прикључи на далековод 110 кV (бр. 1157) трафостаница Т.С. Зајечар 2 – Т.С. Књажевац, по принципу улаз-излаз, у близини Т.С.

„Зајечар 2” и планирана је реконструкција далековода 110 кV бр. 148/2 Т.С. Бор 2 – Т.С. Зајечар 2 у двоструки пресек 240/40mm². Други важан параметар о планираном систему напајања на средњем напону је постепено напуштање напонског нивоа 35 кV и увођење директне трансформације 110/10кV. Имајући у виду висок ниво потребних улагања за прелазак на директну трансформацију 110/10кV ове активности ће се одвијати постепено, с тим да се у ближој будућности задржава двостепена трансформација 110/35/10кV односно коришћење трафостаница Т.С. 110/35/10кV. У Сокобањи не постоје подаци о односу потрошње струје на нивоу урбаног насеља за становање и привреду. Капацитети за дистрибуцију струје су недовољни и представљају значајно ограничење даљем развоју ЈЛС Сокобања, док су у ЈЛС Бољевац довољни капацитети за дистрибуцију струје, али је дистрибутивна мрежа стара и у лошем стању, те је потребна реконструкција.

Постоје могућности за коришћење алтернативних извора енергије на територији Урбаног подручја. ЈЛС Зајечар је у последње две године донела неколико одлука у том правцу. Једна је за изградњу соларне електране «Соларина», Одлука о приступању изради ПДРа из 2021. г., површина обухвата плана је око 1.702 ха. Друга је за изградњу соларне фотонапонске електране у КО Мало Извор, Одлука о приступању изради ПДРа из 2021. г, површина обухвата плана је око 70ха. Затим одлуку о покретању поступка јавно-приватног партнерства без елемената концесије за вршење услуга преласка градске топлане на биомасу у Зајечару, са изградњом нове топлане из 2020. године. Слична је ситуација и у Сокобањи, у којој су планским документима ЈЛС дефинисане могућности изградње ветроелектрана; соларне енергије, применом разних врста пасивних соларних система за индивидуалне објекте, и активних соларних система за акумулацију енергије инсталисањем посебне опреме за веће потрошаче; и геотермалне енергије коришћењем енергије из био масе и целулозних отпадака – коришћење дрвених отпадака у преради дрвета. За изградњу објеката обновљивих извора енергије прописана је обавезна израда ПДРа. Тренутно две фабрике раде на изградњи сопствених соларних колектора у Бољевцу.

Енергетски пасош за објекте издат је у ЈЛС Зајечар за ОШ „Хајдук Вељко“; у Књажевцу за 5 објеката категоризације зграда са више станова (4) и зграду са једним станом (1), а укупно је 3 породичне куће и 2 стамбене зграде за колективно становање (<https://crep.gov.rs/PregledPilotPasosa.aspx>); у Сокобањи је према ЦЕОПу од 1.1.2017 године до данас издато 115 употребних дозвола, које у складу са Законом о планирању и изградњи морају да имају енергетски пасош, али не постоји евиденција објеката и по категоријама енергетских пасоша; и за 4 реконструисана јавна објекта у Бољевцу.

5.3.6 Примарна саобраћајна инфраструктура и саобраћај

Саобраћајна мрежа

Најзначајније **друмске саобраћајнице** на Урбаном подручју су:

1. Државни путеви IV реда:

- 35: државна граница са Румунијом (гранични прелаз Ђердап)–Кладово–Неготин–Зајечар–Књажевац–Сврљиг–Ниш–Прокупље–Куршумлија–Приштина–Штимље– Сува Река–Призрен–државна граница са Албанијом (гранични прелаз Врбница)
- 36: Параћин–Бољевац–Зајечар–државна граница са Бугарском (гранични прелаз Вршка Чука)

- 37: Селиште–Бор–Зајечар
2. Државни путеви IIA реда:
- 165: Поречки мост–Клокочевац–Милошева–Кула–Заграђе–Рготина–Вражогрнац–Зајечар–Звездан
  - 169: веза са државним путем 33–Вељково–Шипково–Зајечар–Леновац–Бучје
  - 217: Вукања–Алексинац–Соко Бања–Књажевац
  - 218: Бољевац–Ртањ–Соко Бања–Врело–Горња Топоница
  - 219: Бољевац–Бучје–Књажевац
  - 220: Минићево–Ново Корито
  - 221 Књажевац–Кална–Темска–Пирот –Височка Ржана–Мојинци–Димитровград
3. Државни путеви IIВ реда:
- 391: Брестовачка Бања–Злот–Бољевац
  - 394: Брестовац–Метовница–Гамзиградска Бања–Гамзиград
  - 395: Зајечар–Лубница–Бољевац
  - 422: веза са државним путем 219–Мањинац–Дебелица–веза са државним путем 35
  - 423: веза са државним путем 219–Штипина–Дебелица–Боровац–Вратарница
  - 425: Књажевац–Бели Поток–веза са државним путем 222.

На великом броју општинских путева Урбаног подручја потребна је реконструкција, санација или неки други вид грађевинске интервенције. У урбаном насељу Зајечар највеће је оптерећење због транзитног саобраћаја, а изградњом обилазнице ~~око града~~ постојећа саобраћајна мрежа би се растеретила. Реконструкција је потребна у свим приградским насељима и у селима у којима су саобраћајнице у веома лошем стању. До изградње обилазнице Зајечара потребно је реконструисати улицу Црвене армије, а у Бољевцу улице у насељима Караула, делом Станично брдо и Илинско брдо, спорадично и у централном делу.

На Урбаном подручју се налазе деонице једноколосечних пруга Ниш– Књажевац–Зајечар– Прахово (бр. 75) и Зајечар–Бор–Мајданпек–Пожаревац (бр. 45). Стање железничке инфраструктуре није задовољавајуће, на шта указују чињенице да су дозвољене брзине у распону од 40 до 80 и да km/h, а пруге нису електрифициране. Угрожена и небезбедна места су пружни прелазни, посебно у урбаним насељима и пружни прелаз на државном путу који је без браника. У Бољевцу и Сокобањи не постоји железнички саобраћај.

На Урбаном подручју не постоји речни саобраћај, инфраструктура за авио саобраћај и интермодална чворишта. Најближи аеродром Константин Велики налази се у Нишу на око 60 км од центара Сокобање и Књажевца, 90 км од Бољевца и око 100 км од Зајечара.

Безбедност у саобраћају

По питању саобраћајне безбедности, урбана насеља Зајечар и Сокобања су најмање безбедна, што је и разумљиво у односу на величину и туристички значај, у Књажевцу нема посебно угрожених и небезбедних зона, док у Бољевцу нису све деонице саобраћајно безбедне због потребе за реконструкцијом. У урбаном насељу Зајечар најугроженија је раскрсница на "Изворском путу" услед непостојања адекватне саобраћајне сигнализације. У улици Црвене Армије пројектом саобраћајне сигнализације предвиђен је само један пешачки прелаз код "ОМВ" пумпе, потребно је урадити ревизију пројекта и пројектом предвидети пешачке прелазе према потребама грађана. У Сокобањи је смањена безбедност услед непостојања тротоара, и у

последњих неколико година тротоари се интензивно граде у улицама у ужем центру насеља у најугроженијим зонама: око школе, према аутобуској станици, ка пијаци, у ул. Алексе Маркишића, Вука Караџића и сл. Интензивно се ради и на другим локацијама, али већи део урбаног насеља и даље није довољно покривен тротоарима, пре свега: Доситејева улица, Војводе Мишића, Драговићева итд.

Јавни градски и приградски превоз

Јавни градски превоз (ЈГП) је прилагођен потребама становника и финансира се из буџета ЈЛС у Зајечару, Књажевцу и Сокобањи и бесплатан је за све грађане, док у Бољевцу не постоји. Услугу ЈГП пружа приватни сектор путем уговора о концесији, тј. јавно-приватног партнерства у Књажевцу. Возила нису прилагођена особама са инвалидитетом, и не постоји универзална приступачност система јавног градског превоза. У Сокобањи проблем представља што је ЈГП усаглашен са режимом рада основне школе и током школских распуста и викендима се реализује у смањеном обиму. Нема података о броју путника, с обзиром да се карте не наплаћују.

Приградски превоз је такође прилагођен потребама становника, са тим да га у Бољевцу обезбеђује приватни сектор и села су делимично покривена истим, квалитет услуга је на задовољавајућем нивоу, али кључни проблем је велика разуђеност насељених места у општини и мала исплативост.

Саобраћајна координација постоји само у међуградском превозу, и ову област организује сам превозник, према потребама тржишта.

Пешачке зоне

Пешачка зона постоји у Зајечару у улици Тимочке Буне, постоји и у Сокобањи, тзв. Мермерно шеталиште, чија реконструкција се планира у наредном периоду, али не постоје повремене пешачке зоне. Књажевцу не недостају, док у Бољевцу недостају сталне и повремене пешачке зоне.

Бициклички саобраћај

У Зајечару постоји бицикличка стаза од кружног тока у центру до насеља Два брата, а постоји и осветљена, и у једном делу пресвучена новим асфалтом бицикличка стаза од Зајечара до приградског насеља Грљан. Зајечару су потребне бицикличке стазе. На остатку Урбаног подручја не постоји мрежа бицикличких стаза, али је у Сокобањи планирана дуж обала реке Моравице до Бованској језера, с тим што је највећа препрека за реализацију бицикличких стаза нерешени имовински односи.

Паркирање

Зајечар је добро покривен затвореним паркиралиштима и гаражама и постоји јавна наплата, али у центру урбаног насеља недостаје улично пракирање. У Књажевцу недостаје паркирање, посебно у центру, као и у Сокобањи, посебно за време летње туристичке сезоне од маја до септембра, с тим да је ПГРом Сокобања планирано неколико јавних паркинг простора, али проблем за реализацију јесу нерешени имовински односи. Бољевац има проблем са мањком паркирања, и тренутно се ради планска документација за изградњу новог јавног паркинга.

Интернет и дигитализација

На територији Урбаног подручја не постоји јави бесплатни интернет, осим што постоји у градском парку у Књажевцу. Уведени су поједини паметни системи, тако у Зајечару постоји систем плаћања паркинга путем СМС-а, возила у градској управи имају систем за превенцију судара, сви улази у урбано насеље имају видео надзор, а постоји радар у улици Николе Пашића, као и камере за детекције проласка кроз црвено светло. У Сокобањи постоји систем електронске наплате паркирања, док у Књажевцу и Бољевцу не постоји ни један паметни систем.

5.4 УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ / ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

5.4.1 Приступ управљању

У оквиру одрживог и интегралног урбаног развоја, управљање се односи на методе које користе управа и различити релевантни актери у планирању, финансирању и управљању израдом и спровођењем стратегије. Кључни аспекти управљања урбаним развојем су: 1) приступ управљања на више нивоа, који се односи на координацију и усклађивање активности између различитих нивоа управљања; 2) приступ са више заинтересованих страна, који се односи на укључивање свих релевантних актера током циклуса развоја јавне политике; и 3) "одоздо - на горе" и партиципативни приступ, који се односи на иницијативе вођене од стране локалне заједнице и подстицање укључивања локалних актера.

Управљање на више нивоа и партнерства

На територији Урбаног подручја, управљање на више нивоа у смислу координације и усклађивања акција између различитих нивоа управе од међународног, преко националног до локалног нивоа по питању међуопштинске сарадње спроводи се кроз неколико програма и пројеката. На тим програмима и пројектима као партнери сарађују следећи актери и нивои:

- међународни ниво у виду ЕУ и светских развојних и донаторских агенција и страних држава које кроз разне пројекте и програме граде капацитет за управљањем, попут Програма прекограничне сарадње Бугарске и Србије, Swiss Pro, UN Women, Савет Европе, УНОПС-ЕУПРОПЛУС, ЕУ ПРО и ЕУПРО+ пројеката, Швајцарске агенција за развој и сарадњу (SDC);
- национални ниво управе у виду министарстава Републике Србије, и то Министарство државне управе и локалне самоуправе, Министарство привреде, Министарство трговине, туризма и телекомуникација, Министарство рударства и енергетике, Министарство заштите животне средине; Министарство културе и информисања, Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре; Министарство омладине и спорта; Министарство за бригу о селу; Кабинет министра без портфеља задуженог за демографију и популациону политику, Кабинет министра за иновације и технолошки развој, Канцеларија за јавна улагања, Кабинет за унапређење развоја недовољно развијених подручја, као и Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије; и
- локални ниво у виду партнерстава ЈЛС Зајечара и СКГО, ЈЛС Зајечара и Књажевац, Сокобања, Бољевац; ЈЛС Књажевац и Рила (Бугарска); ЈЛС Сокобања и Вршец (Бугарска); ТО Сокобања и Локална иницијатива Вршец (НВО, Бугарска); ЈЛС Сокобања и

Бољевац, Дирекција за воде РС и МЕИ; ЈЛС Сокобања и Књажевац, ЈЛС Бољевац, РАРИС – Регионална развојна агенција за источну Србију, Центар за друштвено одговорно предузетништво Рурал Хуб (НВО), Национална служба за запошљавање – филијала Зајечар, Гимназија „Бранислав Нушић“, Сокобања, и ГЕНИУС - центар за заштиту људских права и развој омладинске политике, Књажевац (НВО); Културно-образовни центар Бољевац; Удружење „РОМ“; и ТО Бољевац.

Врсте, теме и називи пројеката ЈЛС Зајечара, Књажевац, Сокобања и Бољевац и међународних агенција су:

- пројекти изградње и реконструкције, попут "Реновирање и дигитализација вртића "Ђурђевак" у Зајечару"; Изградња канализационог система на десној обали реке Арнауте; Завршетак водоводне мреже у селу Подгорац – ЈЛС Бољевац;
- пројекти у области управљања и подизања капацитета, попут "Управљање људским ресурсима у локалној самоуправи – фаза 2"; Пројекта за увођење и развој ГИС-а на територији ЈЛС Зајечара; еЗајечар; Формирање службе заједничка интерна ревизија;
- еколошких пројеката, попут „Measures for establishment of flood prevention and quick reaction conditions in Chiprovci and Bolevac“, Preservation and attractive exhibition of the Natural and cultural heritage of Belogradchik and Boljevac municipalities;
- друштвено одговорни пројекти, попут "Кад жене воде" ; "Кад жене воде фаза 2"; "Отворена врата иза затворених врата" и "Одскочимо заједно"; Grounds for better future of our youth; "Шумски ватрогасци (ФФФ)"; „Youth network for sport and health“;
- пројекти у области културе, попут "Street art";
- пројекти у области туризма, попут Зимска прекогранична тура - Варшец-Сокобања; Балнеолошки туризам - будућност здравља, Туризам и футуризам; и
- израде докумената територијалног развоја, попут Пројекта за израду ПДР-а Николичево.

Врсте, теме и називи пројеката националних агенција и партнерства ЈЛС Зајечар, Књажевац, Сокобања и Бољевац су:

- пројекти изградње и реконструкције, попут Санација и адаптација Народног позоришта Тимочке Крајине-Центар за културу „Зоран Радмиловић“ Зајечар; Пројекат уређења дечијег игралишта на простору Спомен парк-шуме „Краљевица“; Адаптација и санација Пословне зграде у улица Доситејевој бр. 1 у Зајечару; Санирање земљишта и обнављање у савремено дечје игралиште у насељу Оскоруша у Зајечару; Извођење радова за изградњу омладинског кампа на Краљевици и јужне саобраћајнице са јавном расветом у комплексу „Краљевица“ у Зајечару; Реконструкција/изградња система за водоснабдевање и дистрибуцију воде и прикупљање и прераду отпадних вода у Сокобањи, и Вода за инвестиције; Реконструкција Основне и средње школе у Сокобањи; Пројекат набавке и санације котларница за грејање у општини Бољевац у 2021; Регулација потока Змијанац и реконструкција антиерозионе преграде; Регулација корита Оснићке реке;
- пројекти у области управљања и подизања капацитета, попут Осавремењавање рада Скупштине ЈЛС Зајечара кроз увођење савременог Е-скупштинског система за вођење

седнице и бројање гласова; Пакет техничке подршке за унапређење антикорупцијских политика на локалном нивоу; Пројекат комасације земљишта; Пакет техничке подршке за израду Плана развоја;

- еколошких пројеката, попут Регионалног центар за управљање комуналним отпадом за ЈЛС Зајечар, Бор, Мајданпек, Неготин, Књажевац, Кладово и Бољевац на локацији „Халово 2“, Пројекат енергетске санације Школе за основно и средње образовање „Јелена Мајсторовић“; Пројекат енергетске санације стамбених зграда, породичних кућа и станова – ЈЛС Зајечар и Бољевац; Пројекат превенције нелегалног одлагања отпада и уклањање у 2022. г.; Пошумљавање спомен парк-шуме „Краљевица“; Расвета за "Сунчану стазу", Пројекат санације и рекултивације постојеће депоније "Халово; Претварање депоније у дечији национални парк; Енергетска санација управне зграде општине Бољевац; Енергетска санација ОШ „Ђорђе Симеоновић“ Подгорац; Енергетска санација ПУ „Наша радост“;
- друштвено одговорни пројекти, попут Покретање едукативног центра и реализација "Изађи на теглу" манифестације; Унапређење популационе политике ЈЛС Зајечар; и Трим стаза на Краљевици - "Сунчана стаза"; Систем обавештавања у реалном времену за смањивање саобраћајних несрећа на територији ЈЛС Зајечар; Старт – ап иновациони центар у Сокобањи; Подршка за будућност - Иницијатива за инклузију; Прибављање непокретности за младе брачне парове;
- израде докумената територијалног развоја, попут Израда плана детаљне регулације постројења за пречишћавање отпадних вода на територији града; ПДР привредна зона "Запад"; Израда Идејног пројекта - пута Салаш-Дубочане- М. Јасикова;
- пројекти у области културе, попут Пројекат санације и адаптације народног позоришта Тимочке крајине - Центар за културу "Зоран Радмиловић" - МетармофоЗА; Прибављање непокретности у циљу обезбеђивања адекватног простора за библиотеку;
- пројекти у области туризма, попут Унапређење туристичке инфраструктуре у Сокобањи; Михољски сусрети 2022; и,
- пољопривредни и предузетни пројекти, попут „Млади у бизнису“ (са Министарством омладине и спорта); "Фемино" - Пројекат унапређења женског иновационог предузетништва (са Кабинетом министра без портфеља задужен за иновације и технолошки развој); Повезивање урбанистичких целина Радне зоне 7 у Бољевцу.

Партиципативни приступ

Примена партиципације грађана и иницијативе локалног становништва реализована је приликом израде урбанистичких и просторних планова кроз законом обавезне јавне консултације и јавни увид на територији Урбаног подручја, а најбоље примере представљају Генерални урбанистички план града Зајечара, Генерални урбанистички план подручја Сокобања и Просторни план општине Сокобања.

Додатно, у процесу израде јавних политика, планова и пројеката активно учешће имају невладине организације и грађани у радним групама, кроз Партнерски Форум и током јавне расправе и сл., а најбоље примере представљају План развоја града Зајечара 2021 – 2027, План развоја општине Књажевац 2021 – 2027, План развоја општине Сокобања 2022-2030, Локални

план управљања отпадом на територији општине Сокобања 2022-2032, и План развоја општине Бољевац.

Примењују се партиципативне радне групе за израду стратегија, фокус групе, округли столови, предлагање пројеката и сл. Додатно се у све активности развојног планирања укључује више заинтересованих страна кроз формирање партиципативних радних група. Такође, цивилни и приватни сектор укључени су и у рад сталних скупштинских тела. За буџет ЈЛС на годишњем нивоу врше се јавне консултације, информисање грађана и учешће на јавним расправама.

Капацитети ЈЛС за управљање урбаним развојем

На територији Урбаног подручја постоји низ програма развијања капацитета за управљање урбаним развојем који су екстерно финансирани од стране међународних агенција. Запослени у јединицама ЈЛС осим у тим програмима учествују и на обукама у организацији Националне академије за јавну управу и СКГО. У Књажевцу се програми развијања капацитета спроводе кроз програме Релоф – реформа локалних јавних финансија, Савет Европе – Спровођење посебног програма стручног усавршавања и Савет Европе – Организационо и функционално унапређење локалне самоуправе – јединствено управно место. Кључни недостаци у капацитетима ЈЛС да управља урбаним развојем огледају се, пре свега, у недостатку људских кадрова.

5.4.2 Извори финансирања

Постоје различити видови финансирања урбаног развоја на територији Урбаног подручја, од националних и међународних фондова, јавно – приватних партнерстава, и приватних фондова у виду кредита инвестиционих и комерцијалних банака на подручју Републике Србије.

Главни домаћи извори финансирања урбаног развоја су сопствена средства / буџет ЈЛС, програми различитих министарстава Републике Србије, и то Министарства привреде, Министарства трговине, туризма и телекомуникација, Министарства државне управе и локалне самоуправе, Министарства омладине и спорта, Министарства заштите животне средине, Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, Министарства рударства и енергетике, Кабинета за унапређење развоја недовољно развијених подручја, као и Канцеларија за јавна улагања.

Међународни фондови се реализују кроз билатералну и мултилатералну сарадњу и донаторске програме, и то углавном кроз фондове и програме ЕУ. Треба поменути Програме прекограничне сарадње ЕУ CBC program Бугарска – Србија, и ЕУПРО и ЕУПРО+ пројекте, ГИЗ, Савет Европе, Билатерални развојни фонд Пољске и Амбасада Републике Пољске, а од билатералне и мултилатералне сарадње и донаторских програма Swiss PRO и Швајцарска агенција за развој и сарадњу (SDC), као и употребом међународних финансијских инструмената, попут KfW.

5.4.3 Транспарентност и информисање

По индексу транспарентности ЈЛС за 2021. годину Зајечар је био на 134. месту (са индексом 33 и раст на 44 у 2022. г. што је повећање од 33,3%); Књажевац је био на 29. месту (са индексом 55 и смањењем на 55 у 2022. г. што је смањење од 9,1%); Бољевац је био на 13. месту (са индексом 64 и смањењем на 55 у 2022. г. што је смањење од 14,1%); и Сокобања је била на 5. месту, а 2022. г. на 3. месту (са индексом 75 и растом на 84 у 2022. г. што је повећање од 12%).

У Књажевцу постоји систем електронске комуникације између управе и грађана у виду одлуке којом су прописане те процедуре, као и у Бољевцу, док у Сокобањи постоји посебна секција са позивима за јавну расправу на интернет презентацији ЈЛС <https://sokobanja.ls.gov.rs/archives/category/javne-rasprave> и могућност да грађани пријаве различите комуналне проблеме на сајту *Пријави проблем* http://161.97.132.206/sb_kp.

Географски информациони систем (ГИС) у управљању урбаним развојем успостављен је у Зајечару 2020. године и тек је у почетној фази коришћења. У Књажевцу постоји, али се не користи, у Бољевцу постоји ГИС за управљање пожарима, а у Сокобањи постоји урбанистичко инвестициони ГИС.

6 SWOT АНАЛИЗА И ПОТРЕБЕ

6.1 ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

предности/снаге

- Повољан положај и саобраћајна повезаност на међудржавном нивоу > тромеђа Бугарске, Румуније и Србије > најкраћа путна веза Европе ка Црноморском басену
- Повољни климатски услови и добар квалитет ваздуха (3. категорија квалитета на руралном делу Урбаног подручја)
- Очуван идентитет Урбаног подручја - богатство природним ресурсима и еколошка очуваност највећег дела подручја (очуван биодиверзитет, расположиви водни ресурси, заступљеност шума, Парк природе Стара планина - предложен за Национални парк, Предела изузетних одлика Лептерија - Сокоград и Озренске ливаде³¹, околина археолошког налазишта Ромулијана - Гамзиград, Резерват природе Ртањ, планирана за заштиту подручја планина Озрен и Девица и планине Дели Јован³² и остала заштићена подручја, Сокобања, Бованско језеро)
- Богата културна баштина (Царска палата Феликс Ромулијана на УНЕСКО листи светског наслеђа, културна добра од великог значаја - Црква св. Богородице, Манастир Горња Каменица, археолошко налазиште „Равна - Timacum Minus“, „Соко град“³³ и друга непокретна културна добра, нарочито сакралне архитектуре, као и војни бастиони из 19. века у Зајечару) и велики број културних манифестација
- Увођење дигитализације, унапређење приступачности археолошког наслеђа
- Урбана насеља са препознатљивим модернистичким наслеђем и визуелним континуитетом у односу на контекст – носиоци идентитета, под утицајем градитељских прегалаца (као што су Корбизије и Богдановић у Књажевцу и др.)
- Рурална насеља са очуваном морфологијом и традиционалном изградњом добро уклопљена у слику предела, нарочито на Старој планини
- Започет развој туристичког насеља и хотела на Ртњу и туристичка категоризација сеоских домаћинстава у ЈЛС Бољевац (30 домаћинстава)
- Међународна сарадња кроз пројекте

слабости/недостаји

- Неповољан положај у Србији > удаљеност од већих центара
- Нематеријално културно наслеђе и поједини споменици природе (нпр. Боговинска пећина) нису довољно валоризовани
- Занемаривање вредности и угрожавање градитељског наслеђа из 19. и 20. века, нарочито градске архитектуре из периода социјализма (примера брутализма у модерној архитектури)
- Неадекватна планска документација за заштићена природна добра

³¹ РПП Тимочка крајина (2011)

³² Нацрт ППРС (2021)

³³ РПП Тимочка крајина (2011), Нацрт ППРС (2021)

- Недовољна и неравномерна развијеност туристичких потенцијала (слаби и некатегорисани смештајни капацитети, недовољна валоризација руралних насеља Старе планине за развој туризма), недостатак туристичких садржаја и туристичке сигнализације, лоша умреженост и лоша инфраструктура
- Ширење насеља, узурпација пољопривредног и шумског земљишта преовлађујуће нелегалном градњом, нарушавање природе (нарочито за потребе туризма на Старој планини), неефикасан систем озакоњења нелегалне градње
- Недовољна искоришћеност и спора трансформација бивших индустријских и војних браунфилда (власник Министарство одбране)
- Инвеститорско планирање и пренамена грађевинског земљишта без аргументације у Соко Бањи, у првом реду за станоградњу (највећа после Златибора)
- Запуштање пољопривредног земљишта и депопулација руралних насеља
- Погоршање квалитета ваздуха у грејној сезони у урбаним насељима

потенцијали/могућности

- Развој одрживог туризма - културног туризма (заснованог на материјалном и нематеријалном културном наслеђу и догађајима у култури), сеоског туризма, планинског туризма (летња понуда активности у природи), бањског туризма (Гамзиградска Бања) и туризма специјалних интереса (нпр. верски туризам, коњарске туре) и туристичких дестинација са културним и природним наслеђем
- Ревитализација појединих традиционалних руралних насеља у туристичка насеља
- Регенерација браунфилда > бивши индустријски и војни комплекси (Зајечар, Књажевац, Сокобања)
- Брендирање туристичких и пољопривредних производа (нпр. крофне са џемом од трњина) и бренд места (нпр. брендирање археолошког налазишта Царске палате Феликс Ромулијана и музеја у Зајечару)
- Повезивање међуграничних општинских центара у циљу развијања туризма
- Јачање урбано-руралних веза
- Валоризација и презентација очуваних природних и културних предела, индустријског наслеђа (Белгијска пруга, фабрика Кристали др.)

претње/ризици

- Напуштени војни комплекси > без нових намена и са нерешеним власништвом
- Велики број нелегалних објеката
- Даље угрожавање природних и културних добара нелегалном и прекомерном градњом
- Неконтролисано ширење насеља и узурпација пољопривредног и шумског земљишта
- Недовољна повезаност туристичке понуде на Урбаном подручју и са туристичком понудом околних дестинација
- Боље спровођење прописа
- „Љуљање чамца у месту“ – недоследна имплементација политика развоја
- Низак ниво свести о значају културног наслеђа

потребе

- Јачање идентитета урбаног подручја - мрежа урбаних и руралних насеља, културна баштина и природни ресурси
- Урбана регенерација градске структуре и санација објеката градитељског наслеђа - из социјалистичког периода, градске архитектуре и др.
- Адекватна трансформација и реактивирање браунфилд локација
- Потреба за обновом и одржавањем мреже јавних урбаних простора
- Регулисање ширења континуално изграђеног подручја урбаних и приградских насеља и ефективније спречавање непланске изградње
- Потреба за јачањем урбано-руралних веза понуда радних места и услуга у урбаном и руралном
- Интегрисање туристичке понуде на Урбаном подручју и повезивање са понудом туристичких дестинација Доње Подунавље и Бор (нпр. путеви културе и вина, планинарске и бицикличке стазе и др.)
- Ревитализација и трансформација појединих традиционалних руралних насеља у туристичка насеља

6.2 ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНСИЦИЈА И МОБИЛНОСТ

предности/снаге

- Заступљеност шума и шумског земљишта на Урбаном подручју Зајечар, и јавних зелених површина у урбаним насељима
- Нови систем за примарну селекцију и рециклажу амбалажног отпада (Сокобања - свако домаћинство)
- Ефикасан рад инспекције на заштити уже зоне заштите водоакумулације Грлиште (ЈЛС Зајечар)
- Развијена саобраћајна мрежа
- ЈГП бесплатан и прилагођен потребама становника, приградски неисплатив због разуђености

слабости/недостаји

- Недовољно зелених површина и загађен ваздух у урбаним насељима > саобраћај и грејање зими, прекомерна изградња, депоније (Зајечар, Сокобања)
- Испуштање отпадних вода у реципијенте – реке, без пречишћавања (Тимок, Сврљишки Тимок > Бели Тимок, Моравица)
- Угроженост водоизворишта дивљом градњом, загађење из септичких јама, (Зајечар, Сокобања), ерозија земљишта > вештачка ђубрива и храна од риболоваца (Зајечар)
- Делови Урбаног подручја без воде лети (Сокобања) > велики број туриста
- Изливање фекалне канализације у кишним данима (Књажевац)
- Поплаве на подручју села Лукови и на пољопривредном земљишту око Тимока
- Деградација земљишта > јаловина, несанитарне депоније (већина сеоских насеља)
- Примарна селекција отпада мала (Књажевац - само селекција пет амбалаже) или непостојећа (Зајечар)

- Дивље депоније у близини река, насеља, у подручјима посебне намене > ризик за загађење земљишта, подземних и површинских вода, ваздуха, биљног, животињског света и здравља људи
- Несанитарне депоније Халово (Зајечар) и Луг (Књажевац)
- Пребукираност несанитарних сметлишта
- Слаба реализација и усклађивање са постојећом регулативом Халово
- Недовољно паркирања и тротоара
- Мала покривеност или недостатак бесплатним Интернетом

потенцијали/могућности

- Потенцијална гасификација скоро читаве територије Урбаног подручја
- Потенцијали за коришћење соларних електрана (Соларина и фотонапонска електрана у КО Мало Извор у Зајечару, соларни колектори у Бољевцу), прелазак градске топлане на биомасу (Зајечар)
- Увођење топлотних пумпи у оквиру ППОВ
- Обезбеђена ЕУ средства за изградњу ППОВ у Сокобањи
- Адекватна заштита од поплава на критичним деоницама водотока
- Планирана водоакмулација Боговина у склопу Тимочког регионалног система за снабдевање водом насеља
- Планиран Регионални центар за управљање комуналним отпадом Халово 2
- Увођење подстицајних мера и стимулација (дивље депоније)
- Потенцијали циркуларне економије на примерима задруга за управљање отпадом
- Ослобађање централних зона урбаних насеља од моторног саобраћаја проширење јавних пешачких и бициклических површина, развој јавног превоза и коришћење возила на алтернативни погон
- Примена управљачких механизма - јавно приватно партнерство, партиципација, приватизација услуга

претње/ризици

- Неискоришћеност потенцијала природних ресурса и обновљивих извора енергије
- Претходна студија процене биомасе за потребе преласка топлане на биомасу
- Угроженост водоизворишта нелегалном градњом, депонијама, отпадним водама, септичким и ђубришним јамама и одлагањем чврстог отпада
- Ерозија земљишта пољопривредом производњом, угроженост од поплава и клизишта
- Концепт развоја урбаних садржаја који погодује већој употреби путничких аутомобила
- Казнена политика неадекватна, слаб потенцијал
- Неусаглашеност закона
- ЈПП може да буде неповољно за ЈЛС (искуства са пројектом енергетске ефикасности у ЈЛС Бољевац)
- Непоштовање прописа и планова, недостатак финансија

потребе

- Успостављање одрживе енергетике (применом мера енергетске ефикасности, коришћењем обновљивих извора енергије, и применом норми за заштиту животне средине и смањењем штетних утицаја климатских промена)³⁴
- Потребно повећавање капацитета за дистрибуцију струје (Сокобања) и за реконструкцију дистрибутивне мреже (Бољевац)
- Реконструкција и аутоматизација система водоснабдевања (Бољевац)
- Изградња водовода и ППОВ у Књажевцу у руралним подручјима
- Потребна изградња канализационе мреже у насељу (Бољевац: Ртањ и Боговина)
- Потреба за изградњом (Зајечар и Књажевац) и реконструкцијом (Сокобања, Ртањ) система и постројења за пречишћавање отпадних вода
- Уклањање дивљих депонија
- Усаглашавање рада ЈГП са потребама становника и туриста током школских распуста и викендима (смањен капацитет Сокобања)
- Реконструкција / санација саобраћајне мреже, потребна обилазница (Зајечар)
- Потреба за сталним и повременим пешачким зонама, бициклическим стазама, паркирањем (улично паркирање, јавни паркинг простори) у урбаним и бањским насељима и изградњом тротоара у већини насеља

6.3 ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА

предности/снаге

- Разнородна индустрија
- Сектор микро, малих и средњих предузећа (ММСП)
- Подршка омладинском и женском предузетништву
- Слободна царинска зона Књажевац
- Постојање институција за подршку развоју и бизнису (Тимочки клуб, Ресурс центар Бор, КЛЕР, Регионална привредна комора, РАРИС) и укљученост НВО сектора у имплементацији пројеката
- Бесплатан приградски превоз
- Сајам лековитог биља

слабости/недостаци

- Недостатак квалификоване радне снаге
- Мала покретљивост радне снаге
- Јефтина радна снага
- Неусклађеност образовања са потребама привреде
- Инкубатор центри нису активни (Бор и Мајданпек још увек функционишу)
- Смањена улога удружења предузетника (осим Бољевца)
- Негативна промоција образовања младих

---

³⁴ Стратегији развоја енергетике Републике Србије до 2025. године са пројекцијама до 2030

потенцијали/могућности

- Добри природни потенцијали за развој туризма
- Развој органске производње хране, с обзиром на природне предуслове за овај вид пољопривреде
- Креативна индустрија, филмска индустрија
- Обједињени подаци о инвестиционим компанијама, браунфилдима и гринфилдима
- Дуално образовање
- Развој зелене економије и подршка старт ап
- Погранична сарадња и ЕУ пројекти
- Научно технолошки парк Бор

претње/ризици

- Пад броја привредних друштава
- Миграције радно способног становништва
- Државно власништво браунфилд локација
- Недостатак научних и истраживачких институција, веза са привредом, иновације
- Неразвијено неформално образовање
- Тешко прихватање концепта целоживотног учења

потребе

- Усклађивање образовних програма и потреба тржишта за квалификованом радном снагом (потребе за доквалификацијом и преквалификацијом)
- Повезивање науке, привреде и друштва ради подстицања иновација³⁵
- Подршка производњи хране (одржива пољопривреда и производња хране са додатом вредношћу) и креативним индустријама (креативна дигитална аудио-визуелна продукција, укључујући брендирање и пласман³⁶
- Зелена и циркуларна економија у циљу доприноса заштити животне средине и минимизирању количине произведеног отпада (туризам, обновљиви извори енергије)³⁷
- Потреба за категоризацијом туристичких места (насеље Ртањ)

6.4 ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ

предности/снаге

- Постојање свести и спремност на континуирано усавршавање свих актера социјалне заштите у јавном и цивилном сектору
- Постојање ПЦР лабораторије (Завод за јавно здравље Тимок за Зајечарски и Борски округ)
- Бесплатна подршка породицама

³⁵ Стратегије научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2016. до 2020. године – „Истраживање за иновације”

³⁶ Стратегија паметне специјализације РС. https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2021/12/Strategija-pametne-specijalizacije_SR_WEB.pdf

³⁷ Зелена агенда за Западни Балкан, 2020 https://api.pks.rs/storage/assets/Zelena%20agenda%20za%20Zapadni%20Balkan_info.pdf

- Инфраструктурни и организациони капацитети за спортске активности (пример развоја коњичког спорта)
- Институције културе локалног и регионалног значаја са постојећом инфраструктуром и садржајима

слабости/недостаџи

- Недостатак капацитета за збрињавање старијих лица на Урбаном подручју
- Низак ниво доступности и недостатак капацитета услуга примарне заштите у руралним подручјима (90% неусловних амбуланти)
- Одлазак лекара
- Недовољни капацитети за теренски рад социјалних и медицинских служби
- Лиценцирање пружалаца социјалних услуга
- Непостојање евиденције о стамбеним просторима и тренд изградње стамбених објеката за потребе развоја туризма, не за социјално становање
- Недостатак високообразовних установа - високих школа и факултета
- Низак ниво спровођења политика, недовољно јачање управљачких капацитета

потенцијали/могућности

- Укључивање приватног сектора као пружаоца услуга из области социјалне заштите (Књажевац)
- Успостављање боље сарадње институција и установа између локалних самоуправа ради размене искустава и знања
- Велики број установа културе
- Мониторинг параметара животне средине и здравља становништва од стране општина, важан ПЦР центар
- Укључивање приватног и цивилног сектора као пружаоца услуга социјалне заштите
- Иновативни приступи – задруге

претње/ризици

- Пад броја становника (18% за задњих 11 година)
- Неповољна демографска структура (29% преко 65 год, 14% до 17 година)
- Неинформисаност грађана о расположивим правима у области социјалне заштите
- Непостојање система праћења ефеката и резултата пројеката у области социјалне политике и стихијска реализација пројеката
- Недовољна подршка цивилном и приватном сектору у лиценцирању услуга
- Недостатак стручног кадра у области туризма и угоститељства
- Недовољна едукација свих актера у области туризма
- Неусклађеност закона (пружаоци услуга) о образовању и социјалним услугама

потребе

- Развијање мера за подршку запошљавању (ЛАП, локални програми и пројекти)
- Успостављање научно наставне сарадње - високо образовање (нпр. постојеће у Бољевцу и нове научне базе државних факултета у Зајечару)

- Успостављање услуга у области социјалне инфраструктуре: Саветовалишта за младе, Прихватилиште до 30 дана за особе које су у стању социјалне потребе, Дневни боравак за особе за сметњама у развоју и Породично саветовалиште (Сокобања); Проширење Службе за пружање услуге помоћ у кући за одрасла и старија лица, посебно на селу и поновно успостављање Саветовалишта за брак и породицу и Саветовалишта за жртве насиља, Дома за стара лица (Зајечар); Дневни боравак за старе и дом за ученике (Бољевац); Изградња вртића; Потребне за геронто-домаћицама, кућно лечење, санитет
- Реконструкција установа здравствене инфраструктуре (Сокобања) и енергетске санације (Зајечар)
- Формирање културног центра (Сокобања), за новим објектом „Градске галерије“ и додатним депоом за складиштење уметничких предмета, и затвореног музеја (Зајечар)
- Недостатак спортских објеката (Бољевац) и изградња спортских садржаја (Сокобања)

6.5 УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

предности/снаге

- Управљање на више нивоа > међународни, национални и регионални актери кроз различите програме и пројекте
- Различити међународни и домаћи видови финансирања урбаног развоја
- Учешће у ЕУ финансираним пројектима (Дунавска стратегија, Визиторски центар Ромулијана 5 милиона евра)
- Заједнички пројекти са институцијама у окружењу (Национални парк Ђердап)
- РАРИС, Канцеларије за локални економски развој, Локална акциона група (ЛАГ) Ртањ
- Задруге, мреже у повоју, туристичке организације
- Сарадња општина на имплементацији Регионалног плана управљања отпадом
- Регионални туристички производ - дигитална платформа дигитална промоција - туризам, културно наслеђе, *Visit East Serbia*
- Развијен систем електронске комуникације између управе и грађана (web пријава комуналних проблема, Сокобања)
- Укључивање грађана у усвајање буџета ХЕЛВЕТАС (Књажевац)
- Велика транспарентност локалне самоуправе за 2022. годину (Сокобања на 3. месту, Бољевац на 35. Књажевац на 56. и Зајечар на 93. месту)
- Употреба ГИСа у управљању урбаним развојем (урбанистичко инвестициони, Сокобања, управљање пожарима, Бољевац)

слабости/недостаји

- Слаба међуопштинска сарадња у функцији развоја туризма и шире туристичке дестинације
- Формална партиципација грађана кроз законом обавезне јавне консултације и јавни увид
- Недостатак људских кадрова у капацитетима ЈЛС да управља урбаним развојем
- Слаба (Зајечар) или никаква (Књажевац) употреба ГИСа у управљању урбаним развојем
- Недостатак капацитета за примену ГИС-а
- Неразумљива администрација, компликоване процедуре

потенцијали/могућности

- Међународни и национални програми и пројекти за изградњу и подизање капацитета управљања
- Умрежавање и партнерства са актерима на међународним пројектима
- Јавно-приватна партнерства у разним областима > инфраструктура, брендирање места, одржива мобилност и ЈГП, развој одрживог туризма
- Јачање сарадње ЈЛС у оквиру Урбаног подручја за заједничку бригу о животној средини, реализацији регионалних депонија, и другим пројектима
- Јачање транспарентности у доношењу одлука у управљању урбаним развојем
- Реализација планираног

претње/ризици

- Централизован систем управљања развојем
- Недовољна институционална оспособљеност за решавање кључних проблема,
- Споро реформисање управе за процесе управљања са више актера
- Низак ниво партиципације грађана у процесу урбаног развоја
- Одлазак младих, високо образованих у веће градове
- Удаљавање од приближавања ЕУ и економска криза изазвана ратом у Украјини > смањен број ЕУ пројеката и додатних извора финансирања

потребе

- Подизање капацитета за интегрално и одрживо управљање урбаним/територијалним развојем
- Обезбеђивање финансирања развоја Урбаног подручја из различитих извора – локалних, националних, међународних, и примена различитих управљачких инструмената
- Боље коришћење потенцијала интерсекторске, интеринституционалне, међуопштинске и међудржавне сарадње, сарадње на више нивоа управљања, и трансдисциплинарне сарадње са научним и истраживачким институцијама
- Суштинска партиципација грађана и заинтересованих страна у процесу планирању изван формалних облика за квалитетно управљање развојем
- Већа употреба ИКТ алата и е-услуга
- Интензивнија примена ГИСа

7 ВИЗИЈА, ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

7.1 ВИЗИЈА

ЖИВИМ У СВОМ ГРАДУ, РУЧАМ У КЊАЖЕВЦУ, КУПАМ СЕ У СОКО БАЊИ, СПАВАМ НА РТЊУ, И УЈУТРО СЕ ВРАЋАМ НА ПОСАО У ЗАЈЕЧАР

Урбано подручје Зајечара је чврсто повезана и добро организована мултикултурална средина са јасним идентитетом и јединственим развојним циљем. Центар производње здраве хране, креативних индустрија, спортског, бањског и културног туризма. Лако доступно, добро умрежено и повезано. Зајечар је активно подручје, окренуто људима, природи и традицији, у оквиру кога се градови међусобно помажу, сарађују и деле обавезе и одговорности. Центар друштвеног благостања са високим нивоом социјалних и здравствених услуга, атрактивним јавним просторима и квалитетним системом образовања.

7.2 ТЕМАТСКИ ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

Полазни оквир за формулисање циљева, специфичних циљева и мера стратегије урбаног подручја (СУП) представља нова легислатива Европске комисије, која утврђује заједничке показатеље остварења и резултата за Европски фонд за регионална улагања (Улагања у радна места и раст и Interreg) и Европски кохезиони фонд³⁸ (ЕК, 2021). Циљеви нове Кохезионе политике ЕУ за период 2021-2027 су: 1) Конкурентнија и паметнија Европа промовисањем иновативне и паметне економске трансформације и ИКТ регионалне интеграције; 2) Зеленија, отпорнија Европа са ниском емисијом угљеника, која прелази на економију са нултом нето емисијом угљеника промовишући прелазак на чисту и праведну енергију, зелених и плавих инвестиција, циркуларне економије, прилагођавање и ублажавање климатских промена, управљања ризиком и његове превенције, те одрживе урбане мобилности; 3) Повезанија Европа јачањем мобилности; 4) Инклузивнија Европа са истакнутом социјалном компонентом применом ЕУ стуба социјалних права, и 5) Европа ближа грађанима подстицањем одрживог и интегралног развоја свих врста подручја и локалних иницијатива.

Национални оквир за СУП чине јавне политике, које се припремају и усвајају у процесу интеграције Србије у ЕУ. Наведене су хронолошки полазећи од најновијих, и то: Нацрт Закона о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023³⁹; Нацрт Закона о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023⁴⁰; Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године⁴¹; Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године⁴² ("Сл. гласник РС", бр. 12/2022); Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт⁴³;

³⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>

³⁹ <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezionom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>

⁴⁰ <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezionom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>

⁴¹ <https://www.ekologija.gov.rs/saopštenja/vesti/vlada-republike-srbije-usvojila-strategiju-niskougljenicnog-razvoja-do-2030-godine>

⁴² <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/1>

⁴³ <https://www.ekologija.gov.rs/informacije-od-javnog-znacaia/javne-rasprave/javni-poziv-za-ucescje-javnosti-u-procesu-konsultacija-u-vezi-sa-izradom-programa-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-sa-akcionim-planom-0>

Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт⁴⁴; Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, Нацрт⁴⁵; Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. године⁴⁶; Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године⁴⁷ („Сл. гласник РС“, бр. 86/2021); Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања“⁴⁸ („Сл. гласник РС“, бр. 10/2021); Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године⁴⁹ („Сл. гласник РС“, бр. 35/2020); Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године⁵⁰ („Сл. гласник РС“, бр. 18/2021, 36/2021); Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године⁵¹ („Сл. гласник РС“, бр. 107/2021); Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године⁵² („Сл. гласник РС“, бр. 21/2020); Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије са Акционим планом, Нацрт⁵³; Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године⁵⁴ („Сл. гласник РС“, бр. 47/2019); Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године⁵⁵ („Сл. гласник РС“, бр. 96/2019); Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029. Предлог⁵⁶; Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године⁵⁷ („Сл. гласник РС“, бр. 61/2018.); Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године⁵⁸ („Сл. гласник РС“, бр. 98/2016); Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године⁵⁹ („Сл. гласник РС“, број 85/2014); Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године⁶⁰ („Сл. гласник РС“, број 35/15).

Усклађивањем циљева и мера из ЕУ и националних политика формулисан је оквир за одрживи и интегрални територијални развој урбаних подручја, који чине следећи циљеви:

- 1) Јачање урбаног идентитета и обнова урбаног подручја подстицањем одрживог и интегралног развоја;
- 2) Промовисање преласка на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, прилагођавања и ублажавања климатских промена, превенције и управљања ризицима, и одрживе урбане мобилности;

⁴⁴ <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>

⁴⁵ <https://www.mos.gov.rs/storage/2022/02/nacrt-strategije-za-mlade-za-period-od-2022-do-2030-godine.pdf>

⁴⁶ <https://www.mre.gov.rs/dokumenta/strateska-dokumenta/integrisani-nacionalni-energetski-i-klimatski-plan-republike-srbije-za-period-2021-do-2030-sa-vizijom-do-2050-godine>

⁴⁷ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/86/1/reg>

⁴⁸ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

⁴⁹ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/35/1/reg>

⁵⁰ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/ispravka/2021/36/1>

⁵¹ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/63/1/reg>

⁵² <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

⁵³ <https://www.srbija.gov.rs/>

⁵⁴ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>

⁵⁵ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/96/1/reg>

⁵⁶ <https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/3993/strategija-razvoja-kulture-od-2020--do-2029-godine.pdf>

⁵⁷ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2018/61/1/reg>

⁵⁸ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2016/98/1>

⁵⁹ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2014/85/1>

⁶⁰ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/35/1/reg>

- 3) Промовисање иновативне и паметне економске трансформације, циркуларне и нискоугљеничне економије и ИКТ интеграција;
- 4) Унапређење друштвеног благостања, и
- 5) Унапређење управљања урбаним развојем.

"Локализовање" циљева, специфичних циљева и мера је за сваку територију проверавано и прилагођавано локалном контексту. Одвијало се кроз радионице са локалним актерима – члановима радних група и савета стратегија, као и на јавним форумима са грађанима. Након циклуса провере на појединачним стратегијама, спроведена је следећа итерација где су сублимирани предлози и сагледане специфичности локалних територија, проблема, потреба, предлога пројеката, и где је извршена финална корекција специфичних циљева и мера. У наредном тексту је дат приказ циљева, специфичних циљева и мера за урбано подручје.

Табела 1: Тематски циљеве, специфични циљеве и мере

Објашњење коришћених скраћеница: Ц – ЦИЉ, СЦ – специфични циљ, М – мера

Ц 1. Јачање урбаног идентитета и обнова урбаног подручја подстицањем одрживог и интегралног развоја
СЦ 1.1 Унапређен и уједначен квалитет уређености и приступачности урбаног подручја
М 1.1.1 Развој, обнова и регенерација недовољно искоришћених објеката, зона и целина (неискоришћени и неопремљени објекти, нерешени имовинско-правни односи) укључујући и ревитализацију браунфилд локација
М 1.1.2 Урбана регенерација делова насеља који су изложени девастационим процесима, укључујући и последице климатских промена (плављење, топлотна острва и др)
М 1.1.3 Успостављање мера за унапређење управљања, одржавања и подизања културе становања у стамбеним заједницама (вишестамбеним зградама)
М 1.1.4 Унапређење безбедности у урбаним насељима
М 1.1.5 Уређење, очување и повезивање јавних простора (површина и објеката) у складу са концептом приступачности
М 1.1.6 Поддршка урбаном дизајну (објеката и партера) централне зоне у урбаним насељима
СЦ 1.2 Подстицање заштите културног и градитељског наслеђа
М 1.2.1 Идентификација културног материјалног и нематеријалног наслеђа
М 1.2.2 Активна заштита културног наслеђа и препоруке за карактер и интензитет прихватљивих активности у планирању урбаног развоја
М 1.2.3 Обнова и заштита објеката и целина градитељског и урбаног наслеђа које нису заштићена културна добра (традиционални типови, вернакуларна архитектура, индустријски објекти, архитектура и урбанизам пре и после II светског рата, итд)
М 1.2.4 Очување диверзитета културног предела
М 1.2.5 Обједињена презентација и промоција културног и градитељског наслеђа урбаног подручја на интернационалном и националном нивоу (сигнализација, веб презентација и сл.)
СЦ 1.3 Подстицање развоја одрживог туризма и обједињене туристичке понуде
М 1.3.1 Идентификација и валоризација постојећих туристичких ресурса и садржаја
М 1.3.2 Диверзификација туристичке понуде заснована на идентитету урбаног подручја уз одрживо коришћење природних и културних добара, њихову ефикаснију и свеобухватнију заштиту, и ублажавање негативних утицаја туризма

М 1.3.3 Брендирање урбаног подручја повезивањем културне и туристичке понуде
СЦ 1.4 Подстицање интегралног и одрживог приступа у санацији нелегалне изградње и њено спречавање
М 1.4.1 Контролисање ширења грађевинског земљишта на рачун пољопривредног, шумског и водног земљишта
М 1.4.2 Санација и обнова постојећих подстандардних или неуређених стамбених насеља и целина кроз њихово инфраструктурно опремање, изградњу објеката јавних намена и унапређење квалитета јавних простора
М 1.4.3 Уклањање нелегалних објеката у зонама под режимима заштите (санитарна заштита изворишта воде за пиће, плавна подручја, водно земљиште, заштићена културна и природна добра,...)
СЦ 1.5 Јачање и унапређење управљања урбано-руралним везама
М 1.5.1 Развој услуга јавних служби, саобраћајне и техничке инфраструктуре, приградског јавног превоза (аутобуског и железничког) и комуналних делатности на целокупном Урбаном подручју
М 1.5.2 Пројекти идентификације и програми мониторинга екосистемских услуга које рурална подручја пружају урбаним насељима
М 1.5.3 Обнова недовољно искоришћених објеката (у различитим облицима својине) у руралним подручјима и њихова пренамена у музеје (Илино село, Бољевац), објекте туризма, амбуланте, становање, спорт и забава (Вражогрнац), и др.

Ц 2. Промовисање преласка на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, прилагођавања и ублажавања климатских промена, превенције и управљања ризицима, и одрживе урбане мобилности
СЦ 2.1 Унапређење енергетске ефикасности и смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште
М 2.1.1 Успостављање одрживе енергетике (применом мера енергетске ефикасности, коришћењем обновљивих извора енергије и применом норми и иновативних материјала за заштиту животне средине и смањење штетних утицаја на климу)
СЦ 2.2 Подстицање коришћења обновљивих извора енергије
М 2.2.1 Интеграција коришћења обновљивих извора енергије (електричне и топлотне енергије)
М 2.2.2 Едукативне и информативне кампање
СЦ 2.3 Развој паметних енергетских система, мрежа и складиштења
М 2.3.1 Паметне мреже, напредни системи за складиштење и дистрибуцију енергије, праћење енергетске ефикасности, развој паметних градова, енергетски ефикасна расвета, одржива производња биомасе и др.
СЦ 2.4 Прилагођавање климатским променама и спречавања ризика од катастрофа, јачање резилијентности на климатске промене, узимајући у обзир приступ заснован на екосистемима
М 2.4.1 Нови или побољшани системи за праћење ризика, приправност, упозоравање и одговор на њих у случају природних катастрофа, као и у случају природних ризика
М 2.4.2 Мере заштите од природних катастрофа повезаних са климатским променама (осим поплава и шумских пожара)
М 2.4.3 Заштита од поплава спољним водама (реке и језера)
М 2.4.4 Новоизграђена или побољшана заштита од клизишта и одрона
М 2.4.5 Изграђена или побољшана зелена инфраструктура за прилагођавање климатским

променама
М 2.4.6 Мере заштите од шумских пожара
СЦ 2.5 Обезбеђење једнаког приступа санитацији и снабдевању водом и унапређење одрживог управљања водама
М 2.5.1 Нови или унапређени системи за побољшање квалитета воде за пиће која се испоручује потрошачима у јавним водоводним системима
М 2.5.2 Нови или побољшани јавни дистрибутивни водоводни системи
М 2.5.3 Нови или побољшани јавни канализациони системи за прикупљање отпадних вода
М 2.5.4 Нови или побољшани капацитети за пречишћавање отпадних вода и обраде канализационих муљева
М 2.5.5 Нови или побољшани системи за заштиту од плављења кишним водама, укључујући системе за коришћење кишнице
СЦ 2.6 Унапређење управљања отпадом
М 2.6.1 Унапређење система управљања комуналним отпадом у складу са Законом
М 2.6.2 Успостављање система управљања опасним отпадом у складу са Законом
М 2.6.3 Успостављање система управљања опасним отпадом у складу са Законом
М 2.6.4 Примарна селекција отпада и подршка мерама подстицаја за домаћинства и привреду на урбаном подручју
СЦ 2.7 Јачање заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, и смањење свих облика загађења
М 2.7.1 Зелена и плава инфраструктура
М 2.7.2 Идентификација подручја у оквиру припреме за НАТУРА 2000 мреже обухваћена мерама заштите и обнове
М 2.7.3 Обновљено земљиште (за зелене површине, стамбену подршку, економске или друге сврхе)
М 2.7.4 Подручја обухваћено постављањем система за праћење квалитета ваздуха
М 2.7.5 Подручја обухваћена заштитом од великих хемијских удеса и ограничавањем последица тих удеса по здравље људи и животну средину кроз контролу Севесо постројења/комплекса
СЦ 2.8 Промовисање одрживе мултимодалне урбане мобилности
М 2.8.1 Развој и унапређење међуградског јавног саобраћаја
М 2.8.2 Еколошки прихватљива возила за колективни јавни превоз
М 2.8.3 Развој и повезивање инфраструктуре намењене бицикличком саобраћају
М 2.8.4 Инфраструктура за снабдевање алтернативним горивима
М 2.8.5 Нови или модернизовани дигитализовани систем градског превоза
М 2.8.8 Унапређење система паркирања дељења аутомобила (car-sharing)
М 2.8.9 Успостављање инфраструктуре за систем паркирај-и-вози-се-јавним-превозом (park and ride)
СЦ 2.9 Развој паметне, сигурне, одрживе и интермодалне саобраћајне мреже од међународног и националног значаја која је отпорна на климатске промене
М 2.9.1 Укључивање процене утицаја на становништво у техничку и планску документацију
М 2.9.2 Усклађивање докумената просторног и урбанистичког планирања на нивоу ЈЛС и урбаног подручја са развојем саобраћајне мреже међународног и националног значаја
СЦ 2.10 Развој и јачање одрживе, паметне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности која је отпорна на климатске промене, укључујући бољи приступ саобраћајној

мрежи од међународног и националног значаја и прекограничној мобилности
М 2.10.1 Унапређење путне мреже и друмског саобраћаја
М 2.10.2 Унапређење система управљања друмским саобраћајем
М 2.10.3 Унапређење железничке мреже и железничког саобраћаја
М 2.10.4 Нове и модернизоване интермодалне везе
М 2.10.5 Измештање теретног и путног друмског и железничког саобраћаја изван урбаних насеља

Ц 3. Промовисање иновативне и паметне економске трансформације, циркуларне и нискоугљеничне економије и ИКТ интеграција
СЦ 3.1 Развој и јачање истраживачких и иновационих капацитета и примена напредних технологија
М 3.1.1 Подршка предузећима и стварање радних места, јачању иновационих капацитета и примени напредних технологија у микро, малим, средњим и великим предузећима
М 3.1.2 Подршка истраживачима и научноистраживачким организацијама које учествују у заједничким истраживачким пројектима и који имају примену у привреди и јавном сектору
М 3.1.3 Увећање броја и подршка предузећима која сарађују са научноистраживачким организацијама
М 3.1.4 Подстицање међурегионалних улагања за иновације
М 3.1.5 Развој и јачање мреже за промоцију и развој старт ап иновационог екосистема и технолошког предузетништва
М 3.1.6 Јачање организација за подршку пословању у развоју иновационог и технолошког предузетништва
М 3.1.7 Подршка развоју предузетништва младих
СЦ 3.2 Коришћење предности дигитализације за грађане, предузећа, истраживачке институције и органе јавне управе
М 3.2.1 Унапређење дигиталних знања и вештина грађана, подизање капацитета запослених у јавном и приватном сектору за коришћење нових технологија и унапређење дигиталне инфраструктуре у образовним установама
М 3.2.2 Дигитализација услуга и пословања у јавном и приватном сектору
М 3.2.3 Унапређење информационе безбедности грађана, јавне управе и привреде
СЦ 3.3 Јачање одрживог раста и конкурентности МСП-ова и отварање радних места
М 3.3.1 Унапређено пословање и развој МСП, унапређена пословна инфраструктура, јачање иновативности и стимулација пословног удруживања и креирања ланаца вредности
СЦ 3.4. Развој компетенција за паметну специјализацију 4С, индустријску транзицију и предузетништво, у оквиру четвороструке спирале иновација (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор - институционални учесници)
М 3.4.1 Развијање компетенција МСП и институционалних учесника оријентисано ка иновативности и предузетништву
М 3.4.2 Учешће МСП и институционалних учесника у компетитивним позивима
М 3.4.3 Повезивање на платформу за промоцију услуга, технологија и производа у областима дигиталне, иновативне и креативне делатности
СЦ 3.5 Јачање дигиталне повезаности
М 3.5.1 Обезбеђење широкопојасног приступа високог капацитета преноса података

СЦ 3.6 Подстицање и промовисање прелаза на циркуларну и ресурсно ефикасну економију
М 3.6.1 Едукација привредних субјеката и повезивање са осталим актерима у процесу транзиције ка циркуларној економији
М 3.6.2 Подршка креирању регулаторних тела која подстичу транзицију ка циркуларној економији
М 3.6.3 Финансијска подршка и подстицање инвестиција и решења циркуларне економије
СЦ 3.7 Подстицање и промовисање прелаза на економију са нултом нето стопом емисије угљеника
3.7.1 Подстицање инвестиција у решења нискоугљеничне економије као генераторе раста, ефикасније употребе материјалних ресурса и енергетске ефикасности

Ц 4. Унапређење друштвеног благостања
СЦ 4.1 Унапређење делотворности и инклузивности тржишта рада и приступа квалитетном запошљавању и достојанственом раду и подстицање социјалног предузетништва
М 4.1.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга запошљавања и подстицања социјалног предузетништва
М 4.1.2 Успостављање система подршке теже запошљивим категоријама становништва
СЦ 4.2 Развој социјалне инфраструктуре и услуга и подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација
М 4.2.1 Интегрисано деловање за особе угрожене безбедности
М 4.2.2 Подршка изградњи и функционисању старачких домова
М 4.2.3 Проналажење одрживог решења за континуирано финансирање геронто домаћица у складу са стварним потребама становништва (формирање сервиса)
М 4.2.4 Развој услуга саветовалишта (за младе и сл.) различитих подршки (за самохране мајке и др.)
М 4.2.5 Едукација у области инклузије
М 4.2.6 Јачање актера у локалној заједници за пружање социјалних услуга
СЦ 4.3 Промовисање социјално-економске инклузије маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају, укључујући особе са посебним потребама, путем интегрисаног деловања које обухвата становање и социјалне услуге
М 4.3.1 Повећање обима, квалитета и разноврсности стамбених решења за кориснике стамбене подршке кроз изградњу и друге начине прибављања нових стамбених јединица у јавној својини намењених за издавање у повољан закуп, као и развојем алтернативних стамбених решења
М 4.3.2 Подршка изградњи социјалних станова на Урбаном подручју
СЦ 4.4 Побољшање једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама образовања
М 4.4.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга бриге о деци предшколског, основног и средњошколског образовања
М 4.4.2 Успостављање континуалне и свеобухватне подршке деци у инклузивном програму и њиховим породицама
М 4.4.3 Едукација о ненасилној комуникацији за родитеље и кадар предшколских и школских установа
М 4.4.4 Јачање и промоција дуалног образовања
М 4.4.5 Развијање програма неформалног образовања
М 4.4.6 Развој високошколског образовања

СЦ 4.5 Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравственог система
М 4.5.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга здравствене и социјалне заштите (успостављање услуге outreach радника)
М 4.5.2 Санација, обнова и изградња сеоских амбуланти
М 4.5.3 Формирање мобилних медицинских тимова за пружање здравствених услуга у руралним срединама
СЦ 4.6 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, програмима и објектима културе
М 4.6.1 Развој нових или модернизовање постојећих програма и објеката
М 4.6.2 Успостављање континуиране сарадње установа културе и размене културних садржаја на урбаном подручју
СЦ 4.7 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, садржајима и објектима спорта и рекреације
М 4.7.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга и објеката
СЦ 4.8 Стварање подстицаног окружења за иницијативе и активности младих
М 4.8.1 Осмишљавање и организовање понуде програма и садржаја за квалитетно коришћење слободног времена младих
М 4.8.2 Развој модела „Клуб за младе“
М 4.8.3 Подстицање младих за волонтизам у различитим областима

Ц 5. Унапређење управљања урбаним/територијалним развојем
СЦ 5.1 Подстицање управљања развојем на више нивоа - локални, национални, међунационални, ЕУ и др.
М 5.1.1 Успостављање и јачање административних капацитета за послове управљања развојем на локалном и вишим нивоима
М 5.1.2 Јачање јавног дијалога, ефективнија примена мрежа, партнерстава, програма и пројеката управљања урбаним развојем на више нивоа ради унапређења квалитета рада и увођења иновација у складу са принципима доброг управљања и стандардима отворене управе
М 5.1.3 Јачање принципа обавезности у доношењу и спровођењу узајамно усклађених садржаја планских докумената
М 5.1.4 Управљање и јачање принципа обавезног садржаја у планским документима
СЦ 5.2 Подстицање приступа са више актера - привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор
М 5.2.1 Примена оквира четвороструке и петоструке спирале иновација у оквиру економије знања (Quadruple and quintuple Helix Model of innovation)
СЦ 5.3 Подстицање партиципативног приступа и иницијатива вођених заједницом уз укључивање локалних актера
М 5.3.1 Подизање свести грађана и стејкхолдера о њиховом праву укључивања у процес доношења одлука о урбаном развоју кроз информисање, консултације и активно учешће
М 5.3.2 Усмеравање учешћа ка јачању друштвене одговорности и уравнотежавању јавних и приватних интереса у процесима доношења одлука
М 5.3.3 Унапређење процедура учешћа грађана и укључивања стејкхолдера у процесима

доношења одлука у складу са Указом о проглашењу Закона о потврђивању Додатног протокола Европској повељи о локалној самоуправи о праву да се учествује у пословима локалних власти ⁶¹ и стандардима отворене управе
СЦ 5.4 Подстицање мешања (<i>blending</i>) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних)
М 5.4.1 Подршка коришћењу различитих извора финансирања приоритетних подручја интервенције стратегије урбаног подручја
М 5.4.2 Примена инструмената Кохезионе политике ЕУ и др. - територијално интегрисаног инвестирања (<i>ITI – Integrated Territorial Investment</i>), одрживог урбаног развоја (<i>SUD – Sustainable Urban Development</i>), локалног развоја којим управља ЈЛС (<i>CLLD – Community Led Local Development</i>)
СЦ 5.5 Јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја
М 5.5.1 Развој и примена модела дигиталног описмењавања намењена специфичним групама за унапређење коришћења информационих система за потребе управљања развојем
М 5.5.2 Развој информационих и комуникационих система за потребе управљања развојем територије (мониторинг и евалуација спровођења стратегије урбаног подручја)
М 5.5.3 Успостављање регистара (регистри/евиденција јавне својине и јавних добара, браунфилд локација, недовољно искоришћених локација и објеката, мапирање нелегалне изградње, мониторинг саобраћаја, водoprивредне инфраструктуре, управљања ризицима и др.)
М 5.5.4 Отварање података од јавног интереса од значаја за локалне заједнице у складу са стандардима отворене управе

⁶¹ Службени гласник РС - Међународни уговори, број 8/2018-1

8 ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

8.1 СТРАТЕШКИ ПРИСТУП И ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА

Централне зоне градова и урбана подручја с различитим степеном урбанизације, у мрежи сеоских насеља и подручја екстензивне пољопривредне производње и природних предела, захтевају појачане капацитете за спровођење политика развоја. Свеобухватни контекст, који је оквир за овај услов, може се рашчланити на неколико кључних аспеката. Прво, различити локални контексти и услови изразито отежавају формулисање јединственог приступа за креирање политика у овим урбаним подручјима⁶². Ова подручја поседују јединствени територијални капитал, па то захтева различите стратегије за конципирање потенцијалних праваца одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја.

Друго, ова подручја су претежно под утицајем националних, па чак и наднационалних политика које су првенствено секторски организоване. И разумевање њихове социо-економске и просторне динамике и прилагођене политике често су ограничени на њихове главне предности или само секторска питања: субвенције за иницијативе индустријског реструктурисања, подстицање инвестиција, очување природних ресурса и културног наслеђа и др⁶³. Дугорочно, овакав приступ може неговати постојеће стање и ометати флексибилност у спровођењу иновативних политика.

На крају, покрет који се залаже за већу осетљивост према овом разноликом спектру урбаних подручја појавио се у последњих неколико деценија и подстакао је истраживања усмерена на регионе који заостају у развоју и процесе просторне маргинализације. Резултат је неколико покушаја да се формулишу препоруке за алтернативне политике. Ова промена је довела до појачаног нагласка на просторној комплексности и примени приступа прилагођеног усмеравању националних и међународних (нпр. ЕУ) ресурса ка различитим карактеристикама сваког места.

Као одговор на критике занемаривања просторног аспекта унутар територијалних политика појавила се нова оријентација. Приступ заснован на месту (енг. *place-based approach*) подржава развој специфичних локација, прилагођавајући интервенције и инвестиције јединственим просторним контекстима с намером да се ослободи њихов недовољно искоришћени потенцијал. Овај приступ је убрзао значајну транзицију ка стратешки оријентисаном ставу, с додатним нагласком на партиципативним процесима и екстензивном ангажовању различитих актера. Приступ је заснован на јасном разумевању различитих контекста, њихових рањивости или њиховим јединственим сложеностима, и подразумева свеобухватнију стратешку оријентацију у обликовању политика развоја. У том смислу, важне су две димензије: значај географског контекста и кључна улога знања актера у креирању просторних иницијатива.

---

⁶² Занимљиво је да велики градови имају тенденцију да прикупљају прилике и изазове који су блискији међусобно него са окружењем. То се огледа у сличностима између међународно пропагираних урбаних политика и ширења најбољих пракси кроз академске и политичке мреже. За разлику од тога, низ природних, географских, социо-културних и економских околности, уз функционалне односе и локалне административне компетенције, осликавају урбана подручја с ниским степеном урбанизације као калеидоскоп карактеристичних места и ситуација

⁶³ Иако су ово неопходни стубови подршке, овај оперативни оквир не пружа доследне визије способне да се суоче са савременим изазовима и супротставе преовлађујућим трендовима неразвијености који су утицали на Европу током последњих деценија. Штавише, секторска расподела средстава обично се одвија кроз успостављене механизме субвенција, које могу подстаћи реципрочну динамику за изборну подршку актуелних локалних елита.

Прво, планирање урбаних подручја захтева темељно разумевање локалних карактеристика и прилагођавање стратегија локалним ресурсима и капацитетима. Ово подразумева сагледавање одговарајуће територије, са одговарајућим просторним обухватом, за стварање критичне масе и делотворну мобилизацију ресурса на кохерентан начин.

Друго, знање актера је кључно у обликовању структуре и спровођењу територијалних политика. С обзиром на то да ниједан ниво управљања не поседује сва неопходна знања за делотворно деловање, међудејство између различитих административних субјеката и актера постаје најважније. Знање се размењује у бројним дијалогским просторима локалних заједница, и то знање, укорењено у свакодневним активностима, представља непроцењив ресурс.

Ове димензије проналазе свој пут за делотворно изражавање кроз стратешки приступ, који служи као оперативни оквир за боље коришћење потенцијала урбаних подручја усвајањем начина размишљања „оријентисаног на изазове“. Овај приступ укључује формулисање трансформативних процеса у оквиру јавног деловања, заједно с дефинисањем релевантних социо-просторних циљева који се могу постићи у ограниченом временском оквиру, а све засновано на друштвеном договору и активностима које обједињују настојања и ресурсе заинтересованих страна.

Овај приступ мора бити сам по себи прагматичан. Стратегија не може решити сва развојна питања одједном, и иако је од кључне важности да се стратешки решавају одабрани проблеми, она такође треба да тежи стварању делотворног окружења за учење и полигона за дотеривање и процену визије и циљева. Прихватање стратегије подразумева надгледање процеса доношења одлука и оперативног процеса, у коме опипљиве акције и пројекти проистичу из заједничке просторне визије урбаног подручја. Овај процес настаје кроз интеракцију и различитих актера.

Са ослонцем на наведени приступ, у наставку су дати графички прикази:

- приоритетних подручја интервенције (генератори развоја, подручја интервенције, развојне руте и чворишта, зоне заштите и развоја, развојни пунктови и мреже) и
- стратешких пројеката (према тематским циљевима),

до којих се дошло кроз партиципативни процес израде територијалне стратегије.

8.2 ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ

8.3 СПИСАК СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТА

8.3.1 Идентитет урбаног подручја

1. Повезивање културно - историјског наслеђа у урбаном подручју (Хамам, Ромулијана, Тимакум минус, Сокоград, Магуре, Зајечарски бастиони, Гургусовачка кула)
2. Формирање мреже музејских простора - Народни музеј Зајечар, Завичајни музеј Књажевац, Музеј кристала, Музеј порцелана, Музеј Тимочке буне, Музеј рока (Омладински центар), Музеј пива - Зајечарска пивара, Архео етно парк "Равна", "Завичајно село" музејски простор у аутентичним кућама (Илино село, Бољевац)
3. Трансформација Белгијске пруге у бицикличички коридор
4. Санација суб-стандардних насеља (Гај, Боговина, Луково и Аврамица)

8.3.2 Зелена и енергетска транзиција и урбана мобилност

1. Изградња и реконструкција градских топлана ради преласка на еколошке енергенте (ЦНГ и пелет)
2. Гасификација (Зајечар, Књажевац, Сокобања, Бољевац)
3. Успостављање регионалног система за управљање отпадом
4. Регионално водоснабдевање и управљање отпадним водама
5. Пошумљавање и озелењавање урбаног подручја (укључујући и седишта ЈЛС)
6. Измештање железничке пруге у Зајечару
7. Интеграција различитих видова путног саобраћаја и увођење јединствене превозне карте
8. Измештање транзитног саобраћаја изван урбаних центара (Зајечар, Књажевац, Бољевац, Сокобања)
9. Развој инфраструктуре за електрична возила
10. Регионални азил за псе

8.3.3 Иновативна и паметна економија

1. Успостављање зоне паметне специјализације Храна за будућност – повезивање производње, прераде и складиштења, брендирање лековитог биља и остало,
2. Успостављање зоне паметне специјализације за металски сектор (пословна зона "Бољевац – Зајечар – Књажевац")
3. Успостављање зоне паметне специјализације за креативне индустрије - музичка, филмска индустрија и друго
4. Оснивање регионалног гарантног фонда за бизнис сектор
5. Оснивање Регионалне туристичке организације (центар за промоцију традиционалне културе и туризма)
6. Формирање мреже иновативних центара у урбаним центрима

8.3.4 Друштвено благостање

1. Подстицај социјалном предузетништву и социјалним иновацијама (тешко запошљиве категорије, лица са интелектуалним сметњама и остали)
2. Формирање Регионалне сигурне куће
3. Формирање Геронтолошког центра

4. Регионално саветовалиште за превенцију насиља и друге облике девијантног понашања и промоцију друштвено-корисног и волонтерског рада
5. Успостављање система мобилне здравствене заштите у руралним подручјима
6. Обнова недовољно искоришћених објеката у руралним подручјима и њихова пренамена у мултифункционалне центре и друге јавне намене (здравствена и социјална заштита, култура, образовање)
7. Формирање Центра за обуку и преквалификацију
8. Формирање Научно - истраживачке станице Феликс Ромулијана
9. Подстицај социјалном предузетништву и социјалним иновацијама (тешко запошљиве категорије, лица са интелектуалним сметњама и остали)
10. Стварање подстицајног окружења за иницијативе и активности и волонтаризма младих креирањем Омладинског центра (Музеј рока), осмишљавање и организовање понуде програма и садржаја и заједнички дигитални портал

8.3.5 Управљање урбаним/територијалним развојем

1. Унапређење капацитета за управљање интегралним територијалним инвестицијама, укључујући формирање јединице за координацију пројеката
2. Јачање постојећих и стварање нових ЛАГ-ова
3. Креирање интегралних пројеката и обука о примени различитих извора финансирања
4. Дигитално описмењавање становништва
5. Подстицање примене јавно - приватно – цивилног партнерства
6. Успостављање платформе за партиципацију грађана, приватног и цивилног сектора у доношењу значајних одлука и јачање јавног дијалога
7. Пројекат развоја регионалног ГИС-а (историјски локалитети, смештајни капацитети, дивље депоније...)
8. Мала школа омладинске политике

8.4 СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ

ЗЕЛЕНА ИЕ

- 1 Изградња ради пре
- 2 Гасифика
- 3 Бољевац
- 4 Успоставља управља
- 5 Регионал отпадни
- 6 Пошумљ (укључу)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

ИНОВАТИВИ

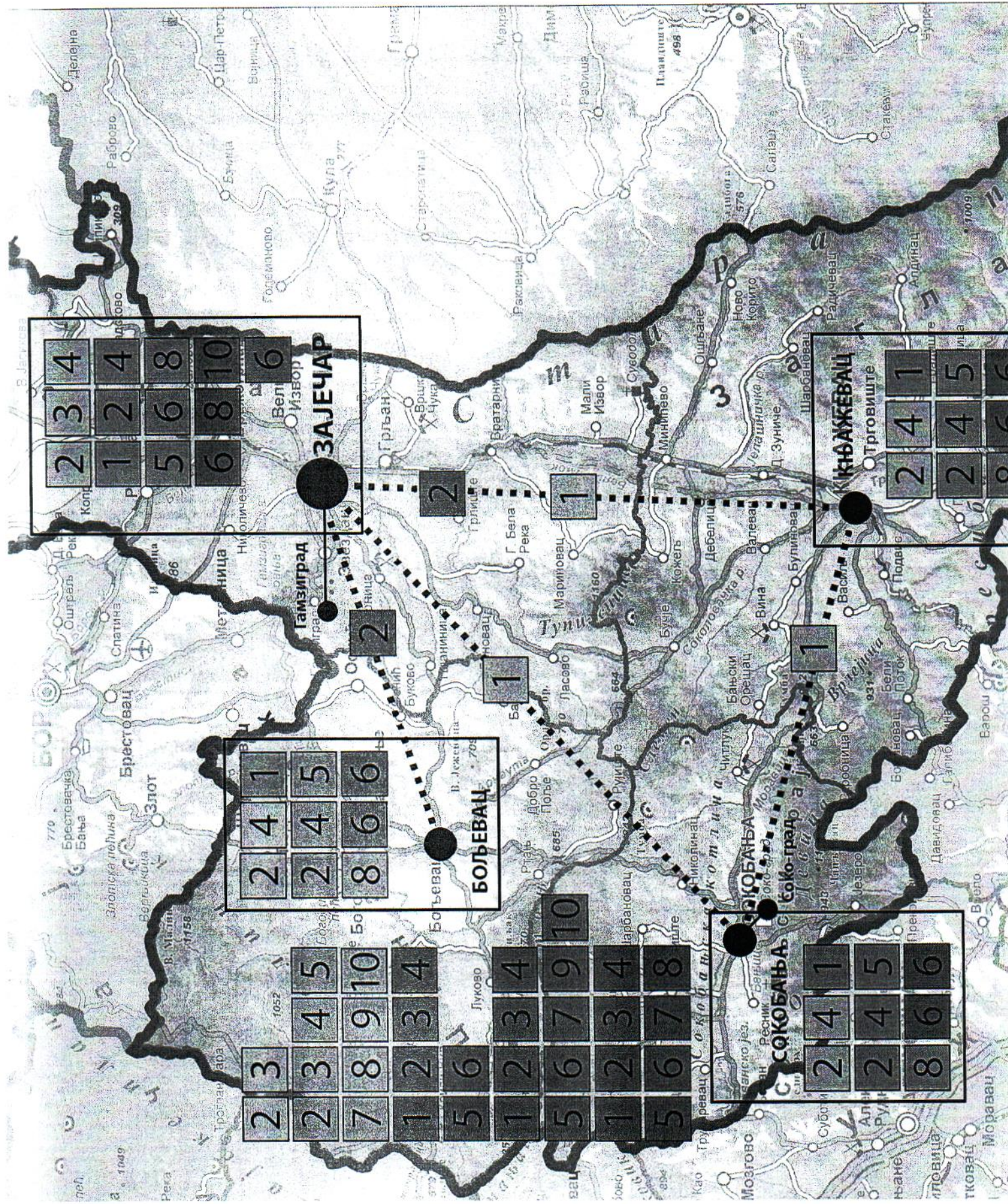
- 1 Успостав Храна за прераде биља и о
- 2 Успостав металски Зајечар -
- 3 Успостав креативн индустри

1	2	3
---	---	---

ДРУШТВЕН

- 1 Подстиц социјалн категори и остали
- 2 Формир
- 3 Формир
- 4 Региона. и друге друштво
- 5 Успостав заштите

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Зајечар
Завичај
кућама (

УСТАВ

9 ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

Урбани и територијални развој захтева значајне финансијске ресурсе за реализацију пројеката. Тренутно расположиви финансијски извори у ЈЛС у Републици Србији (РС) су довољни само за покривање мањих пројеката. Ситуација по питању могућности развијања дугорочних инвестиционих пројеката (Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године) се полако мења, о чему сведоче подаци у наредном тексту.

На основу закључених билатералних и мултилатералних међународних оквирних споразума о развојној сарадњи и споразума о спровођењу различитих инструмената и програма који се финансирају из средстава међународне развојне помоћи, ЈЛС у РС су на располагању средства из различитих националних и међународних фондова којима се финансира спровођење стратешких реформи у процесу приступања ЕУ и њихов друштвено-економски развој.

Домаћи извори финансирања су: фондови, агенције, пословне банке, пројекти, програми различитих министарстава, буџети ЈЛС, сопствена средства носилаца активности (компаније), средства заинтересованих домаћих инвеститора, и кредити инвестиционих и комерцијалних банака на подручју РС.

Посебно се указује на могућности коришћења средстава из следећих извора:

- Програми и подстицајна средства министарстава РС (Министарство финансија⁶⁴; Министарство привреде⁶⁵; Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде⁶⁶, Министарство заштите животне средине⁶⁷; Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре⁶⁸; Министарство рударства и енергетике⁶⁹; Министарство унутрашње и спољне трговине⁷⁰; Министарство правде⁷¹; Министарство државне управе и локалне самоуправе⁷²; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог⁷³; Министарство за европске интеграције⁷⁴; Министарство просвете⁷⁵; Министарство здравља⁷⁶; Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања⁷⁷; Министарство за бригу о породици и демографију⁷⁸; Министарство спорта⁷⁹; Министарство културе⁸⁰; Министарство за бригу о селу⁸¹; Министарство науке, технолошког развоја и иновација⁸²; Министарство туризма и омладине⁸³; Министарство

⁶⁴ <https://www.mfin.gov.rs/>

⁶⁵ <https://privreda.gov.rs/>

⁶⁶ <http://www.minpoli.gov.rs/>

⁶⁷ <https://www.ekologija.gov.rs/>

⁶⁸ <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti>

⁶⁹ <https://www.mre.gov.rs/>

⁷⁰ <https://must.gov.rs/>

⁷¹ <https://www.mpravde.gov.rs/>

⁷² <https://mduls.gov.rs/category/projekti-i-programi/>

⁷³ <https://www.minlimpdd.gov.rs/>

⁷⁴ <https://www.mei.gov.rs/>

⁷⁵ <https://prosveta.gov.rs/>

⁷⁶ <https://www.zdravlje.gov.rs/>

⁷⁷ <https://www.minrzs.gov.rs/sr>

⁷⁸ <https://minbpd.gov.rs/>

⁷⁹ <https://www.mos.gov.rs/>

⁸⁰ <https://www.kultura.gov.rs/>

⁸¹ <https://www.mbs.gov.rs/>

⁸² <https://nitra.gov.rs/>

информисања и телекомуникација⁸⁴; Министарство за јавна улагања⁸⁵; Кабинет министра без портфеља задуженог за унапређење развоја недовољно развијених општина⁸⁶; Кабинет министра без портфеља задуженог за координацију активности и мера у области односа Републике Србије са дијаспором⁸⁷; Кабинет министра без портфеља задуженог за равномерни регионални развој⁸⁸), њихових органа и агенција (Управа царина; Управа за слободне зоне; Републичка дирекција за воде; Управа за шуме; Управа за аграрна плаћања; Управа за пољопривредно земљиште; Национална академија за јавну управу; Развојна агенција Србије⁸⁹; Агенција за управљање лукама⁹⁰) и фондова (Фонд за развој Републике Србије⁹¹; Фонд за иновациону делатност⁹²; Фонд за науку Републике Србије⁹³;

- Локални буџет, као и кредити пословних банака (Erste Bank A.D.⁹⁴; UniCredit banka⁹⁵; Banca Intesa⁹⁶; NLB Komercijalna banka⁹⁷; Банка Поштанска штедионица⁹⁸; ProCredit banka⁹⁹) које делују на територији РС.

Страни извори финансирања су: фондови и програми ЕУ, кредитне линије (кредитне линије страних влада и кредитне линије међународних финансијских институција), развојни и други фондови земаља ван ЕУ, пројекти и средства заинтересованих страних инвеститора. Међународна развојна помоћ РС обухвата подршку билатералних и мултилатералних развојних партнера, укључујући и финансијску подршку међународних финансијских институција, а обезбеђује се или у виду бесповратних средстава или као концесионални зајмови, који се одобравају под значајно бољим условима од тржишних.

У наредном периоду посебно треба обратити пажњу на могућности мобилисања средстава из следећих међународних фондова и програма:

- ИПА - Инструмент за претприступну помоћ¹⁰⁰ (2021-2027; 2014-2020; 2007-2013), Програми европске територијалне сарадње у Републици Србији 2021-2027¹⁰¹,

---

⁸³ <https://www.mto.gov.rs/>

⁸⁴ <https://mit.gov.rs/>

⁸⁵ <https://www.obnova.gov.rs/>

⁸⁶ <https://rnro.gov.rs/javni-konkursi/>

⁸⁷ <https://www.mbpdijaspora.gov.rs/>

⁸⁸ <https://rrrz.gov.rs/extfile/sr/472/%D0%88avni%20poziv.pdf>

⁸⁹ <https://ras.gov.rs/>

⁹⁰ <https://www.aul.gov.rs/>

⁹¹ <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir/>

⁹² <http://www.inovacionifond.rs/cir/>

⁹³ <https://fondzanauku.gov.rs/>

⁹⁴ <https://www.erstebank.rs/sr/Pravna-lica>

⁹⁵ <https://www.unicreditbank.rs/rs/pi.html>

⁹⁶ <https://www.bancaintesa.rs/>

⁹⁷ <https://www.nlbkb.rs/>

⁹⁸ <https://www.posted.co.rs/>

⁹⁹ <https://www.procreditbank.rs/>

¹⁰⁰ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/instrument-za-pretpristupnu-pomoc-2021-2027/>

¹⁰¹

[https://www.mei.gov.rs/upload/documents/publikacije/Brosure%20nove/22/Programi evropske teritorijalne saradnje u RS 2021-2027.pdf](https://www.mei.gov.rs/upload/documents/publikacije/Brosure%20nove/22/Programi%20evropske%20teritorijalne%20saradnje%20u%20RS%202021-2027.pdf)

Инвестициони оквир за Западни Балкан¹⁰² (Western Balkans Investment Framework - WBIF), ИПАРД III¹⁰³, Вишекорисничка ИПА¹⁰⁴;

- Програми ЕУ¹⁰⁵ (Дигитална Европа¹⁰⁶, ХОРИЗОНТ Европа, Програм за конкурентност МСП – COSME, Програм за запошљавање и социјалне иновације, ЕРАЗМУС, Креативна Европа, Европа за грађане и грађанке, Европски здравствени програм III, ФИСКАЛИС 2020, ЦАРИНА 2020, Механизам цивилне заштите ЕУ, Инструмент за повезивање Европе, Права, једнакост и грађанство, Европски инструмент за демократију и људска права);
- Кохезиона политика и остали фондови ЕУ¹⁰⁷ (Нова кохезиона политика 2021-2027, MADAD, Фонд солидарности ЕУ, Регионални стамбени програм) и Зелена агенда за Западни Балкан¹⁰⁸;
- Међународни финансијски инструменти-банке¹⁰⁹ (Банка за развој Савета Европе - СЕВ, Европска инвестициона банка - ЕИБ, Европска банка за обнову и развој - ЕБРД, Светска банка - WB¹¹⁰, Немачка развојна банка - KfW);
- Билатерална и мултилатерална сарадња, донаторски програми (Тим Уједињених нација у Србији¹¹¹, Немачка агенција за техничку сарадњу - GIZ¹¹², Француска развојна агенција¹¹³, Јапан, Данска, Норвешка, Холандија, Шведска, Кина, Аустрија, Француска, Грчка, Индија, Кореја, Пољска, Сингапур, Словенија, Турска, Немачка, Сједињене Америчке Државе, Словачка, Уједињено Краљевство, Швајцарска и др.).

Доступни подаци о изворима финансирања су прикупљани претраживањима више извора: буџета РС, средњорочних планова органа, података на интернет страницама органа РС, интернет страницама програма и пројеката и доступним подацима на интернет страницама банака. Подаци о износу средстава финансирања нису јавно доступни за све изворе.

У наредној табели су приказани расположиви извори финансирања урбаног развоја чији је детаљан преглед дат у Анексу 4.

¹⁰² <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/investicioni-okvir-za-zapadni-balkan-western-balkans-investment-framework-wbif/>

¹⁰³ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/ipard-iii/>

¹⁰⁴ <https://www.mei.gov.rs/src/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/visekorisnicka-ipa/>

¹⁰⁵ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/programi-unije/>

¹⁰⁶ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>

¹⁰⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/koheziona-politika/>

¹⁰⁸ <https://balkangreenenergynews.com/rs/usvojeni-akcioni-plan-za-zelenu-agendu-za-zapadni-balkan-donosi-devet-milijardi-evra-grantova-rok-za-uskladjivanje-s-eu-ets-om-2024-godine/>

¹⁰⁹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/bilateralni-i-multilateralni-partneri/po-medjunarodnim-organizacijama/>

¹¹⁰ <https://www.worldbank.org/en/country/serbia/brief/green-livable-resilient-cities-in-serbia-program>

¹¹¹ <https://serbia.un.org/sr/about/about-the-un>

¹¹² <https://nemackasaradnja.rs/giz/>

¹¹³ <https://rs.ambafrance.org/AFD-4148>

Табела 2: Извори финансирања (стање јул 2023. године)

НАЦИОНАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ИЗВОРИ	НАЦИОНАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ИЗВОРИ		
	Министарство финансија; Министарство привреде; Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство заштите животне средине; Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре; Министарство рударства и енергетике; Министарство унутрашње и спољне трговине; Министарство правде; Министарство државне управе и локалне самоуправе; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог; Министарство за европске интеграције; Министарство просвете; Министарство здравља; Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања; Министарство за бригу о породици и демографију; Министарство спорта; Министарство културе; Министарство за бригу о селу; Министарство науке, технолошког развоја и иновација; Министарство туризма и омладине; Министарство информисања и телекомуникација; Министарство за јавна улагања; Кабинет министра без портфеља задуженог за унапређење развоја недовољно развијених општина; Кабинет министра без портфеља задуженог за координацију активности и мера у области односа Републике Србије са дијаспором; Кабинет министра без портфеља задуженог за равномерни регионални развој Управа царина; Управа за слободне зоне; Републичка дирекција за воде; Управа за шуме; Управа за аграрна плаћања; Управа за пољопривредно земљиште; Национална академија за јавну управу; Развојна агенција Србије; Агенција за управљање лукама) и фондова (Фонд за развој републике Србије; Фонд за иновациону делатност; Фонд за науку Републике Србије		
БАНКЕ	БАНКЕ		
	Erste Bank A.D.; UniCredit banka; Banca Intesa; NLB Komercijalna banka; Банка Поштанска штедионица; ProCredit banka		
ФОНДОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ	ФОНДОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ		
	ИПА–Инструмент претприступну помоћ	за Програми ЕУ	Кохезиона политика и остали фондови ЕУ
ИПА 2021-2027		Дигитална Европа	Нова кохезиона политика
ИПА 2014-2020		ХОРИЗОНТ Европа	2021-2027
ИПА 2007-2013)		Програм за конкурентност	MADAD
Програми европске		МСП – COSME	Фонд солидарности ЕУ
територијалне сарадње у Републици Србији 2021-2027		Програм за запошљавање и социјалне иновације	Регионални стамбени програм Зелена агенда за Западни Балкан
Инвестициони оквир за Западни Балкан		ЕРАЗМУС	
ИПАРД III		Креативна Европа	
Вишекорисничка ИПА		Европа за грађане и грађанке	
		Европски здравствени програм III	
		ФИСКАЛИС 2020	
		ЦАРИНА 2020	
		Механизам цивилне заштите ЕУ	
		Инструмент за повезивање Европе	
		Права, једнакост и грађанство	
		Европски инструмент за демократију и људска права	
МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ			
Банка за развој Савета Европе - СЕВ, Европска инвестициона банка - ЕИВ, Европска банка за обнову и развој - ЕБРД, Светска банка - WB, Немачка развојна банка – KfW			
БИЛАТЕРАЛНА И МУЛТИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА, ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ			
Тим Уједињених нација у Србији, Немачка агенција за техничку сарадњу - GIZ, Француска развојна агенција, Јапан, Данска, Норвешка, Холандија, Шведска, Кина, Аустрија, Француска, Грчка, Индија, Кореја, Пољска, Сингапур, Словенија, Турска, Немачка, Сједињене Америчке Државе, Словачка, Уједињено Краљевство, Швајцарска			

Области активности за успостављање и деловање механизма високог потенцијала за финансирање урбаног развоја на локалном нивоу управљања су:

- повећање расположивих финансија – подршком да прикупе средства за улагање у урбани развој билатералном сарадњом, привлачењем ЕУ и других донаторских фондова (*raising*);
- управљање – стварање услова који омогућавају приватне инвестиције у одрживи урбани развој – обликовањем тржишта, нпр. кроз пореске механизме, друге механизме за одређивање цена и/или подршку одрживим алтернативама (*steering*);
- мешање/комбиновање финансијских извора – привлачење приватног финансијског капитала користећи средства стимулација и подстицаја из јавних финансија за промену односа ризика – повраћаја улагања капитала, ЈПП и тзв. „инвестиционо возило” могу играти важну улогу у утврђивању доказа или услова за комерцијални повраћај (*blending*).

За област повећања средстава (*raising*) локални ниво управе може на више начина да подржи спровођење читаве скале финансијских инструмената високих потенцијала намењених за урбани развој и да употреби следеће:

- *Процена вредности непокретности* представља средство за финансирање великих развојних пројеката који подижу вредност непокретности. Ово повећање вредности може да се користи као извор прихода;
- *Цене, регулација и стандарди* – од посебног су значаја за секторе које карактеришу мање величине потребних инвестиционих средстава и где су избори потрошача кључни инвестициони покретачи, као што су дистрибуирана производња из обновљивих извора енергије, електро мобилност и зелена градња;
- *Међународно инвестиционо возило* – међународни финансијски инструменти такође имају значајан потенцијал за кретања у области одрживог урбаног развоја (*raising*), и имају потенцијал за мешање различитих извора у случају да домаћи извори имају ограничен капацитет;
- *Јавно-приватно партнерство* – посебно су важна јер ефективност ЈПП у великој мери зависи од одговарајуће идентификације ефеката, структурисаности и зрелости пројеката, уговорних аранжмана и управљачких капацитета.

Примери из досадашње праксе комбиновања извора финансирања дати су у следећој табели.

Табела 3: Примери из праксе комбиновања извора финансирања

Приоритетна подручја интервенције (Стратегија одрживог урбаног развоја РС до 2030)	Извори финансирања који се користе	
	Национални извори финансирања	Међународни извори финансирања
Привредне и комерцијалне зоне и браунфилд локације	Министарство привреде ИПА – конкурентност + Влада РС ЈПП Банке Дијаспора	Европска инвестициона банка Европска банка за обнову и развој KfW банка UN SDGs Швајцарска, Јапан ГИЗ ЕУ ПРО
Неконтролисано стихијско ширење урбаних насеља и деградација руралних подручја	МГСИ МДУЛСУ Министарство за јавна	Европска инвестициона банка UN SDGs

	улагања	
Угрожене урбане структуре, урбане матрице и централне урбане зоне	Министарство културе МГСИ ЈПП	Креативна Европа Европска инвестициона банка Светска банка WB Green fund KfW UN SDGs ГИЗ/АМБЕРО ЕУ ПРО
Делови урбаних насеља са проблемом унапређења друштвеног стандарда или решавањем социјалних проблема	РС Програм станова за снаге безбедности Министарство за јавна улагања	ИПА Европска банка за обнову и развој Банка Савета Европе СЕВ Регионални стамбени програм UN SDGs SWISS PRO UNOPS
Насеља и делови насеља изложени проблемима заштите животне средине и климатским променама	Министарство рударства и енергетике Министарство за јавна улагања	ИПА Европска банка за обнову и развој GIZ + KfW UN SDGs билатерна сарадња
Целине са НКД и градитељским наслеђем, важним реперима културно-историјског развоја урбаних насеља, групације урбаних насеља	Министарство културе Министарство туризма	World heritage foundation Креативна Европа ИПА прекогранична сарадња Транснационална сарадња INTERREG ADRION DANUBE UN SDGs ЕУ ПРО

10 МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА

Циљ овог поглавља јесте да пружи општи оквир показатеља за праћење (мониторинг) и процену (евалуацију) напретка спровођења територијалних стратегија ЕУ ПРО Плус програма. Праћење и процена су важни елементи у процесу имплементације територијалних стратегија и испуњавају низ важних функција:

- Ефикасност и делотворност стратегија: праћење генерише податке и знање за праћење напретка и даје основу за ревизије, и помаже у процени резултата мера садржаних у стратегијама.
- Транспарентност и одговорност: праћење показује да активности и резултати прате договорене циљеве и чини податке транспарентним свим актерима, укључујући локалне заједнице.
- Видљивост и капацитет: показивање постигнутог јача локалну мобилизацију и власништво; ангажовање на праћењу од стране локалних актера утиче на развој капацитета и учење.

Успешно праћење зависи од квалитета и прикладности коришћених показатеља. Приликом одабира показатеља треба имати на уму неке основне принципе. У идеалном случају, показатељи би требало да буду:

- релевантни - блиско повезани с циљевима стратегија;
- прихваћени - од стране запослених и релевантних актера;
- веродостојни - за оне који нису стручњаци, недвосмислени и лаки за тумачење;
- лаки - праћење је могуће уз мале трошкове и уз прихватљиво административно оптерећење; и
- необориви – у односу на манипулацију.

Доле наведени списак показатеља је конципиран у складу с пет тематских циљева дефинисаних у територијалним стратегијама ЕУ ПРО Плус (табела 8). Његова сврха је да делује као „мени“ за „власнике“ стратегије да изабере одговарајуће показатеље у зависности од њиховог избора циљева. Иако показатељи покривају широк спектар циљева, они не могу обухватити све локално специфичне контексте. Дакле, свако урбано подручје може да изабере додатне показатеље специфичне за стратегију који ће бити укључени у локалну стратегију.

Предложени показатељи засновани су на низу различитих међународних и домаћих извора. Колико је то могуће, показатељи се црпе из постојећих националних извора, као што су Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године (СОУРПС), Стратегија паметне специјализације Републике Србије 2020. до 2027. (СПСРС) и Стратегија нискоугљеничног развоја (СНУР). Међутим, највећи део показатеља узет је са списка такозваних заједничких показатеља учинка (РЦО) и резултата (РЦР) дефинисаних у контексту Кохезионе политике ЕУ 2021-27. Они су допуњени циљевима одрживог развоја УН (ЦОР).

Табела 4: Списак показатеља (индикатора) за праћење и процену напретка спровођења територијалних стратегија

Циљеви	Индикатори	Јединица мере	Извори
Тематски циљ 1			
С.Ц.1.1 Унапређен и уједначен квалитет уређености и приступачности урбаног подручја	- Стратегије интегралног територијалног развоја за које је примљена подршка	Број стратегија	RCO 75 RCO 76 СОУРРС
	- Интегрални пројекти територијалног развоја за које је примљена подршка	Број уговорених пројеката	RCO 114 RCR 52 СОУРРС
	- Новостворени или обновљени отворени јавни простори у урбаним подручјима	m ²	
	- Обновљено земљиште које се употребљава за зелене површине, социјално (приуштиво) становање, економске или друге сврхе	m ²	
СЦ 1.2 Подстицање заштите културног и градитељског наслеђа и промоција одрживе градње	- Укупна средства утрошена за заштиту, очување и конзервацију културног и градитељског наслеђа и вернакуларне архитектуре	Евро	ЦОР 11 СРКРС СОУРРС
СЦ 1.3 Подстицање развоја одрживог туризма и обједињене туристичке понуде	- Посетиоци културних и туристичких локација за које је примљена подршка	Број увећања посетилаца	RCR 77 СРТРС ППРС
СЦ 1.4 Подстицање интегралног и одрживог приступа у санацији нелегалне изградње и њено спречавање	- Санирана, обновљена и поново коришћена подстандардна или неформална насеља и јединице	ha/m ²	СОУРРС
СЦ 1.5 Јачање и унапређење управљања урбано-руралним везама	- Интегрални пројекти територијалног развоја за екосистемске услуге које рурална подручја пружају урбаним насељима	Број пројеката	RCO 76 СОУРРС СПРРРС
Тематски циљ 2			
СЦ 2.1 Унапређење енергетске ефикасности и смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште	- Годишња потрошња примарне енергије (од чега: стамбени објекти, јавне зграде, предузећа, друго)	Смањење (MJ)	RCR 26 RCR 29 СНУРРС
	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште	Смањење t CO ₂	
СЦ 2.2 Подстицање коришћења обновљивих извора енергије	- Укупно произведена обновљива енергија (од чега: електрична енергија, топлотна енергија)	MWh	RCR 31 СНУРРС

СЦ 2.3 Развој паметних енергетских система, мрежа и складиштења	-Корисници повезани на паметне енергетске системе	Број корисника	RCR 33 СНУРРС
СЦ 2.4 Прилагођавање климатским променама и спречавања ризика од катастрофа и отпорности, јачање резилијентности на климатске промене, узимајући у обзир приступ заснован на екосистемима	- Зелена инфраструктура изграђена или побољшана за прилагођавање климатским променама	ha/m ²	RCO 26 ППИКУАП СНУРРС
	- Становништво које остварује користи од мера заштите од поплава	Број људи	
СЦ 2.5 Обезбеђење једнаког приступа санитацији и снабдевању водом и унапређење одрживог управљања водама	- Становништво повезано на побољшану јавну мрежу водоснабдевања	Број домаћинстава	RCR 41 RCR 35 RCR 42 RCO 25 ППРС
	- Становништво повезано барем на секундарну јавну мрежу за пречишћавање отпадних вода	Број домаћинстава	
	- Новоизграђена или учвршћена заштита од поплава на обали река и језера	Дужина у km/m	
СЦ 2.6 Унапређење управљања отпадом	- Сепаратно прикупљени отпад	t	RCR 103 RCR 47 СНУРРС
	- Рециклирани отпад	t	
СЦ 2.7. Јачање заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, и смањење свих облика загађења	- Зелена инфраструктура за коју је примљена подршка у циљу заштите биодиверзитета и очувања природних станишта	ha/m ²	RCO 36 RCO 37 RCO 38 RCO 39 RCR 50 RCR 95 ППИКУАП ППРС
	- Површина подручја мреже Натура 2000 обухваћена мерама заштите и обнове	ha/m ²	
	- Површина обновљеног земљишта за које је примљена подршка	ha/m ²	
	- Подручје обухваћено постављеним системима за праћење загађења ваздуха	ha/m ²	
	- Становништво које остварује корист од мера за квалитет ваздуха	Број људи	
	- Становништво које има приступ новој или побољшаној зеленој инфраструктури	Број људи	
СЦ 2.8 Подстицање одрживе мултимодалне урбане мобилности	- Годишњи број корисника новог или модернизованог јавног превоза - Годишњи број корисника нових или модернизованих трамвајских линија и линија (подземне) железнице - Годишњи број корисника инфраструктуре намењене	Увећање броја корисника	RCR 62 RCR 63 RCR 64 ППРС

	вожњи бициклом		
СЦ 2.9 Развој паметне, сигурне, одрживе и интермодалне саобраћајне мреже од међународног и националног значаја која је отпорна на климатске промене	- Годишњи број корисника новоизграђених, обновљених, побољшаних или модернизованих путева	Увећање броја корисника	RCR 55 RCR 58 RCR 59 RCR 60 СНУРПС ППРС
	- Годишњи број корисника новоизграђених, побољшаних, обновљених или модернизованих железница	Увећање броја корисника	
СЦ 2.10 Развој и јачање одрживе, паметне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности која је отпорна на климатске промене, укључујући бољи приступ саобраћајној мрежи од међународног и националног значаја и прекограничној мобилности	- Теретни железнички транспорт	t	
	- Теретни транспорт унутрашњим пловним путевима	T	
Тематски циљ 3			
СЦ 3.1 Развој и јачање истраживачких и иновационих капацитета и примена напредних технологија	- Предузећа која су примила подршку (од чега: микро-, мала, средња, велика)	Број предузећа	RCO 01 RCR (3)01 RCR 102 СНТРПС СРВИРС СИПРС
	- Створена радна места у ентитетима који су примили подршку	Број људи	
	- Створена радна места у подручју истраживања у ентитетима који су примили подршку	Број људи	
СЦ 3.2 Коришћење предности дигитализације за грађане, предузећа, истраживачке институције и органе јавне управе	- Корисници нових и побољшаних јавних дигиталних услуга, производа и процеса	Број корисника	RCR 11 RCR 12 RCR 13 СРИДИБ СНТРПС СРВИРС
	- Корисници нових и побољшаних дигиталних услуга, производа и процеса које су развила предузећа	Број корисника	
	- Предузећа која су постигла висок дигитални интензитет	Број предузећа	
СЦ 3.3 Јачање одрживог раста и конкурентности МСП-ова и отварање радних места	- Нова предузећа која преживљавају на тржишту	Број предузећа која преживљавају на тржишту 2 године након отварања	RCR 17 RCR 18 RCR 19 RCR 25 СПРМСППК СИПРС
	- МСП-ови који користе услуге инкубатора након стварања инкубатора	Број предузећа	
	- Предузећа са већим прометом	Број	

		предузећа	
	- МСП-ови са вишом додатом вредности по запосленом	Број предузећа	
СЦ 3.4. Развој компетенција за паметну специјализацију 4С, индустријску транзицију и предузетништво, у оквиру четвороструке спирале иновација (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор - институционални учесници)	- Приправништва омогућена потпорама у МСП- овима - Особље МСП-ова које завршава оспособљавање за вештине за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво (према врсти вештине: техничка, управљачка, предузетничка, зелена, друга)	Број људи	RCR 97 RCR 98 СПСРС СОУРРС СНТРРС СРВИРС СИПРС
СЦ 3.5 Јачање дигиталне повезаности	- Стамбени објекти са претплатом на широкопојасни приступ мрежи врло високог капацитета	Број станова	RCR 53 RCR 54 СРИДИБ СНТРРС
	- Предузећа са претплатом на широкопојасни приступ мрежи врло високог капацитета	Број предузећа	
СЦ 3.6 Подстицање и промовисање прелаза на циркуларну и ресурсно ефикасну економију	- Отпад који се употребљава као сировина	Повећање (t)	RCR 48 СНУРРС СИПРС
СЦ 3.7 Подстицање и промовисање прелаза на економију са нултом нето стопом емисије угљеника	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште	Смањење t CO ₂	RCR 29 RCR 105 RCO 59 СНУРРС СИПРС
	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште по котловима и системима грејања пренамењеним из чврстих фосилних горива у гас	Смањење t CO ₂	
	- Инфраструктура за алтернативна горива (тачке за пуњење/напајање)	Број тачака	
	- Пошумљавање	ha/m ²	
Тематски циљ 4			
СЦ 4.1 Унапређење делотворности и инклузивности тржишта рада и приступа квалитетном запошљавању и достојанственом раду и подстицање социјалног предузетништва	- Површина нових или модернизованих објеката за услуге запошљавања	m ²	RCO 61 RCR 65 СЗРС
	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката за услуге запошљавања	Број корисника	
СЦ 4.2 Развој социјалне инфраструктуре и услуга и подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката социјалне заштите - Становништво обухваћено пројектима у оквиру интегрисаног деловања за социоекономску инклузију	Број корисника	RCR 74 RCO 113 СДРУСЗЗ

	маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају		
СЦ 4.3 Промовисање социјално-економске инклузије маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају, укључујући особе са посебним потребама, путем интегрисаног деловања које обухвата становање и социјалне услуге	- Годишњи број корисника нових или модернизованих социјалних станова	Број домаћинстава	RCR 67 СОУРРС СДРУСЗЗ
СЦ 4.4 Побољшање једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама образовања	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката за бригу о деци - Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката образовања	Број корисника	RCR 70 RCR 71 СРОВРС
СЦ 4.5 Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравственог система	- Годишњи број корисника нових или модернизованих услуга е-здравствене заштите - Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката здравствене заштите	Број корисника	RCR 72 RCR 73 СЈЗРС
СЦ 4.6 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, програмима и објектима културе	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката културе	Број корисника	СРКРС
СЦ 4.7 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, садржајима и објектима спорта и рекреације	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката спорта и рекреације	Број корисника	СМРС ППРС
СЦ 4.8 Стварање подстицајног окружења за иницијативе и активности младих	- Годишњи број корисника нових или модернизованих иницијатива и активности младих	Број корисника	СМРС
Тематски циљ 5			
СЦ 5.1 Подстицање управљања развојем на више нивоа - локални, национални, међунационални, ЕУ и др.	- Основана пројектна јединица за имплементацију Стратегије	Да/не	RCO 75 RCO 76 СОУРРС
	- Интегрални пројекти територијалног развоја који укључују локални, национални, међународни И ЕУ ниво, И укључују примену различитих управљачких инструмената – колаборативних, командних,	Број уговорених пројеката	

	хибридних		
СЦ 5.2 Подстицање приступа са више актера – привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор	- Примена модела четвороструке и петоструке спирале иновација	Број иницијатива	СПСРС СОУРРС СНТРРС
СЦ 5.3 Унапређење међуопштинске сарадње кроз институционалну сарадњу	- Становништво обухваћено пројектима у оквиру стратегија интегралног територијалног развоја	Број људи	RCO 74
СЦ 5.4 Подстицање партиципативног приступа и иницијатива вођених заједницом уз укључивање локалних актера	- Актери који су учествовали у припреми и спровођењу стратегија интегралног територијалног развоја	Број учесника	RCO 112 RCO 80 ЗРР СОУРРС
	- Стратегије за локални развој под вођством заједнице за које је примљена подршка	Број учесника	
	- Развијена иновативна решења, као отворена платформа за иновације, жива лабораторија, грађанска наука и др.	Број иновативних решења	
	- Примена родно одговорног приступа у припреми и спровођењу стратегија	Број учесника	
СЦ 5.5 Подстицање мешања (<i>blending</i>) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних)	- Примена различитих извора финансирања приоритетних интервенција у урбаним подручјима територијалних стратегија	Евро	RCO 75 RCO 80 СОУРРС
	- Спровођење јавно-приватног партнерства	Број пројеката ЈПП	
	- Стратегије интегралног територијалног развоја за које је примљена подршка - Стратегије за локални развој под вођством заједнице за које је примљена подршка	Број стратегија	
СЦ 5.6 Јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја	- Развој информационог система за потребе управљања територијалним развојем	Број развијених система	СОУРРС СРИДИБ

Извори индикатора:

REGULATION (EU) 2021/1058 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 24 June 2021 on the European Regional Development Fund and on the Cohesion Fund. Official Journal of the European Union L 231/60. Common output and result indicators for ERDF and the Cohesion Fund –	RCO – показатељи учинка; RCR – показатељи
---	--

Article 8(1)(1)	резултата
Циљеви одрживог развоја /SDGs (Sustainable Development Goals), UN	ЦОР
Закон о родној равноправности, 2021	ЗРР
Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт.	ППИКУАП
Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт	ППРС
Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године	СДРУСЗЗ
Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, Нацрт	СМРС
Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године	СПРМСППК
Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године	СЗРС
Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године	СИПРС
Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године	СЈЗРС
Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања”	СНТРС
Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године.	СНУРС
Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године	СОУРС
Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године	СПСРС
Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године	СПРРС
Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године	СРВИРС
Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године	СРИДИБ
Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029.	СРКРС
Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030.године	СРОВРС
Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године	СРТРС

11 ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

Спровођење Стратегије почиње одмах након њеног усвајања. Имплементација садржи веома захтевне обавезе у смислу управљања, и то:

- припреме и одређивања приоритетних пројеката,
- припреме и објављивања позива за предлоге пројеката и одобравања операција,
- прибављања пројеката за изградњу / спровођење,
- реализације и затварања пројеката,
- вођења и управљања /одржавања пројеката.

Све ове функције ће сигурно довести до тога да постојеће структуре и институције Града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац (ЈЛС) буду под притиском (а имајући у виду постојеће капацитете), чак и више, и то тамо где је потребна координација и успостављање процедура за међуопштинску сарадњу између више ЈЛС. У овој фази ЈЛС немају одговарајуће капацитете, ресурсе и знање да би делотворно обављале све наведене функције. Из тог разлога ће бити успостављена Јединица за координацију пројеката (ЈКП), како би подржала ЈЛС у спровођењу ове Стратегије и успостављању системске промене у планирању и имплементацији.

Тренутна управљачка структура за процес израде Стратегије обухвата:

- Радну групу која делује и као одбор актера и социјалних партнерстава,
- Савет за развој, који делује и као политички координациони одбор.

Делокруг рада Савета за развој већ покрива политичке аспекте избора пројеката и реализације Стратегије. Стога, овом делокругу рада треба додати вођење процедура како би се омогућило спровођење Стратегије. Радна група има задатак да подржи Савет током израде Стратегије и биће распуштена након њеног усвајања. Стога, Јединица за координацију пројеката (односно Јединица за координацију пројекта и међуопштинску сарадњу у случају шире територије) следи кораке Радне групе ради:

- Подршке Савету за развој у процесу идентификације пројеката који се одвија између различитих заинтересованих страна (одељење за урбанизам при управи ЈЛС, управни орган/посредни орган, Европска инвестициона банка ЕИБ, Европска банка за обнову и развој ЕБРД, итд).
- Међусекторске координације свих потребних студија да би пројекат и процес пословног планирања "сазрели", кроз укључивање и других одељења/јединица локалне самоуправе, према потреби. Поред тога, пружа подршку координацији између различитих локалних политика - плана интегрисаних територијалних инвестиција и општинског програма капиталних инвестиција, као и плана развоја ЈЛС, просторно-планске документације и осталих секторских стратегија, програма и акционих планова. Јединица за координацију пројеката неће бити директно одговорна за планирање и програмирање на нивоу ЈЛС, већ ће блиско сарађивати са надлежним секторима и свим другим надлежним органима. У координацији са службама за набавке (одељење за буџет и финансије) ЈЛС, ЈКП ће бити подршка за ефикасно успостављање и одобравање уговора са добављачима и консултантима на сваком пројекту, укључујући студије/анкете потребне за подношење захтева, одобравање, дозволе (нпр. Процена утицаја на животну средину и стратешка процена утицаја, анкета о саобраћају, итд).

- Администрирања уговора, што представља дужност сваког сектора у оквиру којег се пројекат спроводи (нпр. одсек/предузеће за чишћење и рециклажу за уговоре о управљању отпадом, итд). ЈКП је укључена у координацију и подршку администрирању уговора о услугама и уговора са различитим секторима (и консултантима).
- Повезивања са органима управе који издају дозволе и са консултантима током процеса израде и подношења захтева за одобрење/дозволу, да би се задовољиле потребе издавања дозвола/лиценци и добила неопходна одобрења/дозволе/лиценце.
- Подршке органу/одељењу за урбанизам и управном органу/посредном органу у управљању пројектним фондом да би припремили потребне финансијске и техничке документе/студије/експертизе за захтеве за исплату и финансијске системе. Ова функција треба да буде усклађена са финансијским управљањем читаве ЈЛС.
- Управљања пројектима, да би се обезбедило да пројекти испуњавају планиране циљеве. Јединица за координацију пројеката треба да спроводи минимално следеће задатке: обезбеђује да пројекти испуњавају опште циљеве програма (урбанистичко планирање као и пословно планирање) и конкретне кључне индикаторе учинка који се утврђују оквиром политика интегрисаних територијалних инвестиција; координацију редовних састанака за праћење напретка на локалном и регионалном нивоу, као и са финансијерима и консултантима; вођење рачуна о повезаним административним функцијама управљања пројектима (које финансира ЕУ), од идентификације и евалуације пројекта до финалних извештаја о завршетку пројеката.
- Обезбеђивање ефикасног и ефективног механизма за јачање и изградњу капацитета за остваривање постављених циљева. Ова изградња капацитета је за запослене у Јединици за координацију пројеката у неким конкретним областима, који се баве управљањем и координацијом задужења Јединице. У ширем контексту развијање капацитета је и за друге релевантне стране/актере који су укључени у инвестициони програм, и где је препозната потреба за развијањем капацитета.
- Осигуравања да су испуњене неопходне активности везане за ПР, публицитет и комуникацију, у координацији са и уз подршку службе за комуникације и рад са заједницом ЈЛС. Ове активности треба да обухватају одговарајућу комуникацију и повезивање са заједницом (приватним, јавним, цивилним, образовним и истраживачким сектором), имајући у виду пројектно планирање и спровођење, да би се обезбедило учешће и дугорочна одрживост пројеката.
- Управљања базом података за праћење и припремање свих неопходних извештаја за управни орган/посредно тело. Јединица за координацију пројеката ће бити одговорна за: праћење резултата пројеката, током њиховог спровођења и након завршетка. Завршетак пројекта је у складу са стандардима Републике Србије и ЕУ. Процене социоекономског утицаја у којима је детаљно приказано на који начин је програм инвестиција утицао на заједнице и општине у смислу развоја компетенција, укључивања заједнице, општинских партнерстава, локалног економског и међуопштинског развоја, и начина на који је унапређен квалитет живота у заједницама. Препоручује се спровођење таквих студија. Омогућавање спровођења и подршка потребним студијама и експертиза (као што су процене утицаја пројеката на становништво и животну средину, односно студије за процену ризика, итд).

У том циљу, Град Зајечар има једну од следеће три могућности за успостављање Јединице за координацију пројеката:

- a) Успостављање ЈКП као посебне радне групе која ће користити постојеће запослене, који ће бити пребачени у ЈКП. У том случају, ЈКП ће „позајмити“ људске и друге ресурсе од постојећих административних јединица ЈЛС.
- b) Успостављање ЈКП као нове административне јединице унутар структуре ЈЛС. У том случају запослили би се нови кадрови да попуне Јединицу, али би постојећи кадрови и ресурси могли бити пренети у нову јединицу. Треба истаћи да постоји велики ризик због одлива кадрова, недовољног броја запослених за свакодневне законске обавезе, као и добијања нових надлежности општина у процесу децентрализације и уласка у ЕУ.
- c) Засновати ЈКП у постојећој административној јединици чији би делокруг рада могао бити прилагођен на одговарајући начин, тако да такође покрије задатке и функције ЈКП. Као и у претходној варијанти, постоји велики ризик због одлива кадрова, недовољног броја запослених за свакодневне законске обавезе, као и добијања нових надлежности општина у процесу децентрализације и уласка у ЕУ.

У сваком случају, Јединица за координацију пројеката треба да има јасан мандат градоначелника и да директно одговара кабинету градоначелника. Потребни су минимално следећи кадрови унутар општине за функције Јединице за координацију пројеката:

- шеф Јединице за координацију пројеката;
- пројектни менаџер;
- инжењер/експерт за спровођење пројеката;
- службеник за набавке;
- финансијски менаџер или администратор;
- ИТ специјалиста за прикупљање података;
- службеник за заједницу и службеник за везу и комуникације;
- службеник за координацију политика и сектора.¹¹⁴

Након затварања пројекта, Град Зајечар би требало да води и одржава креиране елементе. У случају „софт“ пројеката, локална самоуправа треба да размотри спровођење излазне стратегије пројекта. Уобичајено, то би значило да би постојећа служба ЈЛС преузела или би била направљена посебна јединица, или би одговорност била пренета цивилном друштву/НВО или РРА које су институционални механизам који су општине основале за међуопштинску сарадњу. Стога је императив да вођење и одржавање, као и излазне стратегије добију дужну пажњу када се спроводе студије изводљивости за било који пројекат, а да ЈЛС користи период спровођења пројекта да успостави системе и институције који би обезбедили дугорочно функционисање пројеката. Јединица за координацију пројеката би имала одговорност да обезбеди да ЈЛС има ресурсе да испуни обавезе у односу на вођење и одржавање свих капиталних пројеката. Јединица за координацију пројеката ће помоћи директно или индиректно где год је могуће у односу на вођење и одржавање програма.

---

¹¹⁴ Ова особа ће омогућавати усклађивање између политика, стратегија, пројеката и извора финансирања. Подржавала би Савет за развој урбаног подручја кроз рад/идентификацију пројеката. Такође би омогућавала међусекторску координацију и координацију плана интегрисаних територијалних инвестиција и општинског плана капиталних инвестиција, у контексту циљева кохезионе политике ЕУ.

12 ИЗВОРИ

- Европска комисија (2021). Заједничке уредбе и прописи. Заједнички показатељи остварења и резултата за Европски фонд за регионална улагања (Улагања у радна места и раст и Interreg) и Европски кохезиони фонд (ЕК, 2021) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>
- EC New Cohesion Policy 2021-2027. https://ec.europa.eu/regional_policy/2021-2027_en
- Закон о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023, Нацрт. <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezio-nom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>
- Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. године. <https://www.mre.gov.rs/dokumenta/strateska-dokumenta/integrisani-nacionalni-energetski-i-klimatski-plan-republike-srbije-za-period-2021-do-2030-sa-vizijom-do-2050-godine>
- Fioretti C, Pertoldi M, Busti M and Van Heerden S (2020). Handbook of Sustainable Urban Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC118841>
- Pertoldi M, Fioretti C, Guzzo F, Testori G, De Bruijn M, Ferry M, Kah S, Servillo L A and Windisch S (2022). Handbook of Territorial and Local Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130788>
- Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт. <https://www.ekologija.gov.rs/informacije-od-javnog-znacaja/javne-rasprave/javni-poziv-za-ucesce-javnosti-u-procesu-konsultacija-u-vezi-sa-izradom-programa-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-sa-akcionim-planom-0>
- Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт. <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>
- Република Србија, Преговарачка група за Поглавље 22 (2019). Акциони план за испуњавање захтева у области кохезионе политике ЕУ Поглавље 22 – Регионална политика и координација структурних инструмената https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/akcioni_planovi/ap_pg_22.pdf
- Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године ("Сл. гласник РС", бр.12/2022). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/1>
- Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, Нацрт. <https://www.mos.gov.rs/storage/2022/02/nacrt-strategije-za-mlade-za-period-od-2022-do-2030-godine.pdf>
- Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године („Сл. гласник РС”, број 35/15). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/35/1/reg>

- Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године ("Сл. гласник РС", бр. 18/2021, 36/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/ispravka/2021/36/1>
- Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године („Сл. гласник РС“, бр. 35/2020). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/35/1/reg>
- Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018–2026. године („Сл. гласник РС“, бр. 61/2018). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2018/61/1/reg>
- Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања“ („Сл. гласник РС“, бр. 10/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>
- Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године. [https://www.ekologija.gov.rs/saopstenja/vesti/vlada-republike-srbije-usvojila-strategiju-niskouglenicnog-razvoja-do-2030-godine](https://www.ekologija.gov.rs/saopštenja/vesti/vlada-republike-srbije-usvojila-strategiju-niskouglenicnog-razvoja-do-2030-godine)
- Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године („Сл. гласник РС“, бр. 47/2019). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>
- Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020–2027. године („Сл. гласник РС“, бр. 21/2020). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>
- Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године („Сл. гласник РС“, број 85/2014). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2014/85/1>
- Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020–2025. године („Сл. гласник РС“, бр. 96/2019). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/96/1/reg>
- Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године („Сл. гласник РС“, бр. 86/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/86/1/reg>
- Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029. Предлог. <https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/3993/strategija-razvoja-kulture-od-2020--do-2029-godine.pdf>
- Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године („Сл. гласник РС“, број 107/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/63/1/reg>
- Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године („Сл. гласник РС“, бр. 98/2016). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2016/98/1>
- Измене и допуне Просторног плана општине Сокобања, 2021, https://sokobanja.ls.gov.rs/wp-content/uploads/2021/05/ID_PPO_SOKOBANJE_SK.pdf

- Закон о Просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године, „Службени гласник РС“, број 88/2010
- Карта државних путева, ЈП Путеви Србије, 2022, https://www.putevi-srbije.rs/images/pdf/referentni-sistem/Karta_drzavnih_puteva.pdf
- Листа елемената нематеријалног културног наслеђа Републике Србије, Етнографски музеј у Београду, <https://nkns.rs/cyr/elementi-nkns?page=5>
- Нацрт Просторног плана Републике Србије до 2035. године, Министарство грађевина, саобраћаја и инфраструктуре, 2023.
- Основно образовање – Подаци о локацијама и објектима, Министарство просвете, 2023.
- Општине и региони у Републици Србији, РЗС, 2022
- Општине и региони у Републици Србији, РЗС, 2021
- Општине и региони у Републици Србији, РЗС, 2020
- Попис 2011, РЗС
- Први резултати Пописа 2022, РЗС, 2022
- Предшколско образовање – Подаци о локацијама и објектима, Министарство просвете, 2023.
- План развоја општине Књажевац за период од 2021 – 2027, 2021, <https://knjazevac.ls.gov.rs/Dokumenti/1%20Plan%20razvoja%20Final.pdf>
- Просторни план територије Града Зајечара, 2011
- Просторни план општине Књажевац, „Службени лист општине Књажевац“, бр. 9/2011
- Просторни план општине Бољевац, 2011, <http://www.boljevac.org.rs/doc/PP%20OSTINE%20BOLEEVAC%20.pdf>
- План генералне регулације Бољевца, „Службени лист општине Бољевац“, број 15/2011
- Регистар СЕВЕСО постројења на територији Републике Србије, Министарство заштите животне средине, 2023, https://www.ekologija.gov.rs/sites/default/files/2023-01/registar_seveso_postrojena_na_teritoriji_republike_srbije_0.pdf
- Списак непокретних културних добара од изузетног значаја, Републички завод за заштиту споменика културе, https://heritage.gov.rs/latinica/nepokretna_kulturna_dobra.php
- Списак непокретних културних добара од великог значаја, Републички завод за заштиту споменика културе, https://heritage.gov.rs/latinica/nepokretna_kulturna_dobra.php
- Средње образовање – подаци о локацијама и објектима и просторијама, Министарство просвете, 2023.
- Статус површинских вода Србије у периоду 2017-2019, Агенција за заштиту животне средине, Београд, 2021.
- Стратешка процена утицаја Просторног плана Републике Србије до 2035. године, МГСИ, 2023
- Стратегија одрживог развоја Општине Сокобања 2015-2025, из 2015
- Стратегија одрживог развоја општине Бољевац 2010-2020.
- Уредба о плану мреже здравствених установа, „Службени гласник РС“, бр. 5/2020, 11/2020, 52/2020, 88/2020, 62/2021, 69/2021, 74/2021 и 95/2021
- Уредба о националној еколошкој мрежи, „Службени гласник РС“, број 102/2010

- Уредба о утврђивању Регионалног просторног плана Тимочке крајине, „Службени гласник РС“, број 51/2011
- Уредба о утврђивању Просторног плана подручја посебне намене Парка природе и туристичке регије Стара планина, „Службени гласник РС“, број 115/2008
- Уредба о заштити предела изузетних одлика Лептерија – Сокоград, „Службени гласник РС“, број 25/2002
- Уредба о проглашењу Специјалног резервата природе Ртањ, „Службени гласник РС“, број 18/2019
- Упитник за јединице локалне самоуправе (ЈЛС) – Зајечар, Књажевац, Сокобања, Бољевац, Чајетина, Бајина Башта, Пожега, Прибој, 2022.

АНЕКС 1 – ОДЛУКЕ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

На основу члана 40. став 1. тачка 4. Статута града Зајечара ("Сл. лист града Зајечара", бр. 4/19 и 67/21), члана 12. Закона о планском систему Републике Србије ("Службени гласник РС", број 30/2018), члана 13. став 6. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник РС", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), члана 16. и 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Сл.гласник РС", бр.129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), члана 39. Закона о регионалном развоју ("Сл.гласник РС", бр.51/2009, 30/2010 и 85/2015 - др.закон), а у складу са Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 47/2019), и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Зајечара, и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 20.05.2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац, Скупштина града Зајечара, на седници одржаној 22.06.2022. године, донела је

ОДЛУКУ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ЗАЈЕЧАРА И ОПШТИНА КЊАЖЕВАЦ, СОКОБАЊА И БОЉЕВАЦ

Члан 1.

Град Зајечар приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

¹ Члан 29. Уредбе (ЕУ) 2021/1060 Европског парламента и већа од 24.јуна 2021. о утврђивању заједничких одредаба о Европском фонду за регионални развој, Европском социјалном фонду плус, Кохезионом фонду, Фонду за праведну транзицију и Европском фонду за поморство, рибарство и аквакултуру те финансијских правила за њих и за Фонд за азил, миграције и интеграцију, Фонд за унутрашњу безбедност и инструмент за финансијску подршку на подручју управљања границама и визне политике.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложено од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник Града Зајечара и председници општина Књажевац, Сокобања и Бољевац које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници Регионалне агенције за развој источне Србије – РАРИС, док су заменици чланова Савета заменици градоначелника односно председника општина.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету.

Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник Града Зајечара.

Члан 9.

Регионална агенција за развој источне Србије – РАРИС пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских управа и општина надлежне за послове урбанизма и израде стратешких докумената.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему и Закона о локалној самоуправи, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном листу града Зајечара".

Број ОМ-13/2022
У Зајечару, 22.06.2022 године

СКУПШТИНА ГРАДА ЗАЈЕЧАРА

На основу члана 30. став 1. тачка 5. Статута општине Књажевац – пречишћени текст („Сл. лист општине Књажевац“, бр. 6/2019), члана 12. Закона о планском систему Републике Србије (“Службени гласник РС”, број 30/2018), члана 13. став 6. Закона о локалној самоуправи (“Службени гласник РС”, број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), члана 16. и 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије (“Сл. гласник РС”, бр. 129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), члана 39. Закона о регионалном развоју (“Сл. гласник РС”, бр.51/2009, 30/2010 и 85/2015 – др.закон), а у складу са Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године (“Службени гласник Републике Србије”, број 47/2019) и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Зајечара и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 20.05.2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац, Скупштина општине Књажевац, на седници одржаној 29.09.2022. године, донела је

О Д Л У К У

О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ЗАЈЕЧАРА И ОПШТИНА КЊАЖЕВАЦ, СОКОБАЊА И БОЉЕВАЦ

Члан 1.

Општина Књажевац приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза начисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процес израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложеној од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник Града Зајечара и председници општина Књажевац, Сокобања и Бољевац које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници Регионалне агенције за развој источне Србије – РАРИС, док су заменици чланова Савета заменици градоначелника, односно председника општина.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету.

Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник Града Зајечара.

Члан 9.

Регионална агенција за развој источне Србије – РАРИС пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских управа и општина надлежне за послове урбанизма и израде стратешких докумената.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему и Закона о локалној самоуправи, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана, од дана објављивања у „Службеном листу општине Књажевац“.

Број: 011 - 1/2022-01
29.09.2022. године
К њ а ж е в а ц

ПРЕДСЕДНИК СО,
Марко Стојановић, с.р.

Тачност преписа оверава:

СЕКРЕТАР СО,
Милена Милековић

Образложење

Правни основ за доношење одлуке о приступању изради Стратегије развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац садржан је у одредбама:

- Члана 12. Закона о планском систему („Сл. гласник РС“, број 30/2018), који између осталог дефинише да стратегија по обухвату може бити међусекторска, ако се њом утврђују јавне политике за више области планирања и спровођења јавних политика утврђених прописом Владе, као и да стратегија по просторном обухвату може бити субнационална, ако покрива део територије Републике Србије, односно административно повезану целину на територији Републике Србије или подручја која нису географски односно административно повезана, али се у односу на њих усваја заједничка стратегија, због одређених истоветних својстава тих подручја;
- Члана 13. став 6. Закона о локалној самоуправи („Сл. гласник РС“, број 129/2007, 83/2014, 101/2016- др. Закон, 47/2018 и 111/2018 – др. Закон) којим се дефинише да јединица локалне самоуправе у оквиру својих надлежности преко својих органа прати процес европских интеграција Републике Србије и развија за то потребне административне капацитете, у складу са законом и утврђеном политиком Републике Србије;
- Члана 16. и 20. Закона о територијалној организацији републике Србије („Сл. гласник РС“, број 129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020-др. Закон) којима су дефинисани општине и градови у Републици Србији;
- Члана 39. Закона о регионалном развоју („Сл. гласник РС“, број 51/2009, 30/2010 и 85/2015- др. Закон) који дефинише послове Регионалне развојне агенције, а то су да:
  - a) учествује у припреми и спровођењу развојних докумената и прати њихову реализацију на нивоу региона и јединица локалне самоуправе;
  - b) сарађује са аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе у припреми и примени локалних развојних планова;
  - c) представља интерес региона у односима са Националном агенцијом и регионалном агенцијом и у оквиру своје надлежности учествује у реализацији усвојених развојних докумената;
  - d) припрема и спроводи програме стручног усавршавања за потребе развоја привредних друштава и предузетништва, развоја инфраструктуре и развоја институција и организација и за унапређење капацитета јединица локалних самоуправа;
  - e) прати и спроводи мере и реализује развојне пројекте за које је овлашћена;
  - f) обавља послове међународне, прекограничне и међуопштинске сарадње из своје надлежности;
  - g) води информациони систем од значаја за регион и област;
  - h) обавља и друге послове у складу са оснивачким актом;
- Стратегије одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године („Сл. гласник РС“, број 47/2019) којим је дефинисан одрживи урбани развој Републике Србије у складу са потребама уређења градског простора, решавања проблема урбаног развоја и потенцијалима које урбана насеља носе као генератори развојних активности;
- Чланом 30. став 1. тачка 5. Статута општине Књажевац – пречишћени текст („Сл. лист општине Књажевац“, број 6/2019) којим је прописано да Скупштина општине Књажевац доноси План развоја општине, планске документе јавних политика, средњорочне планове и друге планске документе, у складу са законом.

На основу наведеног, Општинско веће општине Књажевац предлаже Скупштини општине Књажевац усвајање Предлога Одлуке о приступању изради Стратегије развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац.

ОПШТИНСКО ВЕЋЕ ОПШТИНЕ КЊАЖЕВАЦ

У складу са чланом 12. Закона о планском систему ("Службени гласник Републике Србије", број 30/2018), чланом 13. став 6. и чланом 21. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Сл.гласник РС", бр.129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), чланом 33. и 39. Закона о регионалном развоју ("Сл.гласник РС", бр.51/2009, 30/2010 и 85/2015 - др.закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник РС", број 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 47/2019), чланом 16. став 1. тачка 1. Статута општине Сокобања ("Службени лист општине Сокобања", број 6/19) и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Зајечара и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 20.05.2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Бољевац и Сокобања, Скупштина општине Сокобања на седници од 23.08.2022. године,

Доноси

ОДЛУКУ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ЗАЈЕЧАРА И ОПШТИНА КЊАЖЕВАЦ, БОЉЕВАЦ И СОКОБАЊА

Члан 1.

Општина Сокобања приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Бољевац и Сокобања.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Бољевац и Сокобања (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

¹ Члан 29. Уредбе (ЕУ) 2021/1060 Европског парламента и већа од 24. јуна 2021. о упртврђивању заједничким одредабама о Европском фонду за регионални развој, Европском социјалном фонду плус, Кохезионом фонду, Фонду за регионалну транзицију и Европском фонду за поморство, рибарство и аквакултуру, те финансијским правилима за њих и за Фонд за азил, миграције и интеграцију, Фонд за унутрашњу безбедност и инструмент за финансијску подршку на подручју управљања границама и везане политике.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Бољевац и Сокобања, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Бољевац и Сокобања (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзира процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложеној од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник Зајечара и председници општина Књажевац, Бољевац и Сокобања које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници регионалне развојне агенције за развој источне Србије РАРИС, док су заменици чланова Савета су заменици градоначелника односно председника општина.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету. Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник.

Члан 9.

Регионална развојна агенција РАРИС пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и праворемено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских управа и општина надлежне за послове урбанизма.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном листу општине Сокобања"

Број: 350-296/22

У Сокобањи, 23.08.2022. Године

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ СОКОБАЊА

ПРЕДСЕДНИК СКУПШТИНЕ
Владан Петковић

У складу са чланом 12. Закона о планском систему ("Службени гласник Републике Србије", број 30/2018), чланом 13. став 6. и чланом 21. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Сл.гласник РС", бр.129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), чланом 33. и 39. Закона о регионалном развоју ("Сл.гласник РС", бр.51/2009, 30/2010 и 85/2015 - др.закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник РС", број 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 47/2019), чланом 40. Статута општине Бољевац ("Службени лист општине Бољевац бр. 2/2019") и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Зајечара, и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 20.05.2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац, Скупштина Општине Бољевац на седници од 14. 06. 2022. године доноси

ОДЛУКУ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ЗАЈЕЧАРА И ОПШТИНА КЊАЖЕВАЦ, СОКОБАЊА И БОЉЕВАЦ

Члан 1.

Општина Бољевац приступила изради Стратегије развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних неза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

¹ Члан 29. Уредбе (ЕУ) 2021/1060 Европског парламента и већа од 24. јуна 2021. о утврђивању заједничких одредаба о Европском фонду за регионални развој, Европском социјалном фонду плус, Кохезионом фонду, Фонду за праведну транзицију и Европском фонду за поморство, рибарство и аквакултуру те финансијских правила за њих и за Фонд за азил, миграције и интеграцију, Фонд за унутрашњу безбедност и инструмент за финансијску подршку на подручју управљања границама и визне политике.

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложено од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних интитуција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник Зајечара и председници општина Књажевац, Сокобања и Бољевац које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници Регионалне агенције за развој источне Србије – РАРИС, док су заменици чланова Савета заменици градоначелника односно председника општина.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету. Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник.

Члан 9.

Регионалне агенције за развој источне Србије – РАРИС пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских управа и општина надлежне за послове урбанизма и израде стратешких докумената.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у Службеном листу општине Бољевац.

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ БОЉЕВАЦ

Број: 06-42 / 2022-1/16
Датум: 14. 06. 2022. године

ПРЕДСЕДНИК

Милосављевић
Радосављевић

АНЕКС 2 - СПИСАК ПРОЈЕКТНИХ ИДЕЈА

Ц 1. ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	
1.	Сређивање фасада и партера у централној зони урбаних насеља
2.	Повезивање, презентација и промоција наслеђа на Урбаном подручју (Ромулијана, Тимакум минус и друго наслеђе)
3.	Истраживање, презентација и мапирање нових археолошких налазишта
4.	Уређење бастиона у Зајечару
5.	Регионални центар традиционалне културе (обичаји, традиционални инструменти, народна радиност, кухиња)
6.	Рурални туризам
7.	Категоризација смештајних капацитета (хотела и смештаја у руралном туризму)
8.	Повезивање регионалних туристичких капацитета
9.	Брендирање туристичких производа Урбаног подручја и заједнички наступ
10.	Регионална туристичка организација
11.	Пројекти туристичке сигнализације
12.	Санација суб-стандардних насеља (Гај, Боговина, Луково и Аврамица)
Ц 2. ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ	
13.	Подстицање енергетске ефикасности зграда јавне намене и објеката домаћинства
14.	Прелазак на еколошки прихватљиве енергенте
15.	Изградња и реконструкција градских топлана ради преласка на еколошке енергенте (ЦНГ и пелет)
16.	Замена обичне расвете са ЛЕД расветом
17.	Решавање бујичних вода (Зајечар и Вражогрнац)
18.	Реализација Тимочког регионалног система за снабдевање водом насеља (акумулације Боговина и Грлиште)
19.	Подизање ефикасности водоснабдевања и квалитета воде за пиће
20.	Ширење централних водоводних система на сеоска насеља
21.	Санација и реконструкција артеских чесама
22.	Канализација у урбаним и сеоским насељима и градска ППОВ (Зајечар, Бољевац, Сокобања (ЕУ) и Књажевац)
23.	Депонија Халово
24.	Рециклажна дворишта
25.	Изградња трансфер станица
26.	Подршка примарној селекцији отпада
27.	Развој еколошке свести информисањем грађана о значају разврставања отпада и повећање броја канти те врсте
28.	Израда и реализација пројеката санације несанитарних депонија
29.	Унапређење мониторинга квалитета ваздуха, воде и земљишта кроз повећање броја мерних места
30.	Регионални азил за псе
31.	Измештање теретног саобраћаја изван урбаних насеља (Зајечар, Књажевац, Бољевац, Сокобања)
32.	Измештање железничког саобраћаја (Зајечар)

33.	Реконструкција пруге Књажевац – Зајечар
34.	Развој међуградског јавног саобраћаја
35.	Уређење Белгијске пруге у бицикличку стазу
36.	Развој и повезивање бицикличких стаза на урбаном подручју
37.	Развој едукативних пешачких стаза (историјски догађаји)
Ц 3. ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА	
38.	Развој пословне инфраструктуре (Тимочанка и зона Запад)
39.	Подршка развоју предузетништва младих
40.	Удруживање фриленсера/предузетника
41.	Локације за снимање филмова
42.	Иновациони центри Соко Бања, Зајечар
43.	Центар за паковање и прераду хране
44.	Хладњаче за складиштење хране
45.	Укључивање локалних произвођача хране у систем снабдевања школа и болница
46.	Уређење заједничког простора (задруга), оснаживање и повезивање нових задруга и стварање услова за увођење ХАСАП-а
47.	Занатски тренинг центар
48.	Брендирање и заштита производа
49.	Оснивање гарантног фонда за предузетнике
Ц 4. ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ	
50.	Оснивање социјалног предузећа
51.	Успостављање институционалних оквира за повратак људи у Зајечарски округ
52.	Регионална сигурна кућа
53.	Регионална услуга прихватилишта и прихватне станице
54.	Услуга породични сарадник
55.	Аутрич услуга
56.	Саветовалиште за децу у инклузивном програму и њихове породице
57.	Подршка лицима са интелектуалним сметњама кроз социјално предузетништво (ОЦД +ЈЛС) (Завод за јавно здравље поред учешћа породице)
58.	Уклањање препрека за кретање људи са смањеним способностима
59.	Промотивна кампања за онлајн саветовалиште урбаног подручја СОС телефон за превентиву
60.	Подршка самохраним мајкама
61.	Едукација у области инклузије
62.	Формирање герантолошког центра
63.	Јачање и промоција дуалног образовања
64.	Развијање програма неформалног образовања
65.	Изградња регионалног центра за едукацију особа са инвалидитетом
66.	Изградња медија центра за потребе едукације о новим технологијама
67.	Еразмус програм (вртићи, основне и средње школе, дигитални вртић)
68.	Вршњачка едукација (школе)
69.	Едукација о ненасилној комуникацији за родитеље и кадар школа и вртића
70.	Друштвено користан рад као вид превенције насиља

71.	Саветовалиште за младе
72.	Оснивање факултета (медицински, технички, економски, ДИФ)
73.	Научно истраживачки центар
74.	Формирање сеоских амбуланти
75.	Формирање медицинских тимова за пружање здравствених услуга у руралним срединама
76.	Изградња Музеја рока са бунгаловима
77.	Музеј кристала, Музеј порцелана, Музеј Тимочке буне
78.	“Завичајно село” музејски простор у аутентичним кућама (Илино село, Бољевац)
79.	Реконструкција сеоских школских станова у мини центре спортско-забавног карактера (Вражогрнац)
80.	Дом омладине Зајечар
81.	Изградња омладинских простора
Ц 5. УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	
82.	Укључивање грађана у процес доношења одлука о буџету (Хелветас)
83.	Примена и јачање капацитета доброг управљања у јавној управи
84.	ЛАГ групе (Сокобања, Бољевац)
85.	Оснивање канцеларије за пољопривреду и рурални развој
86.	Активизам и волонтеризам
87.	Међу-генерацијска сарадња (рурал)
88.	Мала школа омладинске политике
89.	Дискусионе групе о важним питањима одлучивања у показној заједници
90.	Јачање транспарентности у раду ЈЛС
91.	Мапирање екстерно финансираних пројеката који се реализују у Урбаном подручју

АНЕКС 3 – УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Учесници у процесу израде Стратегије

Ивана Рајковић, Драган Милојевић, Микица Милановић, Емина Бранковић, Зорица Масловарић, Иван Милутиновић, Стеван Драгојевић, Бранислав Смиљковић, Дејан Костандиновић, Жаклина Добрић, Наташа Грбовић, Дејан Гавриловић, Зоран Божиновић, Данијела Арсић, Небојша Цветковић, Младен Јовановић, Милена Милошевић Мицић, Тамара Костадиновић, Александар Стојеновић, Снежана Павковић, Миљан Ђорђевић, Горан Поповић, Драгана Недељковић, Зоран Ристић, Александра Крстић, Николина Ристић, Лазар Тодоровић, Иван Живковић, Биљана Рубежић, Марија Милојевић, Миа Вукић Витомировић, Наташа Цветковић, Естер Мифтари, Лидија Петковић Илић, Весна Станковић, Бојана Радојевић, Иван Стојковић, Милан Јовановић, Предраг Нешић, Сузана Илић, Силвана Илић, Фадила Ћуг, Миљан Богдановић, Невена Првуловић, Јасмина Басалић, Катарина Живковић, Анита Лазаревић, Тијана Милеуснић, Марко Николић, Милош Ступаревић, Бора Димитријевић, Маја Јоцић, Марина Лазаревић, Тамара Јанковић, Вук Улем, Мирјана Водовић, Миљан Рашић, Лазар Милановић, Александар Цанић, протојереј Голубовић, Вук Јовановић.

**АНЕКС 4 - НАЦИОНАЛНИ И МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И
ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА**

Август 2023.